

ISIEN KOKEMUKSIA VALVOTUISTA TAPAAMISISTA

Teemu Liimatta
Pro gradu tutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto/ Kokkolan
yliopistokeskus Chydenius
Kevät 2016

Tiivistelmä

ISIEN KOKEMUKSET VALVOTUISTA TAPAAMISISTA

Teemu Liimatta

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Jyväskylän yliopisto/Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Ohjaaja: YTT, yliopistonlehtori Johanna Hiitola

Kevät 2016

Sivumäärä 73, liitesivuja 3

Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitetään, miten isät kokevat lasten tapaamiset tapaamispaikassa. Isien näkökulman tarkasteleminen on tärkeää, koska tapaamispaikassa tapahtuvat lasten tapaamiset koskettavat marginaaliryhmää. Suomessa on paljon etävanhempia ja lapsia, jotka eivät voi jostain syystä tavata toisiaan ilman tukea. Tapaamispaikkatoiminta on perustettu turvaamaan lapsen ja etävanhemman tapaamisia työntekijöiden läsnäollessa. Isien näkemyksiä valvotuista tapaamisista ei ole myöskään tutkittu.

Uudessa sosiaalihuoltolaissa vuonna 2015 tuli voimaan säädös valvottuihin ja tuettuihin tapaamisiin. Sääöksessä kunnat määrätään järjestämään lapsen ja etävanhemman tapaamiset tuetusti ja valvotusti, jos ne eivät muuten onnistu. Käytännössä aiemmin näitä tapaamisia on järjestetty vain muutamissa kunnissa. Etävanhemmat, jotka eivät jostain syystä voi tavata lastaan muuten kuin tapaamispaikassa ovat olleet hyvin eriarvoisessa asemassa. Tähän on vaikuttanut myös se missä päin Suomea he asuvat ja onko heidän asuinkunnassaan tai naapurikunnassaan järjestetty valvottuja tapaamisia.

Tutkielma on kvalitatiivinen ja sen aineisto on kerätty teemahaastatteluin. Aineisto koostuu kuuden isän, jotka eivät asu lapsensa kanssa, haastatteluista ja se on analysoitu sisällönanalyysillä. Teoreettisesti tutkielma nojaa isyystudkimukseen ja perhetutkimukseen.

Tutkielman tulosten perusteella isät kokivat lastensa tapaamiset tärkeiksi olosuhteista huolimatta. He kokivat isyyden tärkeäksi ja halusivat ylläpitää sitä. Isät kokivat vieraantuvansa lapsestaan tapaamisten harvuuden ja lyhyen keston vuoksi. Isät myös toivoivat tapaavansa lapsiaan enemmän, mutta he olivat myös sopeutuneet tilanteeseen ja luopuneet taistelusta viranomaisten kanssa yhtä isää lukuun ottamatta. Isien mukaan lapsen paikka on äidin luona. He kertoivat, että eivät tiedä miksi tapaavat lastaan tapaamispaikassa. Tulosten perusteella tapaamisten syiksi nousivat lapsesta vieraantumisen, asunnon soveltumattomuus lapselle, vanhempien välinen epäluottamus sekä riidat lähihuoltajan ja viranomaisten kanssa. Miehet kielsivät lähisuhdeväkivallan olevan syynä tapaamisten taustalla.

Avainsanat: isä, isyys, etävanhemmuus, valvotut ja tuetut tapaamiset, tapaamispaikka

Sisällys

ISIEN KOKEMUKSIA VALVOTUISTA TAPAAMISISTA	1
TIIVISTELMÄ	2
SISÄLLYS	3
1 JOHDANTO.....	4
1.1 Tapaamispaikka tutkimusympäristönä.....	5
1.2 Syitä tapaamisiin.....	7
1.3 Aikaisemmat tutkimukset	9
2 ISYYSTUTKIMUKSEN KENTÄLLÄ.....	12
2.1 Viitekehyksenä isyystutkimus.....	12
2.2 Isyyden haasteita arjessa	14
2.3 Isyys eron jälkeen.....	18
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	21
3.1 Tutkimustehtävä.....	21
3.2 Aineisto	21
3.3 Aineistonkeruu	23
3.4 Aineiston analysointi.....	26
3.5 Tutkimuksen eettisyys ja sensitiivisyys	27
3.6 Tutkimuksen luotettavuus	30
4 MIESTEN KOKEMUKSIA LASTENSA TAPAAMISISTA	32
4.1 Miksi tapaamisiin?	32
4.2 Isyyden kokemukset.....	38
4.3 Lapset isien kertomuksissa.....	44
4.4 Isien suhde työntekijöihin	48
5 LOPUKSI: VALVOTUT TAPAAMISET MIESTEN KOKEMANA	52
6 POHDINTA	60
LÄHTEET.....	65
LIITTEET	71

1 JOHDANTO

Useimmissa läntisissä teollisuusmaissa avioerojen määrä on lisääntynyt viimeisten vuosikymmenten aikana. Kirjoitan tutkielmassa isistä, jotka eivät asu lapsensa kanssa ja voivat tavata lapsiaan vain valvotusti. Kirjoitan myös avioerosta ja tarkoitan tässä myös avoeroja. Ero koetaan usein kipeänä, stressiä aiheuttavana kokemuksena. Suomessa vanhempien ero koskettaa vuodessa noin 30 000 lasta (Tilastokeskus 2012). Avioero koskettaa erityisesti yksittäistä ihmistä, mutta sitä voidaan pitää myös koko yhteiskuntaa koskettavana ongelmana. Aris, Harris ja Humbreys (2002) kirjoittavat useiden vanhempien järjestävän yhdessä ex-puolisonsa kanssa lapsen ja etävanhemman yhteydenpidon eron jälkeen. Joissakin perheissä tämä ei ole mahdollista ja he kääntyvät viranomaisien, kuten käräjäoikeuden ja lastenvalvojen puoleen. (emt., 1.) Erossa usein lapsi jää asumaan äidin luokse ja isästä tulee etävanhempi (Huttunen 2001, 52; THL 2016). Tässä tutkielmassa puhuessani etävanhemmasta tarkoitan lapsestaan erillään asuvaa isää.

Isyydestä keskusteltaessa ei voi välttyä ristiriitaisuuksilta. Isyys on toisaalta ensisijaista ja toisaalta toissijaista. Erotilanteessa isyyttä pidetään miehillä valintakysymyksenä: he joko voivat olla isiä tai eivät voi olla isiä. Mies voi siis valita, onko hän isä ja pitääkö hän lapseensa yhteyttä eron jälkeen vaikka biologisesti mies tulee isäksi kun hän on siittänyt lapsen. Isyys käsitteenä on paljon enemmän ja siinä miehille tulee valinnan mahdollisuus. Isille on helpompaa määrittäytyä hyväksi isäksi, olivat he sitten aktiivisesti läsnä lasten elämässä, tai eivät. Äideille normit ovat tiukemmat eikä heillä tätä mahdollisuutta ole. Erossa lapset jäävät usein äidille ja miehestä tulee isä, joka ei asu lapsen kanssa. (Antikainen 2007, Huttunen 2001; Kartovaara & Sauli 2000, 67.)

Isältä myös saatetaan kysyä tuletko hoitamaan lastasi, kun taas äidille tätä kysymystä ei esitetä. Äidit nähdään usein automaattisesti lapsen ensisijaisina huolenpitäjinä ja heidän tehtävänä on isien houkuttelemisen mukaan lapsen hoitoon. (Hautanen 2010, 53–54.) Isyyskeskustelu on varsinaisesti alkanut 1980-luvulla, jolloin mietittiin millaisia rajoja äidin ja isän vanhemmuuden välille tulisi tehdä ja miten jo olemassa olevia rajoja voisi purkaa. Toisena asiana mietittiin millaisia miehiä isät ovat ja millaisia isiä heidän tulisi olla. Keskusteluissa käytiin läpi, millaista on konkreettisesti olla isä. Tuotiin esille isien arvoja ja tuntemuksia sekä puhuttiin jossain määrin isien oikeuksista. Isyyskeskustelun tavoitteena on ollut tuoda esille isyyden kiistanalainen rooli ja nykyistä isyyttä koskevan ymmärryksen rakentaminen. (Aalto 2012, 2, 17–18.)

Etävanhemman ja lapsen välinen lyhytkin ero vaikuttaa tutkimusten mukaan vahingollisesti heidän suhteeseensa. Tällä saattaa olla kauaskantoisia haitallisia vaikutuksia lapsen tulevaisuuteen. (Amato & Cheadle 2005, 191.) Joissakin perheissä etävanhempi saattaa vaarantaa lapsen ja hänen äidin turvallisuuden läsnäolollaan. Valvottujen tapaamisten määräämisen taustalla voi olla isän tekemä väkivalta. (Aris ym. 2002, 1.) Mikko Oranen (2001, 41–42) kirjoittaa väkivallalle alistumisesta. Väki-valtaa ei pääse pakoon, se koskettaa kaikkia samassa taloudessa asuvia vaikka fyysisesti vain kohdistuisi yhteen ihmiseen. Sille voi altistua monella muullakin tavalla kuin vain joutumalla sen kohteeksi fyysisesti, kuten esimerkiksi näkemällä ja kuulemalla. Ruotsissa on säädetty laki, jossa vanhempien välistä väkivaltaa todistava lapsi määritellään rikoksen uhriksi (Eriksson 2015, 172).

Eron kokeneiden miesten yleinen käsitys on, että laillinen järjestelmä suosii lasten äitejä lapsen huoltajuudesta päätettäessä. Lapsen äiti saa yksinhuoltajuuden 75 prosenttia tapauksista ja isistä vain 25 prosenttia. Lapsen asumiseen liittyvissä tapauksissa 33 prosentissa lapsi päätyy asumaan isän luokse. (Hautanen 2010, 108–109; THL 2016.) Suomessa oli vuonna 2012 noin 120 000 (20,4 %) yksinhuoltajaperhettä ja näistä yksinhuoltajaäitejä oli 102 013 (eli 17,6 %) (Väestöliitto 2015). Tästä järjestelmän epäsuhdasta johtuen voi olla luonnollista, että miehet saattavat menettää kiinnostuksen tavata lastaan haluamallaan tavalla. Tapaamisten järjestäminen voi olla henkisesti liian raskasta. Etävanhempaa ei kuitenkaan voida pakottaa edes lain voimalla tapaamaan lastaan, mikäli tämä ei halua olla yhteydessä lapseensa (Kurki-Suonio 1999, 468). Tässä tutkielmassa kirjoitan hallinto-oikeudesta ja käräjäoikeudesta. Vanhempien väliset huoltoriidat käsitellään käräjäoikeudessa ja lapsen huostaan otto käsitellään hallinto-oikeudessa.

1.1 Tapaamispaikka tutkimusympäristönä

Ensi- ja turvakotiyhdistys käynnisti 1980-luvulla tapaamispaikkatoiminnan. (Forsberg & Pösö 2008, 52). Noin kahden vuosikymmenen kuluttua tapaamattomuuden taustalla oli usein etävanhemman ja lapsen tapaamiseen sopivien tilojen puute. Pikkuhiljaa huomattiin, että tapaamisten taustalla saattoi olla muitakin ongelmia, kuin vain soveltumaton tai puuttuva tila. (Kalavainen 2004, 14–15.) Yhdysvalloissa ja Australiassa tapaamispaikkatoiminta perustettiin turvaamaan ja tukemaan lapsen ja vanhemman tapaamisia epäiltäessä lapsen hyväksikäyttöä. Tapaamispaikan tarkoituksena on mahdollistaa lapsen ja etävanhemman tapaamiset, vaikka lapsen tapaamisen turvallisuudesta olisikin viranomaisilla omat epäilyksensä. Tapaamiset voivat myös luoda turvalliset olosuhteet tu-

kemaan lapsen ja etävanhemman tapaamisia tauon jälkeen. (Morrison & Wasoff 2012, 712–713; Knox & Orr 2001, 57.)

Lapsen ja etävanhemman tapaamisen problematiikkaan on vastattu viranomaisten ja kolmannen sektorin taholta perustamalla tapaamispaikkoja lapsille ja lapsistaan erillään asuvilla vanhemmille. Nämä tapaamispaikat ovat tarkoitettu perheille, joissa voi olla taustalla vanhempien välisiä ristiriitoja, lapsen vieraantumista etävanhemmasta, päihteiden väärinkäyttöä, lähisuhdeväkivaltaa ja lapseen tai lähivanhempaan kohdistunutta lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa. Näissä paikoissa voidaan järjestää valvottuja ja tuettuja tapaamisia sekä valvottuja vaihtoja. (Ensi- ja turvakotien liitto 2014; Aris ym. 2002, 1.)

Näkemykseni mukaan lapsen ja vanhemman tapaamisessa tulisi olla kyse lapsen oikeudesta tavata lapsestaan erillään asuvaa vanhempaansa, vaikka asian usein ajatellaan olevan toisinpäin. Myös lainsäädännön mukaan kyseessä on lapsen oikeus. Peuralahti (2012, 24–25) kirjoittaa, että vanhempien tulee yhdessä järjestää tapaamiset ja tapaamisista sopiessa heidän tulee ottaa huomioon lapsen etu ja sen toteutuminen. Lapsen ikätasoisien kehityksensä mukaisesti on huomioitava hänen oma näkemys tapaamisista. Hannele Forsberg ja Tarja Pösö (2008, 58) kirjoittavat, että lapsen pelot, huolet ja muu epävarmuus, jotka liittyvät etävanhemman tapaamisiin, saatetaan ohittaa tapaamisista päätettäessä lapsen edun nimissä. Usein lapsen edun puolestapuhujana on hänen oma vanhempansa, ja näin ollen vanhemman oletetaan tietävänsä mikä on lapsen edun mukaista. Heidän myös oletetaan toimivan tämän mukaisesti. Vanhemman käsitys lapsen mielipiteestä ei kuitenkaan välttämättä aina ole oikea tai lapsen edun mukainen. Kirsti Kurki-Suonio (1999, 366, 376–377) jatkaa, että vuosikymmenten aikana lapsen oman äänen kuuleminen lapsen huollosta puhuttaessa on yleistynyt. Lainsäädännön ja viranomaisten taholta on panostettu lapsen äänen kuulemiseen ja esille tuomiseen. Myös lapsen yksilöllinen arvostus on kasvanut, esimerkiksi oikeus pyrkii kuulemaan lasta aiempaa aktiivisemmin huolto- ja tapaamisriidoista päättäessään. Myös Lastensuojelulaki (2007/417 5 §) edellyttää tätä: ”Lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa, ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä.”

Parisuhteissa tapahtuvan väkivallan voi käsittää monella eri tavalla ja sen voidaan ajatella pitävän sisällä yksitaiten naisten ja miesten välisen suhteen dynamiikkaa (Nyqvist 2008, 130). Eron jälkeen esille tuotu väkivalta ja puhe siitä vaikuttavat lapseen haitallisesti, kirjoittaa Mikko Oranen (2001, 41–44). Oranen jatkaa, että väkivallan vaikutuspiirissä kasvaminen vaikuttaa aina lapseen, huolimatta siitä millaista väkivalta on ollut. Tutkimusten (ks. esim. Heiskanen & Piispa 1998, Brown &

Herbert 1996) mukaan suurin osa lapsista, jotka asuvat väkivaltaperheissä on joutunut kohtaamaan jotakin väkivallan muotoa. Väkivallantekijä on yleensä mies. Väkivaltainen käytös on yleisintä pikkulapsiperheissä eli joku sen muodoista kohdistuu lapseen. Vanhempien välisen väkivallan yhteydessä on usein mukana myös lapseen kohdistunutta kaltoinkohtelua ja pahoinpitelyä. Lapseen kohdistuvaa väkivaltaa ei voida pitää poikkeuksena niin, että puhuttaisiin vain pienestä erityisryhmästä. Jokainen lasten ja nuorten kanssa tekemisissä oleva aikuinen on kohdannut lapsia, jotka ovat joutuneet väkivallan jonkin muodon kohteeksi. (Oranen 2001, 41–44.)

1.2 Syitä tapaamisiin

Tapaamisiin tapaamispaikoissa on erilaisia syitä. Näitä syitä voivat olla esimerkiksi luottamuspula, ristiriidat, lähisuhdeväkivalta, pelko lapsen turvallisuudesta tapaamisissa tai etävanhemman päihteiden käyttö. (Aris ym. 2002, 1, 6; Morrison & Wasoff 2012, 712.) Tapaamisia tapaamispaikassa on kahdenlaisia: valvottuja ja tuettuja tapaamisia. Valvotuissa tapaamisissa työntekijä on kokoajan samassa tilassa tapaajan ja tavattavan kanssa, jolloin hän kuulee ja näkee kaiken mitä tapaamisessa tapahtuu. Tuettussa tapaamisessa valvoja voi olla eritilassa, mutta hän on tarvittaessa paikalla. Valvoja myös käy välillä seuraamassa kuinka tapaaminen sujuu. Yleensä tapaamiset tapaamispaikassa alkavat ensin valvottuina ja muutaman kerran jälkeen niistä tulee tuettuja tapaamisia. Tämä johtuu siitä, että tapaamisten tapaamispaikassa on tarkoitus olla väliaikainen vaihe ja suurin osa asiakkaista käy tapaamassa lastaan määrääjän, jonka jälkeen tapaamiset siirtyvät muualle.

Perheväkivaltaa on ollut joissakin perheissä aina. Se on vasta 1970-luvulta lähtien käsitetty sosiaalisesti ongelmaksi, joka koskettaa parisuhteen ja perheen lisäksi myös yhteiskuntaa (Keskinen 2005, 13–14). Joissakin huoltoriidoissa tuodaan suhteessa ollut väkivalta esille vasta eron yhteydessä. Sen perusteella haetaan lapsen ja etävanhemman välille valvottuja tapaamisia (Hautanen 2010, 89). Yleisesti ottaen lähisuhdeväkivalta on kulttuurissamme tabu ja siitä on alettu puhumaan enemmän kuin aiemmin. Suomessa lähisuhdeväkivalta on yleisempää kuin kansainvälisissä perheissä. Miehet ovat viisi kertaa väkivaltaisempia naispuolisoitaan kohtaan kuin naispuolisot miehiä. Vanhemmat saattavat olla väkivaltaisimpia myös lapsiaan kohtaan. (Notko 2011, 11–12.)

Lasten tapaamisten turvaamiseksi on mahdollista toteuttaa tapaamiset valvotusti perheväkivalta tapauksissa. Vuonna 2015 tuli voimaan uusi sosiaalihuoltolaki, joka määräsi kunnat järjestämään valvottuja ja tuettuja tapaamisia niitä tarvitseville. (ks. myös Uotinen 2015; Hämeen-Anttila 2014.)

Ensi- ja turvakotien liitto (2014) toi esille huolen siitä, että valvottujen tapaamisten tulisi olla viime-sijainen tuen muoto. Valvottuja tapaamisia ennen tulisi käyttää muita perheille suunnattuja palvelui-ta. Näitä ovat esimerkiksi perheasioiden sovittelu ja muut eroauttamisen keinot yhteisen sovun löy-tymiseksi ja lapsen huollon ja tapaamisen järjestämiseksi. Eron jälkeen esille tuotu väkivalta ja puhe siitä voi vaikuttaa lapseen haitallisesti kirjoittaa Mikko Oranen (2001). Myös väkivallan vaikutus-piirissä kasvaminen vaikuttaa aina lapseen haitallisesti, huolimatta siitä millaista väkivalta on ollut. (emt., 41–44.)

Tutkielmani sijoittuu isossa eteläsuomalaisessa kaupungissa toimivaan tapaamispaikkaan. Palvelut ovat kuntalaisille maksuttomia. Mikäli vanhemmat eivät pääse sopuun lapsen tapaamisesta ja hei-dän välillä on suuri epäluottamus, voidaan tapaamiset järjestää valvotusti. Tähän molemmat van-hemmat tai vain toinen vanhempi voi hakea apua viranomaisilta. (Peuralahti 2012, 21–22.) Päätök-sen valvotuista tapaamisista voi tehdä tuomioistuimen lisäksi myös sosiaalilautakunta, jota edustaa sosiaalityöntekijä (lastensuojelun tai lastenvalvoja) ja sijaishuollonyksikön esimies, jonka päätök-sellä voidaan rajoittaa huostaan otetun lapsen kontaktia vanhempansa. (Forsberg & Pösö 2008, 52–53; STM 2006, 14.) Sosiaalitoimen vahvistaessa tapaamissopimuksen tapaamiset voidaan määritellä hyvin yksityiskohtaisesti. Siinä voidaan sopia joko viikonloppukäytännöistä, loma-ajoista ja juhla-pyhistä sekä muusta yhteydenpidosta, kuten tekstiviesteistä, puhelusta ja niin edelleen. (Valkama & Litmala 2016, 16–17.) Osassa kuntia (esim. Hyvinkää, Nurmijärvi) valvottuja tapaamisia ei järjeste-tä sosiaalityöntekijän päätöksellä vaan vain oikeuden ja lastenvalvojan päätöksellä.

Tapaamispäätöksessä tulee ottaa huomioon vanhemman toiveiden lisäksi myös lapsen näkökanta ja on mietittävä sitä miten huolto- ja tapaamisoikeus ovat parhaiten toteutettavissa tulevaisuudessa. Tapaamisten täytäntöönpanossa lapsen lähihuoltaja velvoitetaan sallimaan lapsen ja etävanhemman tapaamiset. Lähihuoltaja voidaan uhkasakon uhalla velvoittaa toteuttamaan tapaamisia. Lapsi voi-daan määrätä noudettavaksi lähihuoltajan luota, mikäli epäillään, että tapaamiset eivät toteudu uh-kasakosta huolimatta ja niiden järjestäminen on lapsen edun mukaista. (Peuralahti 2012, 23.) Tämä ei kuitenkaan koske yli 12-vuotiasta lasta tai sitä nuorempaa, mikäli voidaan olettaa, että hänen tah-tonsa on niin kehittynyt, että se voidaan ottaa huomioon. Tällöin lasta ei siis voida pakottaa tapaa-maan etävanhempansa, mikäli hän ei itse sitä tahdo. (HTTpL 2 §.)

Lapsen tapaamisoikeudesta on säädetty laissa lapsen huolto ja tapaamisoikeus (361/1983). Tämän lain tarkoitus on turvata lapsen ja etävanhemman tapaamiset sekä yhteydenpito. Työntekijä myös huolehtii lapsen siirtymisestä vanhemmalta toiselle, jos vanhemmat eivät jostain syystä voi/halua

kohdata. (Peuralahti 2012, 132; Matela 2012, 79). Tapaamisia järjestäviä tahoja ja heidän toimintaa ei valvota eikä ohjata lainsäädännöllä (Peuralahti 2012, 134). Tapaamispaikkatoimintaa on usein turvakotien yhteydessä ja toiminta on usein kuntien järjestämää. Tällä pyritään tukemaan tapaaja-vanhemman ja lapsen suhdetta, jos vanhempien välillä on ollut lähisuhdeväkivaltaa tai muuta suurta epäluottamusta herättävää toimintaa. (Morrison & Wasoff, 2012, 712; Matela 2012, 79.)

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (Finlex 2015) 8.1 lukee, että ”kaikilla ihmisillä on oikeus nauttia perhe- ja yksityiselämään kohdistuvasta kunnioituksesta.” Tämän perusteella on ajateltu kaikilla vanhemmilla olevan oikeus tavata lastaan huolimatta olosuhteista. Yleisesti sen ajatellaan velvoittavan EU:n jäsenmaat järjestämään tapaamiseen soveltuvat puitteet lapsen ja vanhemman tapaamisille. Tapaamisia järjestettäessä on myös huomioitava laki lapsen huoltoon ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (HTTpL) sekä lastensuojelulaki (LSL). 12-vuotiasta on kuultava häntä koskevissa asioissa lastensuojelulain (2007/417 5 §) mukaan. Lapsen mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikätasoisensa kehityksensä mukaisesti häntä koskevista asioista päätettäessä (Aaltonen 2004, 66–67).

Tämä tutkielma perustuu tapaamispaikan asiakkaana olevan kuuden isän puolistrukturoituun teemahaastatteluun. Aineisto analysoidaan sisällönanalyysina.

1.3 Aikaisemmat tutkimukset

Löytämäni kansainväliset tutkimukset tapaamispaikkatoiminnasta ovat keskittyneet Britanniaan, jossa on tutkittu asiakkaiden taustaa ja tapaamispaikkojen roolia lasten hyvinvoinnin suhteen perheväkivalta tapauksissa. Yhdysvalloissa on tutkittu vangittujen isien ja heidän lastensa tapaamisia.

Rosemary Aris, Christine Harrison ja Cathy Humbreys (2002) tutkivat Isossa-Britanniassa tapaamispaikkojen asiakkaita, vapaaehtoisia ja työntekijöitä. Tutkimuksen mukaan työntekijöiden erilaiset ammatit sekä vapaaehtoistyöntekijöiden käyttö aiheuttivat lähisuhdeväkivaltatapauksissa vaaraa lapselle. Jotkut lähivanhemmat ja etävanhemmat olivat tyytymättömiä tapaamisten valvontaan, sitä oli joko liikaa tai liian vähän, riippuen katsontakannasta. Usein myös tapaamispaikkojen henkilökunnan määrän ja tilojen katsottiin olevan puutteelliset turvallisten tapaamisten järjestämiseksi. Michael Durell (2010) on myös tutkinut valvottuja tapaamisia ja hänen mukaansa tapaamispaikkojen asiakkaiden elämäntilanteet ovat tulleet haastavimmiksi vuosikymmenten saatossa. Myös Fiona Morrison ja Fran Wasoff (2012) ovat tutkineet tapaamispaikkojen asiakkaita ja heidän mukaan ta-

paamispaikkojen tulee olla neutraaleja paikkoja. Tapaamispaikat eivät voi suosia lähivanhempaa tai tapaajavanhempaa vaan tapaamispaikoissa tulee ottaa huomioon mm. mahdolliset väkivallan riskit lähivanhemmalle ja lapselle lapsen tapaamisia järjestettäessä.

Cheryl Swanson, Chang-Bae Lee, Frank A. Sansone ja Kimberly M. Tatum (2013) tutkivat vankilatuomiota suorittavien miesten ja heidän lastensa suhdetta. He pyrkivät selvittämään kuinka miehet kokivat isyyden vankilassa. Tulosten mukaan miesten isyyden tiellä oli useita erilaisia esteitä ja ne vaihtelivat. Tulosten mukaan lasten ja heidän isien tapaamismahdollisuuksia tulisi tukea ja kehittää. Tämän suhteen parantuminen ja tukeminen vaikutti miesten vankilassa oloaikaan ja lasten hyvinvointiin positiivisesti. Näistä tutkimuksista on myös nähtävissä, kuinka monet erilaiset asiat, kuten esimerkiksi miesten tausta, perhe, lapsi ja siviilisäätö vaikuttavat valvottujen tapaamisten järjestämiseen ja luotettavuuteen.

Valvottuja tapaamisia ei ole Suomessa juuri tutkittu, mutta niistä on tehty muutama pro gradu -tutkielma. Hannele Forsberg ja Tarja Pösö sekä Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) ovat tutkineet ja tuottaneet tutkimuksia valvotuista tapaamisista ja niiden toteutumisista. Suomalaisessa tutkimuksessa on käsitelty isyyttä ja miehen kuvan muuttumista isyyden myötä. Aihetta ovat tutkineet esimerkiksi Merja Korhonen (2004), Tiina Hokkanen (2005), Leena Autonen-Vaaraniemi (2009), Johanna Mykkänen (2010) ja Jari Koskela (2012).

Nykyaikana isyydestä puhutaan selvästi enemmän kuin aiemmin, kirjoittaa Merja Korhonen (2004). Isyyttä on tutkittu ja kartoitettua useista eri näkökulmista. Tuloksiksi on saatu monia erilaisia luonnehdintoja ja käsitteellistyksiä. Miehen kuva on muuttumassa monipuolisemmaksi ja arkisemmaksi. Miesten isyyskokemukseen vaikuttivat mm. se, halusivatko he tulla isäksi, kuinka vanhoja he olivat, millaisessa elämäntilanteessa he olivat, oliko heillä koti, työ ja puoliso (Mykkänen 2010).

Vanhemmuutta eron jälkeen on tutkinut Tiina Hokkanen (2002). Hänen tutkimuksensa mukaan tutkittavilla oli suuri tarve hakeutua uusiin suhteisiin. Eronneita miehiä ovat tutkineet myös Leena Autonen-Vaaraniemi (2009) sekä Jari Koskela (2012). Autonen-Vaaraniemi tutki eronneiden miesten koteja ja sitä miten miehet kotonaan toimivat ja mitä he siellä tekevät. Tutkimuksen mukaan koti on miehille perhe- ja lähisuhteita varten. Kotia myös muokattiin lasten kasvun ja tarpeiden lisääntymisen mukaan. Lapset olivat miehille tärkeintä kodissa ja juuri he tekivät kodista kodin. Koskelan (2012) tutkimuksessa selvitettiin miten mies kokee avioeroprosessin ja miten he selvisivät avioerosta. Tutkimuksessa tuli esille miesten aseman heikkous suhteessa naisiin erotilanteessa.

Koskela (2012) toi esille, että avioerot ovat niiden suuren määrän vuoksi yksilöä kohtaavan ongelman lisäksi myös yhteiskuntaa koskettava sosiaalisen integraation ongelma. Mari Antikainen (2007) tutki lastenvalvojien roolia huolto- ja tapaamissopimuksissa. Hänen tutkimuksessaan työntekijät eivät kokeneet mitenkään erityisen merkittävänä isän ja lapsen suhteen tukemista näitä asioita ratkottaessa. Lastenvalvojat tekivät sopimukset vanhempien näkökulmasta tehden niistä ”vanhempien oman sopimusasian”.

Valvottuja ja tuettuja tapaamisia käyttävät perheet ovat pieni marginaaliryhmä Suomessa. Osittain tämän vuoksi aihetta on tutkittu vähän. STM:n (2006) mukaan valtion tulisi huolehtia valvottujen tapaamisten järjestymisestä ja niiden järjestämisen tulisi olla laissa määritetty. Käytäntö on kirjava ja tapaamisten järjestyminen valvotusti riippuu siitä missä lapsi asuu. Useissa kunnissa tapaamisia ei järjestetä, joissakin kunnissa tapaamisia järjestetään, mutta niistä saatetaan periä erilaisia asiakasmaksuja. Maksuun vaikuttaa myös se, asuuko lapsi tai tapaaja kunnan alueella. STM suosittaa seuraavia asioita tutkimuksen perusteella: Kuntien tulisi ryhtyä järjestämään lakisääteisenä palveluna tapaamisia lapsille ja etävanhemmille, jotka eivät voi muuten tavata. Laissa tulisi ottaa myös tarkemmin kantaa siihen mitä tuetut ja valvotut tapaamiset ovat. Tapaamisista ei myöskään saisi periä maksuja vaan niiden tulisi olla maksuttomia sosiaalipalveluja. Suomessa vallitsee eriarvoisuus tapaamispaikkojen suhteen asiakkaiden näkökulmasta eri kunnissa. Sosiaalihuoltolaissa (2015) 14 § mukaan kuntien tulee järjestää lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten valvonta.

Tapaamispaikkatoiminnan tarvetta suomalaisessa yhteiskunnassa ovat tutkineet myös Hannele Forsberg ja Tarja Pösö (2008, ks. myös Pösö 2012, 76–77). Heidän tutkimuksensa tarkoituksena oli selvittää miten lapset sijoittuvat valvottuihin tapaamisiin. Heidän mukaansa tapaamisen tapaamispaikassa ovat ilmiönä monitahoisia, niissä on usein useita ristiriitaisia piirteitä. Yhtenä voidaan pitää sitä, että ovatko ne lapsen edun mukaisia. Osa tapaamispaikan asiakaslapsista tuodaan tapaamisiin, vaikka he selvästi pelkäävät tapaajavanhempaa. Forsberg ja Pösö (2008) ovat tulleet tulokseen, että tapaajalapset ovat aina yksilöitä ja tapaamisista päätettäessä tulisi aina huomioida heidän taustansa ja syyt miksi he ovat tulossa tapaamisiin. Tämä tutkielma pyrkii täydentämään suomalaista tutkimuskenttää miehistä valvottujen tapaamisten toimijoina. Isät, jotka tapaavat lapsiaan valvotusti ovat marginaaliryhmää ja näin ollen heidän ääni jää herkästi sivuun tai kuulumatta isyyskeskustelussa. Suomessa on olemassa etävanhempia, miehiä, joilla ei ole mahdollista tavata lastaan muuten kuin valvotusti tai tuetusti tapaamispaikassa.

2 Isyystutkimuksen kentällä

2.1 Viitekehyksenä isyystutkimus

Isyys on Suomessa yksi tutkituimmista aiheista miehiä käsittelevissä tutkimuksissa. Isällä on tutkimusten mukaan ristiriitainen rooli lapsensa kasvun ja kehityksen turvaamisessa. Ristiriidan aiheuttaa isän kaksinainen rooli, toisaalta häntä pidetään ensisijaisena ja toisaalta toissijaisena toimijana lapsen elämässä. (Aalto 2012, 19.) Vanhemmuuteen kuuluu Susanna Helavirran (2012) mukaan lapsista huolehtiminen ja vastuunottaminen. Lasten näkemyksen mukaan tähän huolehtimiskäsitteeseen kuuluvat lasten hoidon lisäksi kotityöt. (emt., 158.) Tämä avaa lapsen ja isän suhteelle aivan erilaisen tunteiden ja oppimisen maailman kuin lapsen ja äidin väliselle suhteelle. Lapsi esimerkiksi ymmärtää miten erilailta isän tai äidin kanssa toimitaan ja leikitään. (Sinkkonen 2009, 196.)

Isyystutkimuksissa on tullut esille, että perinteisen isyyden mallissa vanhemmilla ja keski-ikäisillä miehillä on tyypillisesti ollut etäinen suhde lapseensa, vaikka he olisivat asuneet samassa taloudessa. Isät eivät ole olleet hoivaavia ja isyys on ollut enemmän suorituskeskeistä ja tunneilmapiiri ollut hallitseva ja jäykkä. Isän roolina perheessä oli pääasiassa kurin pitäminen. Tästä perinteisestä isyysroolimallista on puuttunut lämmin, toisen tarpeet huomioonottava vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä. (Huttunen 1999, 102.) Aalto (2012) jatkaa, että 1990-luvun isyyskeskustelussa miehen malli käsitettiin biologista isää korvaavana hahmona ja miehen tehtävänä oli olla miehen mallina kasvavalle pojalleen. Mies ei niinkään huolehtinut lapsensa arjesta ja sen sujumisesta vaan miehen roolimallina olemisesta. Isyydeltä tulisi vaatia enemmän kuin vain miehen mallina olemista. (emt., 128).

Nykyisin isyys ei ole enää miehelle suuri sosiaalisen statuksen nostattaja kuin aiemmin. Se ei enää myöskään ole niin tärkeä asia miehen itsetunnon kannalta kuin ennen. Isyyttä pidettiin aiemmin tärkeänä miehen identiteetin ja sosiaalisen arvostuksen sekä suvun jatkamisen tähden. Isyys ei siis ole enää todiste miehen miehisyydestä. (Huttunen 2001, 127.) Isyys on miehen tärkein tehtävä elämässä (Sinkkonen 2009, 213). Jos isä haluaa luoda suhteen lapseensa, se syntyy viettämällä tarpeeksi aikaa lapsen kanssa (Katz-Wise, Priest & Hyde 2010, 19–20).

Asiantuntijoiden kirjoituksissa miehen isyys alkaa yleensä äidin taustatukena olemisena lapsen synnyttyä, kirjoittaa Jaana Vuori (2004). Vuori (2004) jatkaa huomanneensa, että vasta lapsen kasvetua isästä tulee itsenäisempi kasvattaja. Tätä ennen naisten ja miesten välillä vallitseva työnjako

muodostuu äidin hoivaroolin kautta. (Vuori 2004, 50.) Tästä isyyden roolista on keskusteltu 1960-luvulla alkaneesta tasa-arvokeskustelusta lähtien. Alusta asti se on ollut yhteydessä erityisesti sukupuolten tasa-arvoon ja vanhemmuuden jakamiseen. (Aalto 2012, 102.) Isyydestä puhuttaessa ei voi olla ottamatta huomioon vanhemmuutta.

Vanhemmuutta pidetään laajempänä kuin pelkästään biologisena vanhemmuutena. Se ei ole vain lapsen perustarpeista huolehtimista, se on myös psyykkistä, sosiaalista ja oikeudellista toimintaa. (Pösö 2006, 94–98.) Merja Korhonen (2004) kirjoittaa, että isyyden ytimessä ollaan silloin, kun isän ja lapsen suhde on tarkastelussa. Isyyteen voidaan myös liittää sukupuolten väliset erot vastuun-, työn- ja vallanjaon kautta. Tässä on kuitenkin tapahtunut muutos viimeisten vuosikymmenien aikana ja miehet ovat ruvenneet huolehtimaan enemmän kotitöistä kuin esimerkiksi heidän isänsä. Jaana Vuoren (2004) haastattelemat miehet kokivat, että miehen rooli kotitöiden parissa oli vähintäänkin äidin auttaminen, ei kuitenkaan yhtäläinen osallistuminen äidin lailla. (emt., 257.) Sointu Möllerin (2004) mukaan vanhemmuuden katsotaan olevan lapsen suojelemista ja hoivaamista, lapsen yksilöllisten tarpeiden tukemista ja hänen tärkeiden ja läheisten ihmissuhteiden turvaamista sekä yhteistyön tekemistä lapsen asioissa. (emt., 36.) Eija Sévon ja Jouko Huttunen (2004, 133–137) toteavat tutkimuksessaan, että naisille oli tärkeää miesten yhtäläinen osallistuminen vanhemmuuteen. Odotusaika merkitsi naisille aikaa, joka syvensi parisuhdetta. Miehet myös kokivat odotusajan yhteistä me-henkeä korostavaksi, mutta eivät niin paljon kuin naiset.

Yleisissä keskusteluissa puhutaan vanhemmuuden jakamisesta. Vanhemmuus on monin tavoin sukupuoleen sidottua, kuitenkin psykologinen vanhemmuus syntyy läsnäolosta ja läheisyydestä. Isyyteen ja äitiyteen liitetään myös erilaisia kulttuurisia merkityksiä. Tällä ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että sukupuolia ei pystyittäisi erottamaan toisistaan tai ne sekoittuisivat keskenään. Vanhemmuus ei siis riipu pelkästään siitä, onko mies tai nainen. (Sévon & Huttunen 2004, 165; Aalto 2012, 29.) Puhutaan tutkijoiden kesken vanhemmuudesta, isyydestä ja äitiydestä miten tahansa, koska vanhemmuus ei ole erillään aikuisen vastuusta lapsestaan. Osalla isistä tämä sitoutuminen on rinnastettavissa äitien sitoutumiseen. (Korhonen 2001, 256.) Isyyskeskusteluissa isän ja äidin välisistä eroista puhuttaessa, erityisesti tunne- ja ilmaisutaitojen osalta yleisesti koetaan, että miehillä on näissä taidoissa puutteita. Tosiasia on, että jotkut miehet kykenevät ilmaisemaan tunteitaan, ja reflektoidaan isyyttään runsaasti sekä monipuolisesti. (Aalto 2012, 235.)

Hyvään vanhemmuuteen yhdistetään usein tasa-arvo perheessä. Nykyisin perheisiin kohdistuu vaatimus tasa-arvosta, kirjoittaa Arto Jokinen (1999). Tasa-arvo perheessä vahvistaa yksilöllistä isyyttä, jossa isällä ja lapsella on läheinen suhde. Näissä perheissä myös isä huolehtii lapsen hoivasta. Isää kannustetaan myös miettimään itsenäisesti, miten hän hoitaa suhdettaan lapseensa sekä puolisoonsa ja miten hän rakentaa suhteen lapseensa suhteessa miehisyteensä. Isä voi nykyisin osallistua yhtälailla äidin rinnalla lapsensa hoivaan, jolloin kasvatus ja hoitotyöt ovat jakautuneet molempien vanhempien kesken yhtälailla. Tällaista kutsutaan jaetuksi vanhemmuudeksi. Se ei ole myöskään roolisdonnainen, sillä siinä vastuuta ei jaeta ansiotyön, huolenpidon ja hoivan välillä. Miehet ovat isinä siirtyneet entistä enemmän kohti lapsen huolenpitoa, ja koti-isyyttä. (emt., 29.) Aalto (2012, 229) tutki isyyskeskusteluja ja huomasi, että niissä puhutaan jaetusta vanhemmuudesta. Siinä isälle hyvin yleisesti tavoitellaan pyrkimystä saavuttaa äidin kaltainen vanhemmuus. Nykypäivänä isistä puhuttaessa puhutaan samalla isien osallistumisesta lapsen hoivaan ja aktiivisesta toimimisesta perheessä (Koiso-Kanttila 2012, 174).

Tasa-arvokeskustelussa molempien vanhempien ajatellaan osallistuvan yhtä paljon kotitöiden ja lapsen hoitamiseen, kirjoittaa Jaana Vuori (2004). Tasa-arvoon liittyvässä isyyskeskusteluissa on kaksi eri puolta: ensinnäkin siinä korostetaan hyvin paljon sitä, että isyys on miehelle henkilökohtainen valinta, toiseksi keskustelussa isälle ominainen yhteiskunnallinen tehtävä on olla erityisesti poikalapsille maskuliininen vanhempi. (emt., 38–49.) Suomessa on tutkittu isyyttä ja isän ja lapsen keskinäistä suhdetta, mutta isiä, jotka eivät voi tavata lastaan muuten kuin valvotusti tai tuetusti, ei ole juuri tutkittu. Kuitenkin myös tapajamiehillä on ajatus omasta roolistaan isänä ja halu tavata lastaan. Nykypäivänä isyyden mallista puhuttaessa korostuvat hellyys ja hoiva. Näin ollen lasten on mahdollista kokea turvallista hoivaa ja kiintymystä äidin lisäksi myös isältä. Miehellä ja lapsella on mahdollisuus luoda läheinen isä-lapsisuhde. Tässä tutkielmassa lähestyn isiä, jotka eivät asu lastensa luona kartoittaen isyys- ja perhetutkimuksen viitekehyksiä. Tutkielmassa pyrin selvittämään heidän näkemyksiään isyydestä, jottei heidän äänensä jäisi muiden isyystutkimusten varjoon.

2.2 Isyyden haasteita arjessa

Joidenkin isien on äitejä vaikeampi saavuttaa emotionaalinen vanhemmuus lapsen synnyttyä. Heille tulisi olla tarjolla varhaista tukea heidän vanhemmuutensa tueksi antaen heidän osallistua enemmän lapsen hoivaan ja tukea isän ja lapsen välistä vuorovaikutusta. (Doherty, Erickson & LaRossa, 2006, 439–440.) Jaettua vanhemmuutta voidaan käyttää isyyden kuvaamisen ohjenuorana, kirjoittaa Huttunen (2001). Jaettuun vanhemmuuteen kuuluu se, että molemmat vanhemmat sitoutuvat van-

hemmuuteensa alusta alkaen, he huolehtivat lapsista ja kotitöistä yhtäläisesti. He myös käyttävät aikaansa perheen kanssa yhteiseen tekemiseen. He sopivat yhdessä rajat, ovat auktoriteetteja sekä hoivan ja hellyyden antajia lapselleen. Perheessä molempien vanhempien tulee olla aikuisia ja yhdessä neuvottelemalla ratkaista eteen tulevia tilanteita. Heidän tulee myös kunnioittaa yhtäläillä kaikkia perheenjäseniä. (Huttunen 2001, 176.)

Lapsen ja isän suhteen laatuun vaikuttaa heidän yhdessä viettämänsä aika ja sen määrä. Hyvin usein vanhempien eron jälkeistä isän ja lapsen välistä aikaa kutsutaan ”laatuajaksi”. Sillä tarkoitetaan yhteisen ajan sisältöä, ei pituutta. Myös ydinperheiden isien aika on usein tätä laatuajaa. Isät harrastavat ja viettävät vapaa-aikaa lastensa kanssa, kun äidit hoitavat arjen. Tekemisen ja toiminnallisuuden ajatellaan usein olevan miehinen tapa jäsentää elämää. (Hokkanen 2005, 110–111.) Jouko Huttunen (2001) kirjoittaa isien harvoin muuttuvan eron seurauksena jos isä on ollut ennen eroa kiireinen ja etäinen. Tämä ei kuitenkaan koske kaikkia isiä, osa isistä muuttuu eron seurauksena ja he viettävät todella aikaansa lastensa kanssa. Isän ja lasten tapaamisissa tärkeintä on niihin käytetty aika. Isän ja lapsen välille voi muodostua läheinen suhde, jos vuorovaikutus suhteessa toimii. (emt., 116.) Valvotussa tapaamisessa isän voi olla mahdollista luoda läheinen suhde lapseen, koska tapaamispaikassa he ovat vain toisiaan varten ja voivat keskittyä vain toisiinsa.

Työelämän ja isyyden yhteensovittaminen on yksi vaikeimmista isyyden haasteista. Lasten ollessa pieniä isät ovat paljon töissä. Tämä ajatellaan olevan seurausta siitä, että äidin ollessa kotona lasten kanssa, on isän rooli tuoda kotiin enemmän rahaa. Miehet haluavat perheeltä kumppanuutta, rakkautta, vuorovaikutusta ja turvallisuutta. Isyyden puuttumista ei kuitenkaan voida korvata laadulla lapselle. Isyys on arjen jakamista ja lasten kanssa olemista. Tämän yhdessäolon kautta lapsi saa kokemuksen turvallisesta kasvuympäristöstä. Työ vaikuttaa vanhemmuuteen ja se on tärkeää. Työstä saatu hyvinvointi siirtyy myös kotiinpäin. (Kinnunen & Mauno 2002, 99–105.)

Kulttuurisesti miehen työnteko hyväksytään helpommin kuin naisen. Mies voi vapaasti tehdä paljon töitä ja paeta kotiongelmia liialliseen työntekoon. Jos mies joutuu erilleen lapsestaan, saattaa se olla hänelle kova paikka. Perheen lisäksi erityisesti lapset merkitsevät miehelle paljon ja ovat usein syy heidän työnteolleen. Monet isät kokevat kaikkein tärkeimpänä sen, että he viettävät paljon aikaa lapsensa kanssa. (Huttunen 2001, 113; Sinkkonen 2009, 214.) Tämän lapsen ja isän yhteisen ajan määrään vaikuttaa se, millainen valtasuhde äidin ja isän välillä kotona vallitsee ja kuinka tasa-arvoisiksi he ovat määrittäneet omat roolinsa perheessä. Asiaan vaikuttaa onko mies käsitellyt isäksi

tulemiseen liittyvät sisäiset ristiriidat prosessoimalla isyyttään ja itseään miehenä. Isyyden voidaan ajatella syntyvän oppimisen ja kokemuksen kautta. (Huttunen 2001, 81–83, 93.)

Isän jääminen työttömäksi saattaa tuoda muutoksen isän rooliin. Työtön isä saattaa kokea menettäneensä työstään saamansa kunnian. Isä voi myös kokea, että hänen omalta isältään oppimansa ”työn tekemisen malli” ei siirry häneltä lapselle ja hän on täten vajavainen isä. Työorientoitunut isä saattaa kokea kotona olemisen arvon vähäisenä, vaikka hänellä onkin silloin enemmän aikaa olla kotona ja läsnä lapselle. Hän ei pysty huolehtimaan perheen hyvinvoinnista. Toisaalta tässä tilanteessa mies voi pyrkiä ottamaan enemmän vastuuta kodinhoitamisesta ja isyydestä. Suomessa alkaa kuitenkin olla jo perinne, että molemmat vanhemmat ottavat osaa yhtälailla perheen taloudesta ja hyvinvoinnista huolehtimiseen. (Kokkonen 2004, 275–285.) Sari Kokkosen (2004) tutkimuksessa isät kertoivat, että heidän piti työttömänä ollessaan peittää oma tyytyväisyytensä ja onnellisuutensa. Isä saattaa tulla onnelliseksi siitä, että työttömänä ollessa voi olla enemmän lasten kanssa ja huolehtia heistä kuin työssä ollessaan. Nykyisin isillä on enemmän mahdollisuuksia (työttömyyden lisäksi) olla kotona lasten kanssa kuin aiemmin. Isä voi haluta panostaa perheeseensä ja pyrkiä paikkaamaan työssä ollessaan syntyneitä laiminlyöntejä. (emt., 288–289.)

Yhteishuoltajuuden ajatellaan yleisesti olevan normi eron jälkeen ja sen ajatellaan olevan myös lapsen edun mukainen (Huttunen 2001, 53). Isien vanhemmuus jatkuu usein erosta huolimatta ja he huomioivat lasten tarpeita (Autonen-Vaaraniemi 2012, 108–111). Toisaalta eronneet isät myös saattavat kadota lasten elämästä. Isät saattavat olla syrjäytymisvaarassa tai alkoholisoitua, mikä vaikuttaa heikentävästi isän kykyyn olla yhteydessä lapseensa. Myös isän epäluotettava toiminta ja puheet voivat vieraannuttaa lapsen hänestä. Isät voivat kokea lastensa tapaamisten olevan vaikeita ja tuskallisia jos heillä on vaikea erokriisi. Näissä tilanteissa he saattavat ottaa etäisyyttä lastensa äitiin ja samalla lapsiinsa suojellakseen itseään henkisesti. Äidin mahdollinen uusi puoliso saattaa vähentää isän kontaktia lapsiinsa. Isä voi myös ajatella, että uusi puoliso korvaa hänet lasten elämässä ja vie hänen paikkansa. Myös lasten tapaamisista sovitut ehdot voivat vähentää isän ja lasten tapaamista. (Sinkkonen 2009, 218; Koskela 2012, 39–42.)

Erotilanteissa tuodaan usein esille niissä ollut lähisuhdeväkivalta, josta on aiemmin vaiettu. Väkivallan vaikutusta isyyteen ja isän ja lapsen suhteeseen ei ole riittävästi tunnistettu. Perheessä ollut lähisuhdeväkivalta ja lapsen huoltajuus ja tapaamisjärjestelyt käsitellään erikseen, kirjoittaa Mikko Oranen (2001, 93). Oranen jatkaa, että valvotut tapaamiset pitävät huolta lapsen olosuhteista tapaamisten aikana antaen lapselle mahdollisuuden tavata molempia vanhempia yhtäläisesti. Usein per-

heiden kohdalla, joissa esiintyy lähisuhdeväkivaltaa, voidaan äidin kannalta ajatella, että siellä on rauhallisempaa ja turvallisempaa ilman isän läsnäoloa. Lapsen kannalta tämä on kuitenkin ristiriitainen tilanne ja on muistettava, että lapselle isä on aina isä. (Huttunen 2001, 62.)

Arvioiden mukaan lähisuhdeväkivallasta suurin osa jää piiloon ja vain pieni osa tulee poliisin tietoon, kirjoittaa Kari Matela (2012). Lähisuhdeväkivaltaa on kaikissa yhteiskuntaluokissa. Lähisuhdeväkivaltaa pyritään peittelemään ja nimenomaan ylemmissä yhteiskuntaluokissa sitä koetetaan peitellä. Lapsista arviolta 6–12 prosenttia joutuu perheessään kokemaan vanhempien jotakin väkivallan muotoa tai päihteiden käyttöä. Laiminlyönnin tai kaltoinkohtelun kohteeksi joutuu noin 16 prosenttia lapsista. (emt., 81.) Arviolta 10 prosenttia kaikista naisten parisuhteissa kokemasta väkivallasta on toistuvaa, vuosia kestänyttä väkivaltaa. Siihen liittyy myös uhrin eristämistä ja alistamista. (Ewalds, Piispa & Tuominen 2012, 8.) Perheissä oleva lähisuhdeväkivalta on vakava ongelma Suomessa. Se määritellään perheen sisäiseksi vallan väärinkäytöksi, joka kulminoituu riidoista vanhempien oikeuksista ja rajoista. Lähisuhdeväkivallaksi määritellään fyysinen, seksuaalinen ja henkinen väkivalta. (Harne 2001, 16–18.) Ruckenstein (2004, 114) kirjoittaa fyysisen väkivallan kuvastavan perheen hierarkiaa ja sisältävän tietynlaisen sukupuolioletuksen. Keskinen (2005, 25) lisää, että miehen harjoittama väkivalta voi olla moninaista. Se voi olla yksittäistä tai jatkuvaa ja sillä voidaan pyrkiä kontrolloimaan naista mukautumaan miehen tahtoon.

Väkivaltaa käytetään tilanteissa, joissa mies ei koe hallitsevansa tilannetta (Hautamäki 1997, 21). Lähisuhdeväkivaltaa pidetään globaalina ongelmana ja esiintyessään se vahingoittaa kaikkia yksilöistä yhteiskuntaan. Valvottujen tapaamisten taustalla saattaa olla monimuotoista lähisuhdeväkivaltaa, joka on vaikuttanut kaikkiin perheen jäseniin. (Hautanen 2011, 89.) Englannissa ja Walesissa on haastateltu tapaamispaikkojen asiakkaita. Asiakkaista 85 prosenttia kertoi tapaamispaikan asiakkuuden suurimmaksi syyksi puolison harjoittaman lähisuhdeväkivallan ja 64 prosenttia pelon lapsen kohdistuvasta väkivallasta. (Aris ym. 2002, 62–63.)

Puhuttaessa valvotuista tapaamisista ajatellaan taustalla olevan usein isän tekemää lähisuhdeväkivaltaa (Aris ym. 2002, 62). Tutkittaessa valvottuja tapaamisia on otettava huomioon lähisuhdeväkivallan mahdollisuus. Väkivallan lisäksi huomioon myös vainon mahdollisuuden tapaamisten taustalla.

2.3 Isyys eron jälkeen

Erotilanteissa isät ovat heikommassa asemassa lastensa suhteen kuin äidit. Miesten oikeuksiin erotilanteessa on kiinnitetty enemmän huomiota kuin aikaisemmin ja niistä on aloitettu puhumaan enemmän, kirjoittaa Autonen-Vaaraniemi (2012). Miesten ja lasten kontakti jää usein erossa vähäiseksi. Pahimmassa tapauksessa isyys päättyy tai ainakin ohenee. Miehet ovat myös huonommassa asemassa päätettäessä lapsen huoltajuudesta, asumisesta ja elatuksesta. Vallitsevan ajatuksen mukaan ero on miehille vaikeampi elämänmuutos kuin naisille. Eron yhteydessä ja sen jälkeen isyys miehelle merkitsee siis kiistanalaista perhesuhdetta, koska äiti jää automaattisesti lapsen huoltajaksi. Ero vaikuttaa miehen suhteeseen lapsen kanssa enemmän kuin naisen ja lapsen suhteeseen. Suomalaisessa oikeudessa korostetaan ja kannustetaan yhteishuoltajuuteen, jolloin vanhemmat yhdessä neuvotellen pyrkivät päättämään lapsensa asioista. (emt., 101–104; Huttunen 2001, 104–107.)

Miesten erossa ja sen jälkeisen elämän muodostumisessa mies jää hyvin herkästi sivuun, kun työntekijät keskittyvät auttamaan pääasiassa äitiä. (Antikainen 2007. 17). Hokkanen (2005) kirjoittaa, että on olemassa eri syitä, miksi isät saattavat luopua lapsistaan eron jälkeen. Näitä syitä voivat olla tapaamisten rakenteet, jotka saattavat synnyttää negatiivisia tunteita isissä, konfliktit äidin kanssa, isän ja lapsen suhteen muuttuminen huomattavasti, tapaamisten henkinen raskaus ja suhteen keinotekoisuus lapsen kanssa. (emt., 143.) Valkonen (2006, 53) kirjoittaa lasten haluavan vanhempiensa tulevan toimeen keskenään. Tässä tutkielmassa käsitellään ajatusta jossa vanhemmat eivät ole puheväleissä eron aikana ja jälkeen. Nyt nämä isät pyrkivät rakentamaan välejä uudelleen ja kasvattamaan luottamusta tapaamispaikan asiakkuuden myötä.

Etävanhempana pidetään isää, joka ei asu lapsensa kanssa samassa osoitteessa, kirjoittaa Huttunen (2001). Etävanhempi määritellään pääasiassa siten, että vanhempi ja lapsi asuvat eri osoitteissa. Usein erityisesti miehet miettivät eron jälkeen, ovatko he vielä isä ja millainen heidän vanhemmuus on. Isät miettivät tätä yleensä siksi, että juuri he muuttavat eriosoitteeseen kuin missä lapsi asuu. Huttunen (2001) jatkaa, että tulee muistaa, että on olemassa paljon hyvin etävanhempia vaikka yleensä puhutaan enemmän ongelmallisista etävanhemmista. Isä voi kuitenkin asua eri paikkakunnalla olematta etävanhempi. Etävanhempi voi olla etävanhempi alusta saakka tai asumalla eri paikassa kuin lapsi ja hänen äitinsä tai eroamalla avo- tai avioliitosta. Jotkut isät asuvat alusta alkaen eri paikassa kuin lapsi. (Huttunen 2001, 99–102; Clarke-Stewart & Brentano 2006, 67–68.) Ihmisten eroaminen Suomessa on normaalia eikä sitä paheksuta. Yleisesti ajatellaan, että kannattaa en-

nemmin erota kuin olla huonossa avioliitossa. Eroaminen on myös ihmisen yksilöllinen päätös. Vanhempien eron kokee vuodessa yli 30 000 lasta (Jousmäki & Kosonen 2009, 7; Taskinen 2001, 3).

Lähivanhemman tulisi pyrkiä tukemaan lapsen ja etävanhemman yhteydenpitoa. Yhteydenpidon ajatellaan olevan kontakti lapsen ja etävanhemman välillä, kuten esimerkiksi puhelut, tapaamiset, tekstiviestit. (Taskinen 2001, 36.) Erotessaan miehet tekevät itse ratkaisun siitä, millaisia vanhempia he eron jälkeen ovat ja millaisina vanhempina he jatkavat. Isyys saattaa myös jäädä hyvin ohueksi riitaisissa eroissa, vaikka isä yrittäisikin erota sovussa eikä haluaisi riidellä. (Vuori 2004, 59.) Isyys, jossa isä ja lapsi asuvat eri paikoissa, voi olla erilaista. Näitä voivat olla taloudellisesti tukeva, roolimallina oleminen ja yhteyttä pitävä vanhempi (Paulson, Dauber & Leiferman 2011, 531–532).

Isät voivat kokea, että lapsi unohtaa hänet, jos he tapaavat harvoin. Tämän kokemuksen myötä isät usein järjestävät yhteiseen aikaan toimintaa. Lapsen ymmärryskyky ei ole niin laaja kuin aikuisen, eikä lapsi välttämättä tarvitse sirkushuveja viihtyäkseen. Lapsi saattaa nauttia pelkästään yhdessä tehdyistä kotitöistä. Etävanhemmuus voidaan kokea huolestuttavana asiana ja sen tavoitteena tulisi olla mahdollisimman normaali arki. Tätä kautta etävanhemman on mahdollista luoda tunnepitoinen side lapseensa. (Hokkanen 2005, 129–132.) Erotilanteissa lapset harvoin jäävät isälle ja päävastuu lapsesta jää täten äidille. Vaikka äiti huolehtii enemmän lasten arjesta, tulee isän pyrkiä pitämään yllä suhdetta lapsiinsa ja vanhemmuuttaan. Vaikka yhteishuoltajuus on hyvin yleistä erotapauksissa, ei se välttämättä kuitenkaan takaa teorian ja käytännön kohtaamista. (Huttunen 2001, 110–111.)

Ero vaikuttaa miehiin hyvin monella tavalla. Se vaikuttaa heidän perherakenteeseensa ja suhteeseensa lapsen kanssa. Erolla on myös taloudellisia vaikutuksia. Tutkimusten mukaan myös laadukas isä-lapsisuhde on mahdollista eron jälkeen. Laadullisen suhteen muodostumiseen vaikuttaa ensinnäkin se, millainen vanhemman ja lapsen suhde on ollut ennen eroa ja toiseksi kykenevätkö vanhemmat eroamaan sovussa. (Aris 2002, 4–7.) Eron jälkeen tulisi varata aika lastenvalvojalta ja vanhempien tulee mennä yhdessä sinne päättämään lapsen huollosta ja tapaamisista. He siis tekevät tapaamissopimuksen. Tämä sopimus on turvaamassa etävanhemman ja lapsen tapaamisia, jos lähivanhempia niitä pyrkii jostain syystä estämään. Jos tapaamissopimusta ei ole, etävanhemmalla ei ole laillisia perusteita tavata lastaan. Riitatapauksissa tapaamissopimuksesta päättää käräjäoikeus ja se velvoittaa lähivanhemman noudattamaan sitä uhkasakon uhalla. Jos tapaamiset eivät toteudu ta-

paamissopimuksesta ja uhkasakosta huolimatta, voi etävanhempi hakea tapaamisten toteuttamista ulosottoviranomaisen toimeenpanemana. (Taskinen 2001, 38–39.)

Lapsen ja isän suhde sekä sen tukeminen ei ole tärkeimpiä osa-alueita sosiaalityöntekijöiden ja vanhempien välisissä keskusteluissa. Eron seurauksena yleensä isän rooli vanhempana heikkenee, joko isän tietoisien päätöksen tai sivuun jättämisen seurauksena. (Antikainen 2007, 14.) Samaan tulokseen on tullut myös Matela (2012). Isyys saatetaan hyvin herkästi sivuuttaa auttamisjärjestelmässä. Vaikka syrjiminen ei välttämättä ole tietoista, niin pelkästään järjestelmien toimintatavat ja vaatimukset ovat miehille epäedullisia. Miehet ovat myös yleensä tottumattomia keskustelemaan asioistaan ja vaikeuksistaan. Miehet tarvitsisivat enemmän erilaisia paikkoja, missä he voisivat keskustella asioistaan ja osallistua enemmän heitä isinä koskeviin päätöksiin. (emt., 96–97.)

Miehiltä puuttuvat usein tilat ja kanavat, joissa he voisivat puhua isyydestään ja sen tuomista haasteista. Miehiltä puuttuu myös perinne, missä vanhemmat isät kertoisivat isyydestä ja jakaisivat ohjeita ja toimintamalleja nuoremmille isille. Miesten kynnyksellä lähteä keskustelemaan asioistaan saattaa olla suurempi kuin naisilla. Näin ollen tulisi olla miehille suunnattuja matalan kynnyksen palveluja, jotka olisivat miesten järjestämiä. Näissä paikoissa tulisi olla erityistä miesosaamista ja ymmärrystä miesten tavoista kokea asioita ja keinoista ratkaista niitä. (Huttunen 2001, 209–210; ks. myös Berg 2012.) Valkonen (2006, 88) määrittelee vanhemmuuden eron jälkeen kahdenlaiseksi. Etävanhempi pitää lapseensa yhteyttä ja lähivanhempi sallii tämän. Ero voi olla kriisi myös lapselle silloin kun häntä ei huomioida tarpeeksi eron yhteydessä.

Isän ja lapsen suhteeseen saattaa vaikuttaa heidän vieraantumisensa, kirjoittaa Hannuniemi (2007). Isä saattaa kärsiä pahimmillaan lähivanhemman toteuttamasta systemaattisesta lapsesta vieraannuttamisesta. Tällöin puhutaan vieraannuttamisoireyhtymästä (PAS), joka vaikuttavaa vakavasti lapsen kehitykseen. Tällä vieraannuttamisella tarkoitetaan etävanhemman kohdistuvaa panettelukampanjaa, jossa on tavoitteena tuoda esille heikkoja, vähäpätöisiä ja absurdeja perusteita etäännyttämiselle. Samalla pyritään myös estämään ja vaikeuttamaan lapsen ja etävanhemman välistä yhteydenpitoa. Hannuniemi (2007) jatkaa, että vieraannuttamisen tekeminen tahallaan voidaan rinnastaa lapsen henkiseen pahoinpitelyyn ja vanhemmuuden velvollisuuksien laiminlyöntiin. (emt., 2-5, 26.)

3 Tutkimuksen toteutus

Tutkielmani on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Aineiston analysoin sisällönanalyysillä ja sen tavoitteena oli todellisen elämän kuvaaminen. (ks. myös Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2003, 152.) Laadullinen tutkimus tulee kyseeseen silloin, kun tutkitaan tiettyjä kokemuksia (Metsämuuronen 2008, 14), kuten esimerkiksi tässä tutkielmassa miesten kokemuksia lasten tapaamisista. Tarkoitukseni oli tutkia miehiä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkielmassa roolinani tutkijana oli vaihteleva vaihdellen passiivisen ja aktiivisen välillä tilanteen mukaan. Jotkut sosiaalialan tutkimukset edellyttävät tutkijalta voimakkaampaa osallistumista ja toiset sitä, että tutkija on puolueeton tarkkailija (Holosko 2010, 344).

3.1 Tutkimustehtävä

Tässä tutkielmassa tutkin isien kokemuksia tapaamispaikasta. Tutkielman alakysymyksiä on tarkoitus selvittää miten isät kokevat:

- vanhemmuuden?
- lastensa tilanteen?
- vuorovaikutuksen tapaamispaikan työntekijöiden kanssa?

Alakysymyksenä on tarkoitus avata miesten kokemuksia vanhemmuudesta eron jälkeen. Tutkielman tavoitteena on saada tietoa, jonka avulla pyritään tekemään näkyväksi tapaamispaikan isien vanhemmuutta. Tutkielmassa pyrin syventämään isien näkökulmaa ja kokemusta, sekä tuomaan lisätietoa siitä millaista vanhemmuutta isät ovat itselleen rakentaneet eron jälkeen. Tutkimuskysymykseen vastaan sisällönanalyysin ja teemoittelun kautta.

3.2 Aineisto

Käytännössä aloitin tämän pro gradu -tutkielman teon saatua tutkimusluvan 1.12.2015. Aineisto koostui kandidaatintyössäni tehdyistä kahdesta haastattelusta ja pro gradu -tutkielmaa varten tehdyistä neljästä haastattelusta. Haastattelut tein tammikuussa ja joulukuussa 2015. Haastateltavat sain tapaamispaikan henkilökunnan kautta. Kandidaatintyöni tutkimusluvan sain 1.12.2014. Pro gradu -tutkielman tutkimusluvan sain 30.11.2015. Analysoin myös uudelleen kandidaatintutkielmaa varten tehdyt haastattelut. Ennen haastatteluja tein koehaastattelun testatakseni teemahaastattelukysymyk-

siä. Tätä pro gradu -tutkielmaa tehdessäni kysyin aiemmilta kandidaatintutkielmassa haastattelemlta miehiltä luvan saada käyttää heidän haastattelujaan tässä tutkielmassa.

Tutkielman kohderyhmänä olivat miehet tapaamispaikassa. Halusin saada tietoa erityisesti isien henkilökohtaisista kokemuksista. Haastateltavien valinnassa kriteerit eivät olleet kovin tiukat. Heidän tuli olla miehiä ja tapaamispaikan asiakkaita eli tavata siellä lapsiaan. Miesten koulutuksella, työmarkkina-aseamalla, elämäntilanteella tai muulla sellaisella ei ollut väliä tutkielman toteutumisen kannalta.

Nämä kuusi haasteltua isää olivat käyneet tapaamispaikassa tapaamassa lapsiaan kolmesta kuukaudesta 3,5 vuoteen. Kolmella isällä oli lastensuojelun sosiaalityöntekijän päätös ja kahdella isällä oli oikeuden päätös tapaamisista. Kuudennen isän päätöksen tekijä ei selvinnyt. Haastateltavat asuivat yksin. Kolme heistä oli eronnut avioliitosta, ja kolme oli siviilisäädyltään naimattomia. He olivat eronneet lasten äideistä puoli – 3,5 vuotta sitten. Kahdella haastateltavalla oli seurustelusuhde, neljällä ei. Haastateltavilla oli yhteensä 12 lasta, joista seitsemän oli poikia ja viisi tyttöä. Haastatteluhetkellä lasten iät vaihtelivat yhden ja 9,5 vuoden välillä kuitenkin siten, että kahdeksan lapsista oli alle kouluikäistä, ja neljä alakouluikäistä. Lapsista puolet olivat iältään alle 3 vuotta.

Kolmella isällä oli yksi lapsi ja kahdella kaksi lasta sekä yhdellä viisi lasta. Lapsista viisi asui sijaisperheissä ja seitsemän äitiensä luona. Näistä viidestä, jotka asuivat sijaisperheessä, kaksi oli kiireellisesti sijoitettuna vastaanottoperheeseen haastatteluhetkellä ja kolme pitkäaikaisessa sijoituksessa. Lähi- ja etävanhemman välinen suhde oli vaihteleva. Viisi miehistä pystyi vaihtamaan kuulumisia äidin kanssa, mutta yksi isä ei halunnut tavata lapsensa äitiä. Yksi haastatelluista tapasi lastaan kolme kertaa kuukaudessa kaksi tuntia kerrallaan. Kaksi haastateltavaa tapasi lapsiaan kaksi kertaa kuukaudessa kaksi tuntia kerrallaan. Loput kaksi isää tapasivat lapsiaan kerran kuukaudessa kaksi tuntia kerrallaan. Tapaamisten määrä ja pituus määräytyvät päätöksen mukaisesti. Kahden isän tapaamiset olivat tuettuja ja kolmen valvottuja. Kuudennen isän tapaamisten laatu ei selvinnyt haastattelussa. Tämä isä kertoi, että hän ei muista sitä, eikä halunnut lähteä sitä arvailemaan tarkemmin.

3.3 Aineistonkeruu

Tässä luvussa tarkoituksena on kuvata ne keinot, joiden avulla tutkielman tuloksiin päädyin. Aineistona on eronneiden, lastaan tapaamispaikassa tapaavien etäisien haastatteluja. Tutkielman tarkoituksena oli tuoda esille eron kokeneiden etäisien ääni. Isät toivat näkyväksi omaan reflektioonsa ja kokemukseensa perustuvan ymmärryksen, heidän suhteensa lapseensa. Lähtökohtaisesti voidaan ajatella, että jokaisella tutkielman tekoon osallistuneella miehellä oli oma tarinansa kokemuksistaan isyydestä ja niihin johtaneista syistä. Kun tarkoituksena on selvittää ihmisten elämäntarinoita ja kokemuksia sekä heidän tunteitaan ja ajatuksiaan, on haastattelu hyvä tutkimusmenetelmä. Myös tutkittaessa arkoja tai vaikeita asioita on haastattelu hyvä menetelmä. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 34–35.)

Haastattelemalla miehiä pyrin selvittämään mitä he ajattelevat ja miksi he toimivat niin kuin toimivat. Haastattelut toteutin teemahaastatteluina, joka on joustava vuorovaikutteinen aineistonkeruumenetelmä haastattelijan ja haastateltavan läheisen kontaktin vuoksi. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 73–75.) Haastatteluissa kysyin miehiltä menneisyyteen liittyvistä asioista. Osalta heistä kysyin erosta ja tapaamisten alkamisesta. Osalla erosta oli alle vuosi aikaa, osalla pidempi aika. Haastattelu liittyy aina menneisyyteen ja siinä on kyse ihmisen muistista ja sen rajallisuudesta. Ihmisillä on tapana muistaa mitä haluavat ja kaunistella asioita. (Kananen 2015, 340.) Teemahaastattelussa haastattelu sisältää tiettyjä teemoja mutta tutkimuksen kysymysten järjestys ja muoto eivät välttämättä ole kaikille samat. Kysymysten muoto riippuu hyvin paljon haastattelun etenemisestä ja siitä mitä haastateltava kertoo. (Hirsijärvi & Hurme 2009, 47–48; ks. myös Kananen 2015, 340.)

Haastattelu on etenkin sosiaalityön tutkimuksessa hyvin yleinen tiedonhankintakeino. Suoritin kaikki haastattelut sovitusti tapaamispaikan tiloissa olevassa erillisessä huoneessa miesten tapaamisten päätyttyä. Yksi haastateltavista ei halunnut tehdä haastattelua tapaamisen yhteydessä. Hän tuli tapaamispaikkaan eri aikaan. Haastatteluissa pyrin käyttäytymään mahdollisimman asiallisesti ja luottamuksellisesti. (ks. myös Hirsijärvi & Hurme 2008, 89–98.) Haastattelut tein teemahaastatteluina, jota pidetään helppona ja yksinkertaisena tapana saada tietoa ihmisiltä. Siinä kysytään suoraan heidän kokemuksistaan jostain tietystä asiasta. Olin etukäteen määritellyt haastattelun teemat. Tämän haastattelutavan etuina haastateltavalle pidetään sitä, että haastateltava pääsee tuomaan esille oman näkemyksensä asiasta ja kertomaan omista kokemuksistaan. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 47–48; Tuomi & Sarajärvi 2009, 74–75.)

Toteutin haastattelut puolistrukturoiduin kysymyksin eli kysymykset on muotoiltu pääkysymysten teemoista ja ne olivat kaikille samat. Haastattelija huolehtii siitä, että jokainen etukäteen suunniteltu teema-alue käydään lävitse haastateltavan kanssa. Kysymysten järjestys ja laajuus saattavat vaihdella haastatteluiden välillä. (Eskola & Vastamäki 2015, 28–29.) Puolistrukturoidussa haastattelussa voidaan tarpeen mukaan vaihdella kysymysten järjestystä sekä kysymysten sanamuotoa voi vähän muuttaa (Hirsijärvi & Hurme 2008, 47–48). Haastattelutilanne on vuorovaikutteinen ja saattaa tilanteen mukaisesti vaihdella ja muuttua luonteeltaan. Tällöin voi olla haastavaa ja mahdollisesti mahdotonta pysyä tiukoissa etukäteisohjeistuksissa. (Ruusuvuori & Tiitula 2005, 56.) Teemahaastattelun hyvä puoli on sen joustavuus, kysymyksen aiheeseen voidaan palata myöhemmin, kysymys voidaan myös toistaa ja oikaista mahdollinen väärinkäsitys ja kysyä tarkennusta haastateltavan vastaukseen. Kysymysten järjestys voi olla päinvastainen kuin alun pitäen oli ajateltu. Tavoitteen on saada mahdollisimman paljon tietoa haastateltavalta tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 75.)

Haastattelu kannattaa toteuttaa viihtyisässä tilassa, jotta saataisiin mahdollisimman avoin keskustelu aikaiseksi. Tein haastattelut tapaamispaikassa, koska se oli miehille ennestään tuttu ja he olivat jo valmiiksi siellä paitsi yksi haastateltava, joka halusi tulla erikseen sovittua aikana. Eskola ja Vastamäki (2015) kirjoittavat haastattelupaikan valinnan olevan merkittävä tekijä haastattelun onnistumisen kannalta. Haastattelutila tulisi valita siten, että sen valinnassa huomioitaisiin haastateltavan oma näkökulma. Tilan tulisi olla mahdollisimman neutraali paikka ja sijaita siten, ettei sinne tulisi kolmatta henkilöä kesken haastattelun. (emt., 29–30.) Haastatteluista pyrin luomaan rennon kahdenkeskisen luottamuksellisen tilanteen. Tällöin tutkittava ei jännitä ja pystyy olemaan mahdollisimman rento. Taitava haastattelija saa haastateltavat puhumaan enemmän. (Eskola 2007, 38–39).

Mielestäni minulle haastattelujen tekeminen ei ollut haastavaa. Olen toiminut vuosia lastensuojelussa ja tottunut haastattelemaan ihmisiä. Korostin haastateltaville miehille, ettei ole olemassa oikeita ja vääriä vastauksia, vaan on vain heidän omia vastauksiaan. Haastattelijana toimin neutraalisti ja olin kiinnostunut heidän kertomastaan. Neutraalius haastattelutilanteessa on sitä, että haastattelija ei kommentoi ylimääräisiä, ei ota kantaa, eikä esitä omia mielipiteitä tai hämmästele ja kommentoi vastauksia (Ruusuvuori & Tiitula 2005, 44–45). Haastattelun ilmapiirin ja onnistumisen kannalta on tärkeää, että ennen varsinaista haastattelua niin sanotusti lämmitellään ja tutustutaan haastateltavan kanssa. Tällä esipuheella on tarkoitus rentouttaa haastateltava, ja luoda hyvä ilmapiiri haastattelijan ja haastateltavan välille.

Tärkeää on myös käytetty kieli. Akateeminen puhetapa ei ole paras mahdollinen tyyli puhua haastattelutilanteessa. Haastattelijan tulisi puhua mahdollisimman neutraalia kieltä, yleiskieltä. Kuitenkin tutkijan tulee jossain määrin myötäillä haastateltavan käyttämää puhetapaa. Tutkijan tulee karsia omasta puheesta pois liiat sivistyssanat sekä ammatilliset termit. Puhetavassa tulisi käyttää omaan suuhun sopivia ilmaisuja. (Eskola & Vastamäki 2015, 33–34.) Toin haastattelun alussa vielä esille, että he saavat puhua heille ominaista kieltä mahdollisimman vapaasti. Tällainen arkikielen käyttö mahdollistaa luotettavamman lopputuloksen (Ruusuvuori & Tiitula 2005, 31). Yhdessä haastattelussa oli mukana tulkki, sillä haastateltava halusi tuoda ystävänsä tulkiksi. Haastateltava kertoi, että hän kokee suomenkielentaitonsa sen verran vajavaiseksi, että haluaa käyttää ystäväänsä tulkkina.

Haastattelulomakkeen (liite 2) kokosin siten, että aluksi olivat taustakysymykset ja sen jälkeen varsinaiset teemakysymykset ja teemaan liittyviä alaluokkakysymyksiä. Kysymyksissä käsiteltiin isyyttä, vanhemmuutta, eroa ja sen syitä sekä isien suhdetta lapsiinsa ja tapaamispaikkaan. Tutkielman aineistoa rajasin siten, että haastateltaviksi valitsin vain miehiä, jotka asuivat lapsistaan erillään. Tapaamispaikan työntekijät puhuivat tapaajamiehille tutkielman käynnistämisestä. Sain heiltä yhteensä 11:sta miehen suostumuksen osallistua haastatteluun. Näistä vain kuusi toteutui. Haastattelusta kaksi toteutin tammikuussa 2015 tehdessäni kandidaatintyötä ja joulukuussa 2015 tein neljä tehdessäni tätä pro gradu -tutkielmaa.

Haastatteluiden aluksi kerroin haastateltaville tutkielmani aiheen, kävin lävitse vaitiolovelvollisuuden ja sen, että toimin tutkijana, en työntekijänä. Varmistin haastateltavilta myös luvan haastattelun tekemiseen vielä uudestaan haastattelun aluksi. Tämän jälkeen kävin lävitse haastattelun tavoitteet sekä säännöt. Nauhoitin haastattelut. Haastattelussa minulla oli mukana myös puhelin, jossa oli nauhoitusominaisuus sekä kyniä ja papereita. Aluksi kysyin uudestaan luvan tutkimuksen tekoon ja muistutin, että se osallistuminen on vapaaehtoista. Kerroin myös, että olen vaitiolovelvollinen, mutta jos tulee ilmi jokin lapseen liittyvä asia, josta olen velvollinen ilmoittamaan poliisille tai lastensuojelulle, joudun tekemään ilmoituksen. Kerroin myös, että säilytän haastattelumateriaaleja asianmukaisesti sekä hävitän ne tutkielman valmistuttua. Suojaan heidän anonymiteettinsa eikä heitä myöskään voida tunnistaa lopullisesta tutkielmaraportista. Yksi haastattelu kesti noin 50 minuuttia. Nauhoitettua puhetta oli yhteensä noin neljä ja puoli tuntia sekä litteroitavaa tekstiä 51 sivua.

Haastattelujen jälkeen aloitin litteroinnin mahdollisimman pian. Tässä oli kyseessä pieni tutkielma, ja aikaa oli rajallisesti. Aineiston litteroinnin tein sana sanalta. Litteroinnin tarkkuus saattaa vaihdel-

la sen suhteen mitkä ovat tutkimuksen teemat, mutta silloin pitää pysyä aiemmin päätettyjen teemojen parissa. (Ruusuvuori 2010, 425.)

3.4 Aineiston analysointi

Laadullinen tutkimus on tyypillisesti hyvin joustava ja sen analyysissä ja johtopäätöksissä voi syntyä helposti virheitä tämän joustavuuden takia (Kananen 2015, 341). Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysissä ei ole selkeää analyysivälinettä, mutta siinä korostuu analysoinnin systemaattisuus ja tulkinnan luotettavuus. Analyysin tulee olla systemaattinen ja siinä tulee selittää kaikki prosessin aikana tehdyt valinnat ja rajaukset sekä analyysin etenemistä ohjaavat periaatteet. Tutkimuksen validiteettia arvioidaan aineiston ja siitä tehtyjen tulkintojen vertaamiseen tutkimuskysymyksiin. (Ruusuvuori 2010, 27.) Valitsin tutkielman aineiston analyysitavan teorian, tietojen ja havaintojen perustella.

Analyysitapana käytin sisällönanalyysiä. Tuomi ja Sarajärvi (2003, 97) kirjoittavat tässä haasteena olevan sen, että tutkimustuloksiin saattavat vaikuttaa tutkijan omat ennakoasenteet ja tiedot. Laadullisen tutkimuksen teossa tulee kiinnittää tähän erityistä huomiota ja tiedostaa tämä ongelma. Tutkimusraportissa tulee myös kirjoittaa auki omat mahdolliset ennakkoluulot ja käsitykset. (Tuomi ja Sarajärvi 2003, 97.) Litteroinnin tekeminen heti haastattelujen jälkeen vaikutti hyvältä tavalta, sillä näin haastattelutapahtumat olivat tuoreina muistoina mielessäni. Hirsijärven ja Hurmeen (2008) mukaan teemahaastattelussa analysointi alkaa usein jo haastattelutilanteessa tutkijan tehdesä havaintoja, tulkintoja sekä ratkaisuja tyyptellen ja hahmotellen erilaisia malleja hänelle haastattelun aikana syntyneistä havainnoista ja teemoista. Teemahaastattelussa tutkijan osana on olla osa tutkimusta ja täten vaikuttaa siihen sen eri vaiheissa. (emt., 18.)

Aloittelevan tutkijan kannattaa valita sellainen analyysitapa, jolla saadaan parhaiten esille vastaus tutkimuskysymykseen (Hirsijärvi ym. 2003, 212). Aloittelevana tutkijana valitsin tutkielmani analyysitavaksi sisällönanalyysin, sillä siinä on tarkoituksena sanallisesti kuvata tekstiä ja löytää siihen merkityksiä. Teksti siis tiivistetään mahdollisimman selkeäksi johtopäätösten luomista varten. (ks. myös Tuomi & Sarajärvi 2003, 105–107.) Ensiksi luokittelin aineiston ennalta valittujen teemojen mukaan ja pyrin löytämään siitä jotain, mitä ei ole suoraan tekstissä aineistoa järjestelmällisesti läpikäymällä. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 19–20.) Teemoittelussa aineisto jäsennetään sen teemojen mukaan ja sitten se tyyptellään eli pelkistetään. Tässä aineisto järjestetään litteroinnin

jälkeen uudestaan siten, että teemojen alla on kaikkien haastateltavien vastaukset tähän teemaan. Seuraavaksi otetaan aineisto käsittelyyn teema kerrallaan, katsotaan mitä se sisältää ja tämän jälkeen näin rakennettua kuvaa muokataan seuraavan haastattelun myötä. (Eskola & Vastamäki 2015, 43.)

Sisällönanalyysin aloitin tulostamalla tekstin ja lukemalla sen kaksi kertaa. Tein samalla marginaaliin huomioita valitsemieni teemojen mukaan oman intuition perusteella. Seuraavaksi käytin tietokoneen tekstinkäsittelyohjelmaa ja jaoin tekstin ohjelman avulla leikaten ja liimaten teemojen mukaisiin osiin. Aineisto tulee lukea useasti, jotta sen voi analysoida, se tulee siis tuntea ensin. Mitä tutumpia aineisto on, sitä ymmärrettävämpi se tutkijalle on ja sitä laadukkaampi analyysi on mahdollista saada siitä aikaiseksi. Aluksi aineisto vaikutti sekavalta huolimatta useista lukukerroista, mutta pikkuhiljaa se muuttui selkeämmäksi ja tutkimuskysymysten vastaukset alkoivat hahmottua. (ks. Hirsijärvi & Hurme 2008, 143.)

Aineistoa kuvailemalla pyrin kartoittamaan henkilöiden, kohteiden ja tapahtumien piirteitä sekä ominaisuuksia. Kvalitatiivisen tutkimuksen haaste on yleensä sen raportoinnin pituus, ettei siinä esitettäisi liian yksityiskohtaisia asioita. Analyysiä tehdessä huomioin tämän ja pyrin pitämään mielessäni kysymyksen, miksi juuri tämä tieto on tärkeä tätä tutkielmaa varten. (ks. myös Ruusuvuori 2010, 29). Tämän jälkeen luokittelin aineiston pyrkien luomaan pohjan sille, minkä perusteella haastatteluaineisto voidaan yksinkertaistaa. Tämän luokittelun avulla vertailin aineiston eri osia ja tyypittelin vertailemalla niitä toisiinsa. Tämän jälkeen jatkoin yhdistellen aineiston teemoja ja koitin löytää toistuvuutta ja poikkeamia haastateltavien kertomuksissa. Tämän jälkeen aloitin aineiston tulkinnan. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 145–151.)

3.5 Tutkielman eettisyys ja sensitiivisyys

Eettisyys oli hyvin vahvasti läsnä tehdessäni tätä tutkielmaa. Ensiksi hain tutkimuslupaa ison eteläsuomalaisen kaupungin edustajalta ja kerroin tutkielman kohteena olevan tapaamispaikan henkilökunnalle tutkielmastani ja sen teko vaiheista. He puolestaan puhuivat tutkielmastani tapaajaisille, joista osa halusi osallistua tutkielmani tekoon. Miehillä kerroin haastattelutilanteen aluksi, että heitä eikä heidän lapsiaan ei voida tunnistaa tuloksista vastausten perusteella. Kerroin myös, että he voisivat keskeyttää haastattelun, jos niin kokevat. Kerroin myös, että olen valmis lähettämään heille luettavaksi tutkielman kun se on valmis. (Kuula 2006, 22–23).

Yleisen näkemyksen mukaan erityisesti sosiaalialan tutkimuksen tulee olla eettinen (Reamer 2010, 566). Sosiaalialan tutkimukseen jo pelkästään aiheen ja tutkimusjoukon valitseminen on yksi isoimmista eettisistä kysymyksistä. Silloin mietitään kenen ehdoilla aihe valitaan ja mitkä ovat tutkimuksen teon tarkoitukset. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 126.) Valitsin miehet tutkielmani kohteeksi sen vuoksi, että työssäni olen huomannut naisten usein jättävän miehet varjoonsa lapsiin liittyvissä huoltajuuskiistoissa. Asiaan vaikutti myös se, että miehenä olen huolissani siitä, että miesten ääni jää usein kuulumatta puhuttaessa isyydestä ja lapsista. Halusin siis tuoda esille miesten ääntä, joka muuten saattaisi jäädä kuulematta. Eettistä pohdintaa aiheutti myös se, että tein tutkielmaa työpaikallani. Pyrin siis olemaan enemmän tutkija kuin työntekijä haastatteluja tehdessä.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012, 6; Kananen 2015, 125–126) kirjoittaa, että tutkimuksen tavoitteiden ja toteutustavan tulee olla kaikkien siihen osallistuvien tiedossa ja hyväksymiä. Tutkimuksella tulee jolla tietty tavoite, joka on päätetty objektiivisesti pohtimalla. Kohdejoukon tulee olla vapaaehtoisia ja heidät tulee huomioida tutkielman teossa ihmisinä. He voivat ihan missä vaiheessa tahansa tutkimuksen tekoa lopettaa osallistumisensa, jolloin tutkimuksesta tulee poistaa kaikki heitä koskeva materiaali. (Kuula 2006, 22–23.) Tutkimukseen osallistuvilla pitää kertoa tutkimuksen tavoitteet, aineiston käsittely ja säilytys sekä hävitystavat. Tutkijalla tulee olla mukana tutkimussuunnitelma, mikäli haastateltava haluaa sen nähdä haastattelutilanteessa. Haastateltavilla on myös minun yhteystietoni, mikäli he haluavat käydä haastatteluaan, osallistumistaan ja tutkielmaa jälkikäteen lävitse.

Mikäli käytetään nauhuria, tulee tutkimukseen tekoon osallistuvien suostumus pyytää kirjallisesti. Eettisyys haastattelutilanteessa näkyy ensinnäkin siinä, kun tutkittavalta pyydetään lupa haastattelun tekemiseen. Toiseksi se näkyy siinä, kun kerrotaan avoimesti tutkimuksesta ja kolmanneksi, kun kerrotaan kuinka tutkimus etenee. (Perel & Peled 2008, 464.) Tutkielmassa noudatin näitä ohjeita olemalla avoin ja rehellinen haastateltaville kertomalla heille mitä teen ja miksi. Haastattelujen aluksi kävin lävitse myös seuraavat: osallistuminen on vapaaehtoista, osallistumisen voi lopettaa milloin haluaa, minä olen vaitiolovelvollinen ja että muutan heidän tietoja siten, että heitä ei pysty tunnistamaan valmiista raportista.

Yksi eettisen pohdinnan paikka on se, että haastattelin osittain asiakkaita, joiden kanssa teen töitä. Haastattelut pyrin tekemään sellaisten asiakkaiden kanssa, joiden kanssa en niin aktiivisesti ole työskennellyt. Työni luonteen vuoksi saatan päätyä työskentelemään myös haastattelemani isien

kanssa tapaamispaikassa. Tämän vuoksi olin pohtinut rooliani tutkijana ja työntekijänä. Työnkuvaani kuuluu valvottujen tapaamisten valvominen, mutta en ole mukana päätöksenteossa asiakkaiden asioissa. Haastattelujen aluksi kävin läpi roolini tutkijana. Selitin heille, etten ole haastattelussa työntekijän roolissa eikä haastattelu vaikuta heidän asemaansa tapaamispaikassa mitenkään. Minulla on sama ilmoitusvelvollisuus lastensuojelullisissa kysymyksissä kuin kenellä tahansa tutkijalla olisi. Olen myös tietoinen siitä, että minulla on vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus. Kerroin, että tulen jo litterointivaiheessa muuttamaan haastateltavien nimet ja muut haastattelussa esille nousseet erisnimet ja mahdolliset tunnistetiedot. Lisäksi kerroin heille, että he itse rajaavat sitä mitä minulle haluavat kertoa ja mitä eivät. Päädyin tulokseen, että en käytä nimiä ollenkaan koko tutkielmassa, vaan kirjoitan isästä, isistä, haastateltavasta ja niin edelleen käyttäen heidän lainauksista juoksevaa numerointia analyysiluvussa. Tähän päädyin sen vuoksi, että haastateltavia ei voitaisi tunnistaa ja turvatakseni heidän anonymiteettinsa.

Olen huomannut, että useat tapaamispaikan asiakkaat haluavat puhua elämästään ja kokemuksistaan. Alustavasti ajattelin, että aiheeni on herkkä ja se saattaa hankaloittaa tutkittavien löytämistä. Tarkoitukseni ei ollut syyttää ketään vaan tuoda heidän oma äänensä rehellisesti esille. Sensitiivinen tutkimus, kun perhesuhteet ovat aiheena, voi muodostaa kielteisiä tunteita tutkittavissa, kirjoittavat Hämäläinen, Pirskanen ja Rautio (2011). Sensitiivisestä aiheesta keskusteltaessa tutkittava saattaa vaihtaa puheenaihetta kesken haastattelun tai hänen tunteensa saattavat nousta pintaan.

Tutkijan tulee olla empaattinen ja ammatillinen sekä suhtautua haastateltaviin ja heidän kertomiinsa asioihin neutraalisti. Erityisen tärkeää on, että vaikka puhuttaisikin paljon negatiivisista asioista, ei unohdeta positiivisia asioita, sillä niitäkin aina on. (Hämäläinen, Pirskanen & Rautio 2011, 4–7.) Laadullinen tutkimus sensitiivisestä aiheesta voi olla myös tutkijan tunteisiin vaikuttava asia ja se voi edellyttää tutkijalta omien ristiriitaisten tunteiden, asenteiden ja suhtautumistapojen huomioimista haastattelutilanteessa (Laitinen & Uusitalo 2007, 317). Tutkijan tulee myös raportointivaiheessa kirjoittaa niin sanotusti ylhäältä alaspäin sekä ottaa sensitiivisesti huomioon se, mitä haastattelussa tulee esille. Raportin sanoma on hyvin tehokas vaikutukseltaan niihin ihmisiin, jotka ovat suoranaudessa vaikutuksessa tutkimuksen kohderyhmän elinoloihin. Näinä ollen raportointi on hyvä tapa ja mahdollisuus tutkijalle antaa takaisin tutkittaville. (Granfelt 2004, 153.)

Aiheen herkkyyden huomasi haastatteluja tehdessä. Haastatteluissa kaksi miehistä pyyhki silmäkulmiaan puhuessaan lastensa tapaamisista ja siihen johtaneista asioista. Haastatteluissa olin empaattinen ja rauhallinen sekä kuuntelin, mitä he minulle kertoivat, säilyttäen samalla tutkijan roolini.

Huomasin myös miesten tunteiden heijastuvan minuun, ja kun yksi miehistä kertoi kokemuksiaan ja tunteitaan lapsensa äitiin liittyen, koin sen raskaaksi. Peilasin myös välillä haastateltavien tunteita itseeni. Haastattelut menivät hyvin ja sopuisasti. Yksi haastateltavista kuitenkin kieltäytyi vastaamasta, vedoten oikeuteensa olla vastaamatta tapaamispaikan seinien ulkopuolisiin kysymyksiin. Keskustelin hänen kanssaan asiasta ja hänen motiiveistaan osallistua tutkielman tekoon. Sovimme, että kysyn häneltä kysymykset, jotka oli tarkoitus kysyä ja hän vastaa niihin kysymyksiin mihin haluaa vastata.

Myös toisessa haastattelussa haastateltava ei halunnut ensin vastata ja hetken asiaa mietittyään vastasi sittenkin. Hänen kieltäytyessään ajattelin, että hänellä on siihen oikeus ja asiaan voidaan palata myöhemmin, jos hän vielä haluaa. Hämäläinen ym. (2011, 12) kirjoittavat, että positiivisia asioita tulee muistaa negatiivisten asioiden käsittelyssä. Haastatteluja tehdessä niissä oli mukana vakavuuden ja surun lisäksi myös naurua ja iloisuutta. Tutkielmaa kirjoittaessani olen parhaani mukaan yrittänyt tuoda tutkittavien kokemuksia, tunteita ja ajatuksia esille mahdollisimman rehellisesti, heitä kunnioittaen sekä arvostaen.

3.6 Tutkielman luotettavuus

Tutkija tekee tutkimusta tehdessään jatkuvasti puolueettomia havaintoja ja johtopäätöksiä. Näiden asioiden esille tuominen vahvistaa tutkimuksen luotettavuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 133–134.) Tutkimuksen prosessin avoin kuvaaminen ja esille tuominen tekevät siitä luotettavan ja uskottavan. (Kiviniemi 2001, 80). Tutkimuksessa tulee huomioida tutkimuksen mahdolliset virhelähteet. Näitä voivat olla tutkija itse, reaktiivisuus, haastattelu, analysointi ja johtopäätöksen tekeminen. Tutkijan tulee suhtautua tutkimuksen luotettavuuteen vakavasti ja ottaa siihen vaikuttavat seikat huomioon jo ennen tutkimuksen tekoa. Tutkija vaikuttaa omilla valinnoillaan (tietoisesti tai tiedostamattaan) siihen, millaisia tuloksia tutkimuksesta on mahdollista saada. Haastattelu tutkimustilanteena on aina reaktiivinen ja tutkija voi vaikuttaa haastateltavien vastauksiin tiedostamatta tätä. Vaikutusta ei pystytä poistamaan, mutta siitä tulee olla tietoinen. Haastatteluissa tutkija päättää aina teemat etukäteen ja sen miten haastattelu etenee. Tutkija voi myös tehdä vääriä päätelmiä ja tulkintavirheitä analysoidessaan tutkimustuloksia. (Kananen 2015, 338–341.)

Litteroinnin aloittaminen välittömästi haastattelujen jälkeen lisää tutkimuksen luotettavuutta. Toinen asia, mikä lisää luotettavuutta on se, että sama ihminen on tehnyt kaikki tutkimuksen tekopro-

sessin vaiheet haastatteluista litterointiin. Myös tutkimuksen tekotapa vaikuttaa sen eettisiin periaatteisiin. (Hirsijärvi ym. 2003, 216–217.) Tämä tutkielma on tehty noudattamalla eettisiä periaatteita ja tuomalla tutkielmanteon prosessi sekä tutkijan vaitiolovelvollisuus selvästi esille haastateltaville. Tutkielman teossa on noudatettu yleisesti hyväksytyjä käytäntöjä. Analysoinnissa ja raportoinnissa on kiinnitetty erityistä huomiota tulosten todenmukaisuuteen ja rehelliseen sekä avoimeen esitystapaan.

Yhtenä minua mietityttävänä asiana tutkielmani luotettavuuden kannalta oli roolini työntekijänä ja tutkielman tekijänä. Jokainen tutkittava tiesi, että työskentelen tapaamispaikassa, jossa tutkielmaani tein. Mietin pitkään, oliko sillä vaikutusta siihen, että he halusivat osallistua tutkielmani tekoon. Toisekseen mietin, oliko sillä vaikutusta heidän vastauksiinsa henkilökunnasta. Minulle tuli haastattelujen perusteella semmoinen kuva, että haastateltavat antoivat varsin realistisen, mutta ehkä vähän positiivisemmän kuvan suhteestaan henkilökuntaan. Kahdella haastellulla isällä oli tapaamispaikan asiakkuus juuri päättyvässä, joten heillä ei olisi luullut olevan tarvetta kaunistella asioita.

4 Miesten kokemuksia lastensa tapaamisista

Tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten isät kokevat lastensa tapaamiset tapaamispaikassa. Haastatteluissa isät kertoivat laajasti kokemuksiaan ja tuntojaan suhteestaan lapsiinsa ja tapaamisistaan tapaamispaikassa. Isien nimet on vaihdettu heidän tunnistettavuutensa ehkäisemiseksi. Teemoittelin kaikki kuusi haastattelua ja luin haastattelut ajatuksella useasti lävitse. Aloitin analyysini tapaamisten taustojen erittelyllä, jonka jälkeen huomasin, että haastatteluista löytyi useita samansuuntaisuuksia.

4.1 Miksi tapaamisiin?

Tapaamisten taustoja

Yleisesti ajatellen tapaamispaikkatoiminnan taustalla on halu suojella lasta henkilöltä, joka on vahingoittanut tai saattaa vahingoittaa lasta. Tutkielman miehillä ei ollut sellaista käsitystä, että he joutuivat tapaamaan lastaan valvotusti sen takia, että vaarantaisivat lapsen kasvun ja kehityksen jotenkin. Tapaamisten taustasta kertomisen isät aloittivat puhumalla heidän ja lapsen äidin erosta sekä kertomalla kenen luokse lapset jäivät asumaan. Kaikki isät, paitsi yksi, kertoivat, että lapset olivat pieniä heidän erotessaan lapsensa äidistä. Kahden isän lapset olivat kiireellisesti sijoitettu kodin ulkopuolelle ja muiden isien lapset jäivät asumaan äidin kanssa. Huttunen (2001, 52) toteaa, että suomalaisissa eroperheissä 85 prosenttia lapsista jää asumaan äidin luokse. Eron syiksi isät kuvasivat vieraantumisen puolisoista ja työn asettamat paineet sekä poissaolon kotoa. Yksi haastateltava kertoi, että hänen lapsensa äiti sairastui ja joutui sairaalaan. Äiti oli kertonut siellä ”juttuja” heidän kotioloista, joiden perusteella sosiaalityöntekijät olivat tehneet lapsesta kiireellisen sijoituksen. Äiti ja lapsi sijoitettiin vastaanottolaitoksen perheosastolle. Haastateltava kertoi valvottuja tapaamisia edeltävistä tapahtumista näin:

Synnyttyään lapsi asui kotona ensimmäiset kolme kuukautta, mutta sitten äiti sairastui ja meni sairaalaan. Sieltä hänet siirrettiin toiseen sairaalaan, jumalauta minua ärsyttää. Avi tutkii hoitovirhettä, sillä äidillä oli väärä lääkitys. Minä tulkitsen sen murhayrityksenä. Avi tutkii myös sosiaalityöntekijöiden pätevyyttä, sen pitäisi valmistua tämän kuukauden loppuun mennessä. Sitten on tämä meidän tapaus, ei meillä ollut mitään ongelmia mutta kun tämä alkoi. Noita papereita lukiessa huomaa, että kaikki ongelmat on keksitty sen jälkeen. Silloinen johtava sosiaalityöntekijä aloitti tämän shown, samana päivänä kun lapsen äiti siirrettiin siihen toiseen sairaalaan. (lainaus 1)

Isät kertoivat, että he olivat asuneet lapsensa kanssa silloin, kun olivat vielä äidin kanssa yhdessä. Eron jälkeen he olivat pääasiassa tavanneet lastaan satunnaisesti tai silloin tällöin. Suurin osa heistä

oli osallistunut lapsensa hoivaan ja huolenpitoon lapsen ollessa pieni. Toinen haastateltava kertoi lapsensa tapaamisista ennen valvottuja tapaamisia näin:

Eron jälkeen me nähtiin, kerran kuukaudessa. Tai joskus harvemmin, silloin tällöin riippuen siitä oliko lapsen äiti hyvällä tuulella. Minä yritin olla iisisti ja kiltti. Joo, kylä me nähtiin, välillä, silloin tällöin. (lainaus 2)

Kolme haastateltavaa kertoivat, että he eivät olleet tavanneet lastaan eron jälkeen kuin satunnaisesti ennen tapaamisia tapaamispaikassa. Kaikki isät kertoivat, että eron jälkeen heitä oli myös syytetty perheväkivallasta ja yhden isän tapauksessa äiti oli hakenut lähestymiskieltoa, mitä hän ei kuitenkaan ollut saanut. He kertoivat, että hakivat tapaamisoikeutta käräjäoikeudelta ja sitä kautta tapaamiset alkoivat tapaamispaikassa. Yksi haastateltava kertoi, että hän on käynyt tapaamispaikassa tapaamassa lastaan yhdeksän kuukautta ja heillä oli haastattelua edeltävällä viikolla uusi käsittely oikeudessa. Käräjäoikeus myönsi laajemmat tapaamiset tapaamispaikan ulkopuolella, ainoastaan lapsen vaihtotilanteet tapahtuvat tapaamispaikassa.

Kahdella isällä oli sosiaalityöntekijän päätös tapaamisista ja kolmella oikeuden päätös. Yksi isistä sanoi, että hän ei tiedä/muista kenen päätöksellä tapaamiset tapaamispaikassa toteutuvat. Suurin osa tapaamisista määräytyy oikeuden päätöksen perusteella (Kalavainen 2004). Kahden isän päätökset tapaamisista olivat juuri päättymässä ja he odottivat uutta käsittelyä käräjäoikeudessa saadakseen enemmän tapaamisia. He halusivat tavata lapsiaan enemmän kuin nykyisessä päätöksessä sallittiin. Molemmat halusivat tapaamisia tapaamispaikan ulkopuolella, lasten vaihdot kyllä voisivat tapahtua tapaamispaikassa, jos tuomari niin edellyttäisi. Haastateltavista kolme kertoi, että he eivät tiedä miksi käyvät tapaamassa lapsiaan tapaamispaikassa. Yksi isistä kertoi näin:

Lapsen äiti kertoi, että olin väkivaltainen, että meillä oli sellaista väkivaltaa. Mutta en kuitenkaan saanut lähestymiskieltoa, vaikka äiti sitä haki. Siellä kiersi paperi, siis siitä mitä äiti sanoi ja se oli vähän epäselvää. Silloin minulla ei myöskään ollut asuntoa ja sen takia tuomari ei hyväksynyt tapaamisia muualla kuin tapaamispaikassa. Kyseessä oli lapsen asia, ja lapsen turva. Toisena asiana siihen vaikutti, se, että koska mä en ollut pitkään aikaan tavannut lasta, niin aloitin ensin täältä. (lainaus 3)

Toinen haastateltava kertoi, että ”huostaanottorinki” on vienyt hänen lapsensa väärin/tekaistuin perustein:

Kaikki mitä on tapahtunut. Tämä oli niin suunniteltu juttu. Mä näen, että tässä on huostaanottorinki takana, eli siinä otetaan kohteeksi heikko ihminen sairaalasta. Ne ei osannut arvata, että mä en katsele asioita läpi sormien ja anna olla. Sehän tässä ärsyttävintä onkin, kun totuus häipyi saman tien. Ja sossut vetävät hatusta noita juttuja, aina vaan copy pastea, niin kuin esimerkiksi kaikissa rajoituspäätöksissä, yhdessäkään niistä ei ole ollut yhtään uutta sanaa... Tapaamiset on sossun päätöksellä. Kaikki on sos-

sujen päätöksillä. Meiltä ei ole kysytty mitään. Ja kuten sanoin, jos mä olen vastustanut jotain, niin heti rajoitetaan, uhkaillaan tai jotain. (lainaus 4)

Yksi isistä kertoi, että hänellä on ollut päihteiden käyttöä, mutta se ei ole syy valvotuille tapaamisille. Hän ei käyttänyt mitään ollessaan lasten kanssa. Lasten äiti oli kuitenkin syyttänyt häntä väkivaltaisuudesta ja päihteiden käytöstä valheellisesti. Hän kertoi, että pystyy kyllä huolehtimaan tapaamisissa lapsistaan ja jatkoi joskus miettivänsä miten pärjäisi, jos he tapaisivat sittenkin muualla kuin tapaamispaikassa. Tämä isä kertoi myös, että on todella nöyryyttävää, että hän joutuu tapaamaan lapsiaan tapaamispaikassa ja joku määrää kuinka usein. Myös toinen isä toi esille sen, miten nöyryyttävää on tavata lastaan tapaamispaikassa. Koiso-Kanttila (2012, 173) kirjoittaa, että vanhempaan kohdistuva syytös kykenemättömyydestä hoitaa omaa lastaan olevan yksi pahimmista loukkauksista, mitä vanhempaan voidaan kohdistaa. Muut neljä isää eivät tätä tuoneet esille. Yksi haastateltava kertoi miettineensä, mitä hän omalle lapselleen tekisi, lapsen parasta hän on aina halunnut. Varsinaisesta syystä, miksi hän koki lapsensa tapaamisten olevan valvottuja, hän sanoi:

Lapsen äiti ei suostunut, että tapaisin lasta muuten. Hän sanoi, että tapaamiset valvotuina. No, mun kannalta tämä on erittäin hyvin, niin kuin mä sanoin, mua ei haittaa vaikka koko maailma katsoisi mua. Valvoisi mua tuhansilla silmillä, katsoisi mitä mä teen. Mua ei haittaa, kunhan mä saan viettää aikaa mun pojan kanssa. Ei yhtään haittaa. Meillä on erittäin hyvin mennyt kyllä. (lainaus 5)

Usein tapaamispaikan asiakkaat eivät ole tietosia, miksi he tapaavat lastaan valvotusti, kirjoittavat kansainvälisessä tutkimuksessa tapaajavanhempia tutkineet Knox & Orr (2001, 59). Haastateltava kertoi, että tapaamisissa on kyse hänen lapsestaan, hän ei halua riidellä lapsen asioista. Hän haluaa olla yhteydessä lapseensa ja tekee niin kuin sanotaan, jotta se olisi mahdollista. Tärkeintä on se, että lapsi on turvassa ja onnellinen. Kaksi haastateltavista kertoi, että he ovat riidelleet sosiaaliviranomaisten kanssa ja olleet yhteistyökyvyttömiä. Toinen heistä arveli, että todennäköisesti tämän vuoksi hän ei ole tavannut lapsiaan ja nyt he tapaavat tapaamispaikassa. Toinen isistä kertoi kokeneensa epäoikeudenmukaisuutta ja valheellisia syytöksiä sosiaalityöntekijöiden taholta. Molemmat isät kuvasivat taustalla olevista riitaisista tilanteista huolimatta nauttivansa lastensa tapaamisista. Toinen näistä isistä kertoi huomanneensa, että jos hän haluaa tavata lapsiaan, hänen tulee hoitaa asiansa kuntoon ja olla yhteistyössä eri viranomaisten edustajien kanssa. Yksi isistä kertoi tuntevan sa suurta katkeruutta viranomaisia kohtaan:

Oon mä välillä ollut katkera. Niin naurettavalta kuin se kuulostaakin, niin kyllä aika parantaa haavoja. Vaikka mun kohdalla on kyllä jäänyt ikuiset haavat. Miehenä mua on kohdeltu niin kaltoin näissä lapsi asioissa. (lainaus 6)

Yksi haastateltava kertoi, että oli saanut sovittua tapaamisista sosiaalityöntekijöiden kanssa heidän perheensä asioiden vaihduttua toiseen toimistoon. Haastateltava odotti uutta oikeuden käsittelyaikaa korkeimmassa oikeudessa saadakseen muutosta lapsensa huoltajuuteen ja tapaamisiin. Aris ym. (2002) tuovat esille, että heidän tutkimuksessaan Britanniassa kaikki isät, jotka tapasivat lastaan tapaamispaikassa, eivät olisi halunneet tavata lastaan siellä. Kaksi kolmasosaa tapajista oli sitä mieltä, että heitä syytettiin valheellisesti jostain mitä he eivät olleet tehneet. Heidän asenteensa tapaamisista tapaamispaikassa oli sellainen, että he eivät niistä pitäneet, mutta koska he halusivat kuitenkin tavata lastaan, heillä ei ollut muuta keinoa. (emt., 66–67.)

Eräs haastateltava kertoi tuomarin määränneen tapaamiset tapaamispaikassa. Hän ei selvästikään tiedostanut omaa rooliaan tapaamisten alkamisen taustalla. Yksi haastateltavista kertoi, että hän ei ole tietoinen siitä ovatko tapaamiset valvottuja vai tuettuja ja hän sanoikin:

Tapaamisten laatu riippui vain työntekijöistä, sillä jotkut seurasivat enemmän ja silloin minusta tuntui ihan kuin olisi ollut vankilassa. Mutta jotkut työntekijät antoivat lapsen leikkiä vähän vapaammin isänsä kanssa ja jotkut vähän niin kuin seurasivat meidän leikkiä tarkemmin. Tällöin lapsi tuli herkästi vihaiseksi. Mun lapsi on kuitenkin vielä noin pieni, eikä se ymmärrä. (lainaus 7)

Haastatellut isät myös vaikuttivat ulkoistavansa tapaamisten syyt äitiin, sosiaalityöntekijään ja tuomariin. Hän on syytön ja tekee sen minkä voi. Perimmäisenä syynä tapaamisissa tapaamispaikassa on huoli lapsen turvallisuudesta ja hoidosta, kirjoittaa Kalavainen (2004). Hän jatkaa, että usein syinä voivat olla myös epäluottamus ja riitaiset välit vanhempien välillä, lapsen ja etävänhemman vieraantuminen toisistaan, lapselle sopimattomat asuinolosuhteet tai päihtet. (emt., 17.) Aris ym. (2002, 63) kirjoittavat, että esimerkiksi Briteissä tehdyssä tutkimuksessa vieraantuminen lapsesta oli syynä 5,1 prosentissa valvotuissa tapaamisissa. Kysyin haastateltavilta suoraan miksi tapaat lastasi tapaamispaikassa sekä tein lisäksi tarkentavia kysymyksiä. Eräs haastateltavista ei suostunut kommentoimaan mitään, mikä liittyi hänen ja lasten äidin väleihin tai hänen taustaansa:

Vetoan lakiin vaitiolovelvollisuudesta, että voin olla vastaamatta. Minun perheen asiat eivät kuulu muille, ei kavereille eikä sukulaisille. Minun ei tarvitse vastata, jos en halua. (lainaus 8)

Riitaisissa eroissa tyypillisesti tuodaan esille niissä esiintynyt väkivalta ja sillä perustellaan valvottuja tapaamisia (Hautanen 2010, 75). Aris ym. (2002, 62–63) ovat tutkimuksessaan tulokseen, että tapaamisten syinä 85 prosentissa oli lähisuhdeväkivalta ja 15 prosentissa lapselle sovelmaton asumisympäristö. Kysyessäni lähisuhdeväkivallasta yksi isä kieltäytyi vastaamasta kysymykseen ja muut isät sivusivat sitä puheissaan, mutta kielsivät olleensa lapsensa äitiä kohtaan väki-

valtaisia. He eivät kokeneet sen olevan syynä valvottuihin tapaamisiin. Miehet sanoivat kuitenkin, että äidit ovat syyttäneet heitä väkivaltaisesta käytöksestä. Kaksi haastateltavista kertoi äidin syytteitä väkivallan osalta perusteettomiksi. Kolmas haastateltava taas siirsi väkivalta-aiheen lapsensa äidin puheiksi ja siihen, että lapsen äiti oli hakenut hänelle lähestymiskieltoa väkivaltaan vedoten, mutta ei ollut sitä saanut. Nyqvist (2008, 146–147) on tutkimuksessaan huomannut myös tämän. Usein miehet, vaikka he olisivat olleet todistetusti väkivallantekijöitä, kieltävät ja sivuuttavat puheissaan väkivallan, sillä he eivät halua asettaa itseään väkivallantekijän positioon (ks. myös Keskinen 2005, 188).

Kaikki haastateltavat kielsivät lähisuhdeväkivallan olleen syynä valvottujen tapaamista alkamiselle. Vain yksi haastateltavista kertoi olleensa väkivaltainen lapsensa äitiä kohtaan. Hänen mukaansa lähisuhdeväkivalta ei kuitenkaan ollut syynä tapaamisille. Hänen ja lasten tapaamiset olivat alkaneet jo puolitoista vuotta ennen tätä kyseistä väkivallantekoa. Haastattelu hetkellä vanhempien välisestä väkivaltatapahtumasta oli aikaa vain noin puoli vuotta. Haastateltava mainitsi ohimennen, että hän oli ollut silloin ”maistissa”, eikä mitään tapahtuneesta muista. Yleinen selitysmalli tapaamisille tapaamispaikassa oli se, että lapsen äiti niin vaatii.

Tutkielman haastateltaville yhteistä oli se, että valvottujen tapaamisten syinä olivat riita äidin tai viranomaisen kanssa sekä useimmissa (neljässä) tapauksessa lapsesta vieraantumisen. Autonen-Vaaraniemen (2012, 104) mukaan eron jälkeinen isyys merkitsee miehille kiistanalaista perhesuhdetta. Isä on eron jälkeen todennäköisemmin etävanhempi ja ero on heille usein vaikeampaa kuin naiselle, jonka luokse lapset jäävät asumaan. Tarja Pösö (2008) toteaa, että kiistanalaisia perhesuhteita määriteltäessä ne ovat usein salaisuuksia, joita perheen sisäisissä suhteissa saattaa olla. Nämä salaisuudet saattavat tulla esille eron aikana tai jälkeen. Näitä asioita voivat olla esimerkiksi lähisuhdeväkivalta, päihteiden väärinkäyttö tai erityisesti miesten lähisuhteissa kokema väkivalta, josta ei haluta muille puhua. Myös lapset saattavat olla lojaaleja vanhempiaan kohtaan ja salailla joitakin asioita. (Pösö 2008, 102–103.)

Väkivaltasyytökset tapaamisten taustalla

Kun vanhempien välillä on esiintynyt lähisuhdeväkivaltaa, tulee eron jälkeen huolehtia erityisesti lapsen ja lähivanhemman turvallisuudesta tapaamisia järjestettäessä. Vanhempien kanssa pitää keskustella käyttäytymisestä tapaamisessa ja niiden käytännöistä tulo- ja lähtötilanteissa. (Knox & Orr 2001, 59.) Jos perheen historiassa on ollut lähisuhdeväkivaltaa taustalla, tulee erityisesti kiinnittää huomiota tapaamisten turvallisuuteen lapsen kannalta (Aris ym. 2002, 1). Yksi haastateltavista ker-

toi, että hän ei tiedä miksi tapaamiset ovat tapaamispaikassa. Nyt hän tapaa lapsiaan sosiaalityöntekijän päätöksellä. Hän myös kertoi olleensa väkivaltainen lapsensa äitiä kohtaan 1,5 vuotta valvottujen tapaamisten alkamisen jälkeen. Tätä ennen hän oli saanut tavata lapsiaan äidin epävirallisella tuella viikonloppuisin ja lapset olivat saattaneet olla hänen luona yötä:

En ole kumminkaan ikinä käyttänyt fyysistä väkivaltaa tai semmoista. Se oli ensimmäinen kerta, eikä se ollut mikään lyönti tai semmoinen. Siinäkin oli mukamas tapahtunut asioita, joita mä en muista. Sanoin kuulustelussa, että en muista enkä voinut sanoa juuta eikä jaata. Mun mielestä sitä oli vähän paisuteltu liikaa. (lainaus 9)

Aris ym. (2002, 59) ovat todenneet brittiläisessä tutkimuksessaan, että kolmas osa isistä on tavannut lapsiaan säännöllisesti tapaamispaikassa ennen valvottujen tapaamisten alkamista. He ovat saattaneet hakea lapsensa kotoa tai päiväkodista. Suurin osa lähisuhdeväkivallasta jää perheen omaan tietoon, eikä sen todellista määrää perheissä pystytä hahmottamaan tai saattamaan poliisin tietoon (Perttu 1999, 8-11).

Yksi haastateltavista kertoi, että sosiaalityöntekijät olivat syyttäneet häntä väkivaltaisuudesta lapsen äitiä kohtaan. Nämä syytökset oli muodostettu äidin puheiden perusteella. Haastateltava lisäsi vielä, että hän ei kuitenkaan ole ollut väkivaltainen lapsensa äitiä kohtaan. Haastateltava tarkensi, että nuorempana hän saattoi olla väkivaltainen, mutta ei puolisoaan kohtaan ja sekin on menneisyyttä eikä liity tähän mitenkään. Toinen haastateltava kertoi puheiden lähisuhdeväkivallasta olevan perättömiä:

Ennen minä näin lapsia ihan jatkuvasti. Mutta sitten äidille tuli uusi miesystävä ja siten äiti järjesti niin, että minä en saanut enää nähdä lapsia. Minua syytettiin väkivaltaisuudesta ja huumeista valheellisesti. (lainaus 10)

Väkivaltaa naisten näkökulmasta tutkinut Minna Piispa (2004) on todennut, että väkivallasta puhuttaessa osa jää piiloon, koska osa tutkittavista nimeää sen esimerkiksi tappeluksi eikä väkivallaksi. Väkivalta siis saatetaan tunnistaa eri tavalla, jolloin ihminen voi mieltää, että sitä ei hänen mielestään ole ollut. Parisuhteessa väkivaltatapahtuma merkitsee eri asiaa tekijälle sekä uhrille, ja parisuhteessa tapahtunut väkivalta liittyy parisuhteen sisältöön sekä ihmisen omaan kuvaan itsestään. (emt., 29, 39–40.) Emmi Lattu (2008) on puolestaan tutkinut naisten tekemää väkivaltaa. Hänen tutkimuksessaan naiset puhuivat väkivallan olleen moninaista, sillä tekotavat olivat hyvin vaihtelevia. Osa oli ollut yksittäisiä väkivaltatapahtumia mutta suurin osa oli liittynyt miehen naiseen kohdistamaan lähisuhdeväkivaltaan. Naiset myös usein puhuivat väkivallasta eri tavoin kuin miehet mutta vähätelivät kyllä tapahtunutta. (emt. 188–189.) Leo Nyqvist (2008) kirjoittaa tutkineensa naisia lähisuhdeväkivallan uhreina ja miehiä tekijöinä. Hänen mukaan naiset olivat puhuneet hämmästyttävän

avoimesti tapahtuneesta lähisuhdeväkivallasta. Miehet puolestaan olivat vältelleet tai kiertäneet koko aiheen. Osa heistä oli vaiennut täysin aiheesta, jotkut eivät käyttäneet puheissaan edes väkivaltaan liittyviä käsitteitä. (Nygqvist 2008, 135.)

Yhteenvedona voidaan todeta, että miehet kokivat epäreiluna sen, että he joutuivat tapaamaan lastaan tapaamispaikassa. He eivät olleet tietoisia siitä miksi he tapaavat lastaan tapaamispaikassa. He olivat kuitenkin sopeutuneet tilanteeseen. Miehillä oli myös takana tai meneillään riita joko lapsen äidin tai sosiaaliviranomaisen kanssa. He olivat kuitenkin huomanneet, että heidän tuli sopeutua tiettyihin sääntöihin ja normeihin saadakseen tavata lastaan. Isät myös kokivat, että he eivät olleet olleet väkivaltaisia parisuhteessaan lapsensa äitiä kohtaan, vaikka heitä väkivaltaisuudesta syytettiin äitien tai viranomaisten taholta.

4.2 Isyyden kokemukset

Isät kertoivat vanhemmuudesta neljän eri aihepiirin kautta. Kun isät puhuivat isyydestä ja vanhemmuudesta he kuvailivat isyyttä velvollisuuden, vastuun, huolenpidon, välittämisen kautta. Nämä asiat tekivät heistä isän. Haastateltavat puhuivat lastensa tapaamisista ja niihin liittyvistä velvoitteista varsin samalla tavalla. Vain yhdelle haastateltavalle kysymys oli vaikea, eikä hän sitä oikein osannut kommentoida. Isyydestä puhuttaessa kaikki isät toivat esille sen, että isyys on lapsestaan huolehtimisesta.

Vanhemmuudesta puhuttaessa isät kuvasivat sitä varsin samoilla sanoilla kuin isyyttä. Kaksi isää toi esille sen, että heidän isyytensä jäi varsin ohueksi, koska he tekivät paljon töitä lapsen syntymän aikana ja jälkeen. He myös arvelivat tämän asian vaikuttaneen heidän eroon lapsensa äidistä, vaikka he kokivatkin tehneensä paljon töitä lapsen edun vuoksi. Kolme isää kertoi, että he olivat osallistuneet lapsensa hoitoon ja huolenpitoon aivan alusta alkaen. Näille kolmelle oli myös yhteistä se, että vaikka he olivat eronneet lapsensa äidistä, he olivat pystyneet pitämään yhteyttä lapseensa eron jälkeen. Vain yksi isistä ei ollut tavannut lastaan vuoteen, koska äiti ei ollut sallinut sitä ja toinen isä kertoi, että hänellä oli ollut paha olla itsensä kanssa, eikä sen vuoksi kyennyt tapaamisiin.

Haastateltavien mukaan vanhemmuus on lapsen tarpeista (esim. ruoka, vaatteet, kasvatusta) huolehtimista. Johanna Mykkänen (2010, 99, 125) kirjoittaa, että isät olivat miettineet ennen vauvan syntymää, jo raskauden aikana, isyyttä ja siihen liittyvää vastuuta. Yksi haastateltava kuvasi isyyttä seuraavasti:

Silloin kun tulee isäksi pitää unohtaa omat menot. Ei niin paljon omia menoja, että sinun perhe on hukassa, eikä niin, että unohtat sinun perheen. Vaan siten, että sinä olet enemmän tukena perheelle ja vietät enemmän aikaa lapsen kanssa. Se on sitä, että lapset saavat rakkautta, koska se on tärkeää lapselle, varsinkin kun lapset on pieniä. Silloin ne eivät ymmärrä, silloin lapsen ensimmäinen rakkaus on äiti ja ensimmäinen sankari isä... (lainaus 11)

Toinen haastateltava puolestaan sanoi isyydestä:

Isyys on vastuunottamista ja lapsesta huolehtimista, meillä on aina kaikki ollut ok. Kaikin mahdollisin tavoin. Mun muksut eivät ole ikinä joutunut katsomaan jotain dokkaamista, ei mitään. Ajattelet huomistakin, et pelkästään tätä päivää. (lainaus 12)

Puhuessaan isyydestä lapsen syntymän aikoihin, isät kuvailivat isyyttään muutoksen, vastuun, onnen, haastavan, tärkeän, vaikean ja säännöllisen kontaktin kautta. Isyyttä ei siis voi olla, jos ei ole kontaktia lapseensa. Vaikka lapsi olisikin biologinen, niin se ei ole riittävä peruste miehelle olla isä, jos hän ei tapaa lastaan. Kysyessäni isyydestä, yksi isistä kertoi, että hän oli ollut paljon töissä lapsen syntymän aikoihin ja jälkeen. Hän kertoi ymmärtävänsä, että yhtenä syynä heidän eroonsa oli varmasti se, että hän oli niin paljon töissä, eikä ollut kotona perheen tukena. Hän kertoi, että aluksi kun tapaamiset alkoivat, hän ei ollut tuntenut itseään isäksi. Hänen isyys oli vahvistunut tapaamisten alettua:

Silloin alussa, silloin oli pitkä aika, että en tavannut lasta. Sitten kun oli ensimmäiset tapaamiset, tuntuu että olen isä. Minulla on joku tärkeä asia, alussa perjantaisin mietin lasta enkä saanut nukuttua. Mietin, että on jotain, minulla on lapsi, ei vain jotain, minulla on mun lapsi. (lainaus 13)

Toinen haastateltava kertoi, että hän ei oikein koe olevansa isä, koska tapaa lapsiaan niin harvoin. Hän kuitenkin muistaa lapsia päivittäin ja he ovat puhelimen kautta yhteydessä. Hän sanoikin seuraavaa:

Tällä hetkellä en minkäänlaisena... Toisaalta ylimielisenä, koska tiedän, että minulla on kaksi omaa biologista lasta. Sitten taas muistan, että tämmöiseen tilanteeseen olen ajautunut... Kyllä ne lapset ovat aina ja joka hetki mielessä. Mitä kauemman aikaa ollaan erossa, niin sitä tiiviimmin ne ovat mielessä. On se kuitenkin hyvä se sijaisperhe, sillä sinne pystyy soittamaan pojille, ja välillä kuulla niiden ääntä. (lainaus 14)

Kolmas isistä kertoi myös, että aluksi hän ei oikein kokenut olevansa isä, mutta tapaamisten säännöllistyttyä, hänen isyytensä alkoi pikkuhiljaa kasvaa. Hän myös huomasi isyyden olevan haastavaa:

Se on vähän haastavaa sillä tavalla ja on ihan hyvä, että siihen on menty tapaamisten kautta. Vähän jännittää, että miten pärjää. En edes halua saada liikaa kerralla, vaan pikkuhiljaa. (lainaus 15)

Haastateltavista vain yksi isä koki isyys- ja vanhemmuuskysymykset vaikeina. Ensin hän sanoi, ettei halua vastata ja että palataan asiaan myöhemmin. Kysyin haastattelun lopulla uudelleen hänen näkemystään isyydestä, mutta hän ei edelleenkään halunnut vastata. Kysyin syytä tähän, mutta hän ei halunnut puhua aiheesta, totesi kuitenkin erittäin lyhyesti pitkän miettimisen jälkeen:

Tärkeänä, äitiydestä olisi paljon helpompi puhua. Mutta isyys on vaikeaa, en halua siitä puhua. (lainaus 16)

Yhdelle haastateltavalle isyys oli aivan selvä, mutta olihan hänen vanhin lapsensa jo täysi-ikäinen, ja tässä puhuttiin hänen nuorimmaisesta eli reilun vuoden vanhasta lapsesta. Ilona Aalto (2012) on tutkinut isyyden ihanteita ja kulttuurisia käsityksiä. Hänen tutkimuksensa mukaan hyvä isyys rakentuu miehen itsereflektioon ja lapsen sekä isän välisessä vuorovaikutuksessa (emt., 235). Tämän erityisesti yksi isä toi esille, hän kertoi hoitaneensa lastaan säännöllisesti ja viettäneensä aikaa lapsensa kanssa tämän asuessa kotona. Haastateltava jatkoi, että myöhemmin hän oli lapsensa luona niin paljon kuin sosiaalityöntekijät sallivat. Lapsen ollessa äidin kanssa laitoksessa, hän tapasi lastaan niin monta kertaa viikossa kun sai. Nyt he tapaavat kerran kahdessa viikossa, koska sosiaalityöntekijä on vähentänyt tapaamisia. Toinen isä kuvasi myös tapaamisten menevän hyvin ja heillä on mukavaa, vaikkei muuten aiheesta halunnut puhua. Jari Sinkkonen (2009) kirjoittaa osan miehistä kokevan eron jälkeen lapsensa tärkeämmäksi kuin aiemmin. Eron jälkeen he pyrkivät panostamaan yhteiseen aikaan enemmän, vaikka aiemmin he saattoivat kokea, että osoittivat rakkauttaan lapselleen työnkautta, sillä perhehän sai suurimman osan palkasta. (emt., 214.)

Kolme isistä kertoi, että he tekivät paljon töitä lapsensa syntymän aikoihin ja jälkeen. Lasten ollessa pieniä, erityisesti isät tekevät paljon ylitöitä, kirjoittavat Kinnunen ja Mauno (2002). Tämän ajattelun johtuvan siitä, että isän on tienattava enemmän kun äiti on kotona lapsen kanssa. Isyydessä vaikeinta on isyyden ja työelämän välinen tasapainoilu. Tutkimukset ovat näyttäneet, että useimmat miehistä haluavat sekä perheen että työn. (emt., 99–101.) Miehillä on tyypillisesti yksityiselämän kriisien yhteydessä tapana takertua työhön, jatkaa Huttunen (2001, 100). Hokkanen kirjoittaa, että hänen tutkimuksessaan isät kokivat liiton aikana olleensa poissaolevampia lastensa elämässä kuin eron jälkeen (Hokkasen 2005, 127). Hyvässä kodissa molemmat vanhemmat tarjoavat rakkautta, hoivaa, suojelua ja rajoja. Vanhempien tehtävänä on varmistaa, että lapsella on turvalliset rutiinit, jotka tukevat perheen yhteisöllisyyden ja hallinnan tunnetta. Hyvä koti on myös siisti ja siellä on lapselle sopivasti virikkeitä ja tilaa. (Helavirta 2012, 148–149.)

Isyys läsnäolona ja isien sosiaalinen tuki

Myös Autonen-Vaaraniemi (2012, 108–111) on huomannut tutkimuksessaan, että eron jälkeen isät yleensä haluavat ottaa enemmän vastuuta lapsestaan. Kaikki isät eivät kuitenkaan muutu, esimerkiksi isä, joka on ollut etäinen ja kiireinen kotona, ei välttämättä muutu eron jälkeen, kirjoittaa Huttunen (2001, 116). Osa isistä kuitenkin alkaa todella huomioimaan ja arvostamaan lapsiaan eron jälkeen. He myös usein haluavat viettää enemmän aikaa heidän kanssaan. (Kinnunen & Mauno 2002, 99–105.) Tulosten perusteella neljä isää kuudesta oli muuttunut eron myötä. Yksi haastateltavista kertoi asuessaan lastensa kanssa kaiken olleen samoin kuin nyt. Hän kertoi, että ei nähnyt mitään muutosta tapahtuneen hänen ja lastensa välisessä suhteessa. Näkisin kuitenkin, että tapaamiset ovat erityistilanteita eikä niillä välttämättä ole paljon tekemistä todellisuuden kanssa ja tapaamisista tapaamispaikassa voi käyttää nimitystä laatuaika (ks. myös Hokkanen 2005, 110). Laatuaikana pidetään eron jälkeistä lapsen ja etävanhemman välistä yhteistä aikaa (Huttunen 2001, 116). Yksi eron jälkeen tapahtuvista epäloogisista muutoksista on siinä, että usein isät rupeavat panostamaan isyyteen vasta sen jälkeen, kun lapsen kanssa yhteinen aika on muutenkin vähäistä (Hokkanen 2005, 111).

Isän suhde lapseensa on vaihteleva, se on välillä läheisempää ja välillä etäisempää. Suhteen ydin muodostuu kuitenkin läsnäolosta. Haastatellut isät toivat tämän hyvin vahvasti esille. Haastatellut isät tiedostivat sen, että suhteen luominen lapseen vaatii yhdessäoloa. Lapsen kanssa läsnäolo tuo usein mukanaan läheisyyttä (Hokkanen 2005, 129). Erityisesti kaksi isistä koki, että he ovat vieraantumassa lapsestaan ja heidän isyys on ohenemassa, koska heillä oli tapaamisia vain joka toinen viikko:

Isyys on mun mielestä sitä, että pitäisi olla ja tavata lapsia. Nyt saan niitä tavata. Isyys on se, että pitää huolta lapsistaan tai yrittää parhaansa mukaan. Olla isänä ja sitten tietenkin ettei erkaantuisi lapsistaan, vieraantuisi. On hyvä, että on tällaisia mahdollisuuksia tavata, jos ei niin kuin muuten saisi tavata. Tietenkin silleen, että jos olet työssä vankilassa, niin sit se on eri juttu mutta. (lainaus 17)

Yhteistä kaikille isille oli se, että he halusivat olla enemmän tekemisissä lastensa elämässä. Yksi isistä halusi ennemmin olla viikonloppuisä ja lapsen asuvan äidin kanssa. Toinen isä oli juuri saanut lisää tapaamisia, sillä heidän tapaamissopimusta oli laajennettu. Kolmas isä halusi lisää tapaamisia ja mielellään muualla kuin tapaamispaikassa, esimerkiksi hänen äitinsä luona. Neljäs isä halusi myös tavata lastaan enemmän ja hänellä ja lapsen äidillä oli menossa huostaanottoon liittyvä oikeusprosessi korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Valituksen myötä hän haki lapsensa äidin kanssa lapsen palauttamista äidin luokse. Vanhemmastaan vieraantuminen on haitallista lapsen kasvulle ja

kehitykselle, kirjoittaa Sinkkonen (2005, 126–127). Antikainen (2007, 81; ks. myös Huttunen 2001, 110–111) kirjoittaa isän ja lapsen välisen suhteen vahvistuvan henkisesti yhdessä vietetyn ajan myötä. Tämä suhde ei synny itsestään vaan sen kehittyminen edellyttää yhteistä aikaa ja lapsen hoitoon osallistumista (Sinkkonen 2009, 211).

Tutkimuksessaan Aalto (2012, 236) on havainnut, että miehet pitävät läsnäoloa perusedellytyksenä hyvänä isänä olemisessa. He eivät kuitenkaan tarkemmin määritelleet mitä tämä läsnäolo on. Aalto jatkaa, että isyyspolitiikan mukaan hyvä isyys on lapsensa hoitamista. Hänen tutkimuksensa tulosten perusteella hyvä isyys oli ennemminkin yhdessä tekemistä. Haastatellut miehet puhuivat siitä, mitä he tekevät tapaamisissa lastensa kanssa ja siitä, että he haluavat tavata lastaan enemmän. Yksikään heistä ei tuonut esille, että olisi halunnut lapsensa luokseen asumaan. Yksi isistä sanoi, että lapsi voisi mennä äidin luokse viikonloppuisin, vaikka lapsen osoite on hänen luonaan. Autonen-Vaaraniemi (2012) kirjoittaa, että osa isistä kykenee ajattelemaan lapsensa etua huolto- ja tapaamisriidasta huolimatta. Näin ollen lapsi on voinut jäädä äidin luokse asumaan, vaikka he olisivat kokeneet itsensä lapselleen sopivammaksi lähihuoltajaksi, sillä he eivät ole halunneet eron lisäksi enempää muutosta lastensa elämään. (emt., 108–109.) Tämän vahvistaa yksi haastateltu isä kertomalla, että hänen mielestään lapsen kuuluu asua äidin kanssa, sillä lapsi on niin pieni vielä. Hän myös sanoi, että hän ei halua riidellä lapsensa asiasta, sillä kyse on hänen lapsensa hyvinvoinnista, ja hän tyytyy siihen mitä saa.

Kaikki miehet, paitsi yksi, kertoivat, että he olivat puhuneet kavereilleen tilanteestaan. Tämä isä kertoi, että hänen mielestään hänen perheensä asiat eivät kuulu muille. Hän on asioistaan puhunut sukulaistensa kanssa, mutta ei ole kuitenkaan kertonut heillekään tapaavansa lapsiaan tapaamispaikassa. Toinen isä kertoi, että hän puhuu asiasta valikoiden eli ei ihan kenelle tahansa. Kaksi isistä kertoi puhuneensa perhetilanteestaan yleisemmin. Toinen heistä kertoi puhuneensa tilanteestaan jopa työhaastattelussa. Yksi isistä kertoi, että hän on puhunut tapaamisista ystäviensä kanssa ja saaneensa tukea ja neuvoja heiltä. Seuraava isä kertoi, että hän ei niin puhu valvotuista tapaamisista, mainitsee vain, että tapaa lapsiaan säännöllisesti. Autonen-Vaaraniemi (2009, 2012) on tutkimuksessaan todennut kavereiden olevan miehille tärkeitä ja yleensä miehet puhuvat heidän kanssa asioistaan. Yksi isistä sanoi esimerkiksi:

Ihmiset kuitenkin kyselevät multa minkälainen kontakti mulla on lapsiin. Osa tietää tilanteen ja osa ei tiedä. Sitten mä olen kertonut osalle., Kaikki on sanonut, ei niinkään negatiivisesti vaan positiivisesti, että on hyvä, että saat tavata lapsiasi. (lainaus 18)

Haastatelluista vain kaksi toi esille, että häpesi tapaamisia tapaamispaikassa. Hokkanen (2005, 95) kirjoittaa, että yleensä isät häpeävät sitä, jos he ovat jääneet vanhemmuusroolissaan sivuun. Yksi isistä kertoi, että haluaa suojella lapsensa äitiä. Siksi hän ei puhu lapseensa liittyvistä asioista kaverilleen, jotteivat he puhuisi äidille ilkeästi. Tulosten perusteella viidellä isällä oli puhevälit lastensa äitien kanssa. Lasten hyvinvointi on riippuvainen siitä, kuinka hyvin vanhemmat tulevat toimeen eron jälkeen (Antikainen 2001, 78). Vain yksi osallistuneista isistä kertoi, että hän ei halua tavata lapsensa äitiä eikä puhua hänen kanssaan.

Yksikään haastatelluista miehistä ei ollut kiinnostunut vertais- tai ammattiavusta eroprosessin hoitamisessa. Koskela (2012) on tutkimuksessaan tullut tulokseen, että miehet käyttävät ulkopuolista ammattiapua vain poikkeuksellisesti eroissaan. Miehet kyllä tiedostavat avun tarpeen, mutta eivät silti käytä sitä. (emt., 141.) Haastatelluista puolet kertoivat, että halusivat olla rauhassa ja vain tehdä töitä. Tämän tutkielman mukaan miehet toipuvat erosta yleensä työn avulla. Myös kolme haastateltavaa kuudesta kertoi tehneensä paljon töitä eron jälkeen. Yksi isistä kertoi puhuneensa sisarusten ja oman äitinsä kanssa paljon erostaan. Hän myös kertoi, että se oli hänelle riittävä tuki erosta selviämiseen. Toinen isä taas kertoi, että hän oli ollut menestyvä yrittäjä ja tehnyt paljon töitä lasten ollessa pieniä. Hän ja lasten äiti olivat eronneet vanhemman lapsen ollessa 2-vuotias. He yrittivät myöhemmin uudelleen, jolloin oli syntynyt nuorempi lapsi.

Läsnäolon teema oli haastatteluissa hyvin vahva. Ilman läsnäoloa ei ole mahdollista luoda suhdetta lapseen. Isien ja lasten tapaamisten taustalla oli rakkaus lasta kohtaan sekä halu pitää yhteyttä omaan lapseensa vaikka he olivat kokeneet kovia ja heitä oli syytetty erilaisista asioista luultavasti osin aiheettomasti. Myös virkavalta rajoitti lasten tapaamisia, mutta he kokivat kiintymissuhteen ja sen luomisen niin tärkeäksi, että halusivat tavata lastaan säännöllisesti. He myös vaikuttivat ajattelevan, että nämä tapaamiset tapaamispaikassa olivat vain välivaihe ja heidän tavoitteena oli saada enemmän ja laajempia tapaamisia.

Yhteenvedon todettakoon, että miehet kokivat isyyden tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Isyyden vahvistamiseksi he halusivat pitää yhteyttä lapseensa olosuhteista huolimatta. Isyys oli siis heikkoa tai olematonta, jos he eivät tavanneet lastaan. Kaikki isät halusivat tavata lastaan enemmän kuin oli mahdollista. He olivat myös puhuneet lapsensa tapaamisista laajemmin kuin olin alun pitäen ajatellut.

4.3 Lapset isien kertomuksissa

Isät puhuivat haastatteluissa runsaasti lapsistaan. He käsittelivät lastensa tilannetta pääasiassa kahden teeman kautta. Näitä teemoja ovat miesten näkemys lapsensa tilanteesta suhteessa äitiin ja isän suhde lapseensa. Kaksi miestä kuudesta oli huolissaan lapsensa tilanteesta. Kumpikaan ei ollut huolissaan lapsestaan muuten kuin hänen äitinsä jaksamisesta ja käyttäytymisestä. Neljä muuta miestä eivät olleet huolissaan lapsistaan, vaikka on huomattava, että kolmen isän lapset oli kiireellisesti sijoitettu kodin ulkopuolelle tai huostaan otettu. Tilanne olisi voinut olla aivan erilainen, jos lapset olisivat asuneet äidin luona. Vain yksi isä ei ollut huolissaan lapsestaan, vaikka tämä asuikin äidin luona. Viiden isän lapset jäivät eron yhteydessä asumaan äidin luokse, yhden isän lapsi sijoitettiin äidin kanssa perhehoitoon. Lapset jäävät yleensä äidin luokse asumaan isän muuttaessa pois (Clarke-Stewart & Brentano 2006, 67–68). Kolmella isällä kuudesta oli huoli lapsensa tilanteesta haastatteluhetkellä, huoli liittyi äidin jaksamiseen ja lapsen käyttäytymiseen. Lopuilla isillä ei ollut huolta lapsestaan. Näistä kolmesta isästä kahden lapset olivat sijoitettuna kodin ulkopuolelle ja yhden lapset asuivat äidin kanssa. Suhdettaan lapseensa kaikki isät kuvasivat pääsääntöisesti hyväksi. Puolet isistä oli sitä mieltä, että tapaamisten myötä heidän suhteensa lapseen oli parantunut. Yksi isistä oli sitä mieltä, että hänen ja lapsensa suhde ei ollut niin hyvä kuin se olisi voinut olla.

Yksi isistä kertoi olevansa huolissaan lapsensa käytöksestä, sillä hänen lapsensa suuttuu todella nopeasti, raivostuu ja heittelee tavaroita. Hän kertoi haluavansa puhua lapsensa neuvolatyöntekijän kanssa, jotta saisi tietää mikä lapsella on. Toinen isä kertoi puolestaan olleensa aiemmin huolissaan lapsistaan, mutta nyt kun lapset eivät asu äidin luona, hänellä ei ole heistä huolta. Tämä isä tarkensi, että hänen huoli on erityisesti aina liittynyt äidin miesystäviin, ei niinkään äitiin, sillä he ovat käyttäneet alkoholia ja se on lisännyt myös äidin alkoholinkäyttöä. Hänen lastensa äidin nykyinen miesystävä ei käytä alkoholia ja hän tulee hyvin toimeen lasten kanssa. Kolmas isä kertoi pitkällisen miettimisen jälkeen, että hänellä ”on ja ei” ole huolta lapsistaan. Neljäs isä mietti myös pitkään vastaustaan lapsiinsa liittyvästä huolesta. Hän ei kuitenkaan suostunut kertomaan tarkemmin mitä tarkoitti:

Miten tuohon nyt sanoisi, on ja ei... Minä en ihan mielellään tuohon vastaa... Sano-taanko näin, että semmoinen yleinen hyvin vointi huolestuttaa... Siitä olisi huolta, että ei niin kuin. Ehkä kuitenkin kun on nämä kaks kolme kuukautta mennyt tällein, niin on äiti saanut hoidettua asioita ja muita juttujaan kuntoon. Välillä olen äidin tai siis exän kanssa puhunut puhelimesta ja on sillä itselläkin kova huoli ja suru lapsista. (lainaus 19)

Yhtenä syynä tapaamisille tapaamispaikassa saattaa olla lapsen ja etävanhemman vieraantuminen. Tällaisissa tilanteissa tapaamispaikan työntekijöillä tulee olla herkkyyttä olla läsnä tapaamisessa, sillä lapsen näkökulmasta molemmat aikuiset eli etävanhempi ja työntekijä ovat hänelle vieraita. Vaikka tapaamisia olisi vain kerran tai kaksi kuukaudessa, voivat isät silti luoda lapseensa luontevan vuorovaikutussuhteen. Yksi isistä kertoi tapaavansa lastaan kahden viikon välein kahdesta kolmeen tuntiin kerrallaan. Kaksi isistä taas kertoivat, että he tapaavat lapsiaan kaksi tuntia kuukaudessa. Toinen heistä piti tapaamisten määrää vähäisenä, toinen heistä sanoi sen olevan sopiva. Hokkanen (2005, 110) ja Huttunen (2001, 116) ovat tutkineet eroisyyttä ja kirjoittavat, että hyvän suhteen luomiseksi lapsen ja isän välille riittää pienikin aika, kunhan se on säännöllistä ja isä on läsnä tapaamisessa. Yksi haastateltavista kuvasi tapaamisten menevän hyvin ja hän on nyt lapsille enemmän isä kuin kaveri:

Ei siinä, nämä menee. Ei tässä kyllä paljon hauskeempaa voi enää olla. Tapaamisissa ei ihan kaikkea saa tehdä, vaikka harvoin tavataan. Onhan tämä kyllä alkanut käymään vähän raskaaksi, kun on paljon ollut. Olisi jo vähän kivempi nähdä niitä muuallakin. (lainaus 20)

Vain yksi haastatelluista oli huolissaan siitä, että hän vieraantuu lapsestaan. Hän jatkoi, että nyt hänen ja lapsensa suhde ei ollut niin hyvä kuin se olisi, jos he asuisivat yhdessä. Tulosten mukaan lapset olivat miehille tärkeitä ja he kuvasivat tapaamisia lämpimästi. Selvästi heille oli muodostunut kiintymyssuhde lapsensa kanssa yhdessä vietetyn ajan myötä. Kaksi isistä kertoikin olleensa konkreettisesti läsnä eron jälkeen lastensa elämässä ja huolehtineen lastensa perushoidosta lasten äitien ollessa töissä ja viikonloppuisin.

Nykyisin ajatellaan, että lapsen ja etävanhemman suhdetta tulee tukea. Miehet muuttuvat isiksi lapsen synnyttyä. Tässä muutoksessa he rupeavat usein tuntemaan, ajattelemaan ja toimimaan toisin. Muutos alkaa yleensä tapahtumaan lapsen syntymän aikoihin ja jatkuu vielä sen jälkeen. Tällä muutoksella on suuria vaikutuksia miehen elämään ja sen suuntaan. (Mykkänen (2010, 127.) Tämä Mykkäsen havainto miesten muutoksesta on havaittavissa myös tämän tutkielman miehissä, sillä selvästi heillä myös on ollut muutoksia tunteissaan. Huttunen ja Mykkänen (2008, 169) kirjoittavat tutkineensa miehiä isäksi tulon kynnyksellä ja toteavat, että nykyisin on miehiä, jotka kokevat isyyden tunteita mutta he eivät välttämättä osaa ilmaista niitä. Haastatelluista isistä kaksi puhui lapsistaan ja heidän tilanteestaan tunnepitoisesti, molemmat pyyhkivät vaivihkaa silmäkulmia. Kaikki isät paitsi yksi toivat vahvasti esille sen, että he haluaisivat tavata lapsiaan enemmän ja olla heidän kanssa tekemisissä. Vain yksi isistä kertoi olevansa tyytyväinen tapaamisiin, niiden laatuun ja määrään. Kysyessäni häneltä haluaako hän muutosta niihin, hän vastasi, ettei voi vastata äidin puolesta

ja että äidillä on suunnitelmia asian suhteen. Kysyin uudestaan ja tarkensin, että en kysynyt hänen mielipidettään äidin näkemyksestä, vaan miten hän haluaisi nähdä lapsia, jos saisi päättää. Hän vastasi kuten aiemmin.

Hokkanen (2005, 130) on tullut tutkimuksessaan tulokseen, että miehille lapsista erossa oleminen on tunteisiin liittyvä asia. Isät olivat huolissaan suhteensa muodostumisesta lapsiinsa. Tämä oli mielenkiintoista, sillä yksikään isä ei tuonut esille sitä, että kokisi saaneensa valvotut tapaamiset oman toimintansa seurauksena. Isien puheista on myös tulkittavissa se, että he olivat muuttuneet lapsen syntymän ja eron jälkeen. Nykyisin he kokivat lapsensa niin tärkeiksi, että olivat valmiita nöyrytmään ja sopeutumaan valvottuihin tapaamisiin, sillä he halusivat tavata lastaan. Toisaalta heillä ei ollut vaihtoehtoja, sillä tapaamiset eivät olisi olleet mahdollisia, jos he eivät olisi sopeutuneet. Haastatellut isät kuvasivat tapaamisia tapaamispaikassa hyvin samankaltaisesti, he leikkivät, pelailivat pelejä ja söivät sekä juttelivat tapaamisten aikana. He myös näkivät tapaamisten olevan lapsen edun mukaisia ja myös itse nauttivat niistä. Kaksi isistä kertoi, että heidän lapsensa itkivät todella paljon tapaamisen alettua, mutta pikku hiljaa itku jäi pois. Isien toiveet olivat myös hyvin yhteneväisiä tapaamisten tulevaisuuden suhteen.

Haastatelluilla isillä oli selviä mielikuvia lastensa tapaamisista tapaamispaikassa. Kaikki olivat tyytyväisiä siihen, että saivat tavata lapsiaan. Tapaamispaikka koettiin hyvänä ja turvallisenä paikkana tavata lasta. Lasten tapaamiset olivat alkaneet miesten aloitteesta. Tapaamisten kaari miesten kertomuksissa muodostui samanlaiseksi. Miehet kertoivat saapuneensa tapaamispaikkaan, usein he odottelivat hetken ennen kuin heidän lapsensa saapui. Lapsi saapui useimmiten äidin tai sijaisperheen edustajan saattamana. Isät eivät välttämättä tavanneet saattajaa ollenkaan muuten kuin satunnaisesti parkkipaikalla. Tapaamisen aikana he puuhasivat ja leikkivät lapsensa kanssa kaikenlaista. Hakijan tultua tapaaminen päättyi hyvästeihin. Isät kuvasivat tapaamisten olevan yhdessä olemista ja seurustelua leikin, lukemisen, piirtämisen ja yhdessä olon lomassa. He myös kertoivat juttelevan paljon ja käyvänsä lapsensa kuulumisia lävitse. Neljän isän lapset olivat pääasiassa varsin pieniä, alle kouluikäisiä. He kertoivat, että aika meni lasten kanssa leikkiessä eikä ollut tylsää. Kaikki isät myös kertoivat, että tapaamisissa sai olla oma itsensä eikä siellä ollut mitään pelättävää.

Lapsen etu

Lapsen edun toteutumista isät kuvasivat seuraavasti: tapaamisissa oli kaikkea mitä tarvitaan ja tapaamiset olivat turvallisia lapsille ja heille, erityisesti sen jälkeen, kun he oppivat olemaan tapaamispaikassa. He kokivat tapaamisten olevan onnellisia, surullisia ja tärkeitä. Haastatellut isät toivat

esille, että heidän suurin motiivi tavata lastaan oli rakkaus ja sen kautta muodostunut tarve pitää yhteyttä lapseen. Kysyessäni miehiltä kokevatko he, että tapaamisissa toteutuu lapsen etu, kaikki paitsi yksi isä sanoivat, että kyllä toteutuu. Forsberg ja Pösö (2008, 58) kirjoittavat, että tapaamisia mietittäessä on tärkeää muistaa, että ne toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Yksi isistä ei osannut vastata tähän vaan hän mielti, että tätä pitäisi kysyä lapsilta. Ei auttanut, vaikka kysyin uudestaan hänen mielipidettään lastensa näkemys suhteen eli mitä mieltä hän ajatteli lasten olevan näistä tapaamisista. Tämä isä oli edelleen sitä mieltä, että vain lapset osaavat vastata tähän kysymykseen. Muiden isien mukaan oli lasten edun mukaista tavata isänsä. Kaikkien isien mukaan tapaamispaikka tilana palvelee myös lapsen etua, luoden puitteet leikeille sisällä ja ulkona. Yksi haastateltavista totesikin:

Tämä paikka on hyvä tapaamisiin. Tosi hyvä täällä, lapsille on kaikki mitä tarvitsee ja isällekin myös. Jos isä ei esimerkiksi osaa olla lapsen kanssa. he eivät ole nähneet pitkään aikaan, hän voi oppia täällä miten on oman lapsen kanssa. Minä tykkään tästä paikasta ja aluksi olin jännittynyt mutta pikkuhiljaa minusta rupesi tuntumaan tämä samalta kuin mun asunto, mutta vaan joskus, jos työntekijä vähän häiritsee, niin musta rupesi tuntumaan, että haluan lähteä. (lainaus 21)

Isät kertoivat, että he haluaisivat tapaamispaikkaan uusia leluja ja niitähän voisi kierrättää jonkun päiväkodin kanssa. He myös kuvasivat olevansa iloisia ja surullisia tapaamisten aikana. Yleisesti ottaen he kokivat, että tapaamisiin on kiva tulla ja he ovat tapaamisten aikana onnellisia, mutta tapaamisten loppuessa rupeaa harmittamaan edessä oleva ero lapsen kanssa:

No, toiseksi kyllä, hän on äidin kanssa asumassa. Näkee minua täällä periaatteessa. Mutta toiseksi ei, koska minä näen, että lapsi kärsii. Minä näen miten hän itkee, minä näen miten sille tulee epätoivoinen olo. Minä näen sen, vaikka hän on vasta vuoden vanha. Mutta hän ymmärtää asioita, tajuaa juttuja, hän ymmärtää minne menee ja mitä tekee... (lainaus 22)

Tulosten mukaan tuli selvästi esille, että isistä neljä tiedosti lapsen edun tapaamisissa. Yksi haastatelluista kertoi, että hän on huomannut miten tärkeää hänelle ja lapsille on tavata toisiaan. Aiemmin hänellä oli ollut niin paha olla, että hän ei pystynyt tapaamisiin, eikä yhteistyö viranomaisten kanssa ollut onnistunut. Hokkanen (2005, 143) kirjoittaa, että jotkut isät saattavat luopua erossa lapsestaan esimerkiksi oman pahan olon ja riitaisen eron seurauksena.

Lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa aikuisen tulee olla voimakkaampi ja tukea lastaan kaikissa tilanteissa, niin hyvässä kuin pahassa, kirjoittavat Forsberg ja Pösö (2008). He jatkavat, että kuitenkin usein lapsen etu jää vanhemman edun varjoon esimerkiksi lapsen tapaamisista sovittaessa erotilanteissa. Tulisi todella selvittää ja kuulla lapsen mielipide tapaamisten järjestämisestä riitais-

sa erotapauksissa. (Forsberg & Pösö 2008, 58–59.) Tulosten mukaan haastatellut isät olivat tyytyväisiä siihen, että he saivat ensinnäkin tavata lapsiaan. Aiemmin useimmat heistä eivät olleet säännöllisesti kontaktissa lapseensa. He myös kertoivat, että he haluavat tavata lapsiaan muualla kuin tapaamispaikassa ja enemmän kuin on sovittu. Aris ym. (2002) ovat tulleet samanlaisiin tuloksiin. He kirjottavat, että Britanniassa vain joka neljäs heidän haastattelema etävanhempi oli tyytyväinen tapaamisiin tapaamispaikassa. Isät, jotka olivat tavanneet lastaan harvoin tai eivät olleet tavanneet ollenkaan, olivat yleisesti ottaen tyytyväisiä tapaamisten järjestymiseen tapaamispaikassa. He siis kertoivat iloitsevansa ja nauttivansa lapsensa näkemisestä enemmän kuin isät, jotka olivat aiemmin tavanneet lastaan säännöllisesti. (emt., 81, 116.) Tämä tuli esille myös tässä tutkielmassa, Kahdella isällä oli ollut säännöllinen kontakti lapsiinsa ennen valvottujen tapaamisten alkua. Vain yksi heistä oli tyytyväinen tapaamistensa määrään ja laatuun. Tämä isä kuitenkin kertoi, että hän on lastensa äidin kanssa puhunut joistakin muutoksista, muutosten tarkoitus olisi helpottaa äidin arkea. Hän ei kuitenkaan halunnut puhua niistä enempää haastattelussa.

Haastatelluilla miehillä oli käsitys siitä, että he pääsevät vapaampiin tapaamisiin muualla, kunhan ensin suorittavat sovitut tapaamiset tapaamispaikassa sovitusti. Tulosten mukaan tämä myös piti paikkansa. Yhdellä haastatellulla isällä oli juuri alkanut kuuden tunnin tapaamiset ja vain vaihtotilanteet tapahtuivat tapaamispaikassa. Myös toisen isän tapaamisiin oli tulossa muutosta, sillä lapsen tapaamiset olivat menossa uuteen käräjäoikeuden käsittelyyn haastattelua seuraavalla viikolla. Hän toivoi vapaampia ja laajempia tapaamisia muualla kuin tapaamispaikassa.

Yhteenvetona lisäisin, että yleisesti ottaen isät olivat huolissaan lapsistaan, vaikka lasten asiat olivat hyvin. He olivat myös huolissaan suhteestaan lapseensa. He kokivat, että heidän ja lapsen suhde olisi vahvempi, jos he eivät joutuisi tapaamaan lastaan niin harvoin. Lasten tapaamisten suhteen he kykenivät laitamaan omat tarpeensa sivuun ja ”nöyrytmään” tulemalla perheen ulkopuolisen määräämiin ja valvomiin tapaamisiin. Isät myös kokivat, että tapaamisissa toteutuu lapsen etu.

4.4 Isien suhde työntekijöihin

Tapaamispaikasta puhuessaan miehet käyttivät sanoja eriarvoinen, luotettava, kunnioittava, turvallinen ja rento. Tulosten mukaan miehet kokivat tapaamispaikan pääsääntöisesti hyvänä ja turvallisenä paikkana tavata lastaan. Työntekijät koettiin myös myönteisinä ja ammattitaitoisina. Kaksi isistä kuitenkin koki, että työntekijät kohtelevat heitä epätasa-arvoisesti tapaamisten suhteen.

Yksi isistä kertoi, että tapaamiset menevät hyvin. Hän kertoi, että hän on laittanut muutenkin asiansa kuntoon eikä riitele enää viranomaistenkaan kanssa. Hän kyllä tietää miten tapaamiset menevät. Aris ym. (2002, 92, 120) kirjoittavat henkilökunnan tarkkailun olevan yksi tärkeimmistä avaintekijöistä tapaamispaikassa. Heidän mukaansa erityisesti isät kokevat sen yleensä tarpeettomana. Tämä pitää paikkansa tulosten perusteella. Yksikään haastatelluista isistä ei pitänyt sitä tarpeellisena, yhden isän sanoin:

No, heti kun me nähdään tuossa talon ulkopuolella, lapsi rupeaa itkemään. Semmoinen trauma, huomaa että lapsi ei tykkää tästä. Mutta meillä on sopimus, eikä meillä ole vaihtoehtoa nähdä missään muualla kuin täällä, niin kuin on sovittu... Lapsi kärsii vähän, jonkin verran, mutta pakko niin on tehdä. Katsotaan ensiviikolla, käräjäoikeuden käsittely... Siellä voisi tätä vähän järkeistää, me ollaan aikuisia ihmisiä ja lapsen parasta halutaan. (lainaus 23)

Kaikki isät paitsi yksi kertoivat, että tapaamiset tapaamispaikassa olivat alkaneet heidän toimintansa seurauksena. Yksi isistä kuitenkin kertoi, että hän ei muista kenen aloitteesta tapaamiset ovat alkaneet tapaamispaikassa. Miehet jatkoivat, että koska he eivät oikeastaan voineet tavata lastaan kuin satunnaisesti, he käynnistivät prosessin saadakseen tavata lastaan. Tämän prosessin aikana he kävivät tutustumassa tapaamispaikkaan. Lapsi ja lähivanhempi olivat myös käyneet tutustumassa paikassa ja isät saivat tapaamisaikoja ja tapaamiset käynnistyivät. Perimmäisenä tavoitteena kaikilla haastatelluilla isillä oli saada tapaamiset muualle kuin tapaamispaikkaan. Isät kertoivat myös, että he saavat hyvin aikoja tapaamispaikkaan. He kaikki myös halusivat niitä lisää. Esimerkiksi yksi isistä sanoi:

Tapaamispaikkaan saa hyvin aikoja, vaikka tapaamisia tarvitsevia on niin paljon, niin aikoja saa kuitenkin. Minä kyllä ymmärrän sen. Minulla oli joulukuussa sosiaalityöntekijän kanssa puhetta tiiviimmistä tapaamisista keväälle, mutta ne eivät sitten onnistuneetkaan, lasten äidin luona tapahtuneiden asioiden vuoksi. Niin joo, näin siinä mennään. Ei siinä oikein itsellä ole sanavaltaa hirveästi, niin mitäpä niitä lähtee tinkaa tai muuttelee tai yrittää edes. Parempi kuin vaan on ja menee heidän säännöillä. (lainaus 24)

Tapaamispaikasta saa aikoja sen mukaan miten tapaamissopimuksessa lukee, eli siinä toimitaan lähettävän tahon mukaisesti. Miesten yhteinen kokemus oli se, että tapaamispaikka sijaitsee hyvien kulkuyhteyksien varrella ja se on tilana viihtyisä. He kertoivat myös, että henkilökunta on ammattitaitoista ja ystävällistä. Suurin osa haastatelluista kertoi, ettei kokenut työntekijöiden valvomista rasittavana tai kiusallisena. Se nähtiin ennemmin tapaamispaikan toimintatapana, joka kuului paikan luonteeseen. Kaksi isistä kertoi, että he kokivat työntekijöiden työskentelyn päinvastaisena kuin muut. He sanoivat sen olevan erilaista riippuen vuorossa olevasta työntekijästä. He kertoivat myös,

että osa työntekijöistä seurasi tapaamisia aina liian tarkasti, vaikka he olivat käyneet tapaamassa lastaan jo pidempään ja osasivat huolehtia lapsestaan. Molemmat toivat esille sen, että he kokivat osan työntekijöiden luottavan heidän olemiseensa tapaamispaikassa ja tämän vuoksi he saivat olla vapaammin.

Tapaamispaikka on puolueeton paikka, jossa toimitaan lapsen edun mukaisesti (Knox ja Orr 2001, 57). Britanniassa tapaamispaikkojen asiakkaista noin 70 prosenttia kokee tapaamispaikan olevan puolueeton ja neutraali paikka sekä henkilökunnan tukena lapsia ja tapaajia tapaamisissa (Aris ym. 2002, 91). Yksi haastateltava kuvasi tapaamispaikkaa:

Tapaamispaikassa saa olla rauhassa. Lapset vaistoavat, mikäli minä en pidä jostain paikasta, eivätkä viihdy silloin niin hyvin. Täällä on tosi mukavat työntekijät ja niin kuin sanoinkin tuossa saa rauhassa olla ja niillekin pojat on välillä käyneet esittelemässä kaikkia juttuja ja hommia mitä. Et niin kuin kyllä mä tykkään niin kuin tästä. Se oli se toinen paikka, ei siellä osannut olla ja kulkuyhteydet oli huonot. Siellä oli aluksi valvottuja tapaamisia. Lapset tietysti aistivat sen, etten niin viihdy, niin eihän nekään käyttäydy sitten samalla lailla. Täällä ne ovat niin kuin ihan rennosti. (lainaus 25)

Toinen isä taas kuvasi tapaamisten valvontaa, ja suhdettaan työntekijöihin:

Ihan ok. Välillä on tietysti ärsyttänyt, kun nämä kutoo noita sukkiinsa ja toljottaa. Mutta niin kuin tänään, mä koin et mä saan olla rauhassa lapsen kanssa. Tänään oli ihan OK. Mut niin kuin mä olen sanonut, niin se riippuu ihan ihmisestä, kaikki on erilaisia persoonia. Toisten kanssa mä tulen toimeen ja toisten en. Itse asiassa mä en välitä. Mulle on ihan sama. (lainaus 26)

Kysymykseen, oletko tavannut lastasi jossain toisessa paikassa kuin tapaamispaikassa valvotusti, he vastasivat, että eivät ole. Yksi isistä kuitenkin kertoi tavanneensa lastaan laitoksessa lapsen ollessa siellä äidin kanssa. Isät myös kertoivat, että he eivät kokeneet tarvitsevansa tukea työntekijöiltä lapsensa kanssa tapaamisten alettua. Kaksi isistä sanoi, että he ovat olleet lastensa kanssa muutenkin tekemisissä ja toinen näistä jatkoi, että hän on ollut lastensa kanssa tekemisissä ihan pienestä asti, joten hänellä on tilanne hallussa. Kolme muuta isää kertoivat kokeneensa lievää levottomuutta ennen tapaamisia sen suhteen ” pärjäävätkö ” he lastensa kanssa. Tapaamisten alettua he huomasivat nopeasti, että pärjäävät kyllä.

Tapaamisista pidetään jokaisen asiakaslapsen kohdalla muistioita. Niissä raportoidaan kuinka tapaaminen on mennyt ja miten lapsen ja tapaajavanhemman vuorovaikutus näyttäytyy työntekijöiden näkökulmasta. Tapaamisen lopussa etävanhemmalle ja lähivanhemmalle annetaan suullisesti palautetta siitä miten tapaaminen on toteutunut. Molempien vanhempien, perheen sosiaalityöntekijöi-

den ja käräjäoikeuden tuomarin sekä lastenvalvojan on mahdollista saada kopio muistioista kirjallisella pyynnöllä. Melkein kaikki isät kertoivat, että he eivät mieti muistioita tapaamistensa aikana. Kaksi isistä kertoi saaneensa tarpeeksi palautetta tapaamistensa kulusta. Kolmas isistä tosin kertoi, että häntä välillä häiritsi ajatus muistioiden kirjaamisesta eikä hän myöskään ole saanut palautetta työntekijöiltä tapaamisten kulusta. Neljäs haastateltavista kertoi, että hän ei ollut saanut palautetta tapaamisista ja kun hän meni vankilaan vuosi sitten, hän oli saanut työntekijältä palautetta tapaamisista kysyessään:

Ihan mielenkiinnosta kysyin, kun tiesin, että olen lähdössä istumaan, että miten on mennyt... Ne sano, että hyvin on mennyt. He voivat antaa muistion ja kun minä olen vankilassa, niin voin hakea tapaamisia sen perusteella. (lainaus 27)

Muistioiden kirjaamisesta vain yksi isistä kertoi, ettei hän niitä mieti, eikä niitä ole lukenut. Tähän asiaan saattoi vaikuttaa se, että hän ei tiennyt siitä, että voisi saada ne luettavaksi. Toinen isä kertoi olevansa tyytyväinen saamaansa palautteeseen. Kolmas haastateltavista kertoi, että hän oli myös tietoinen muistioista ja sanoi niistä, ettei hän ole niitä niin miettinyt:

No, mun kannalta tapaamiset menevät erittäin hyvin. Mua niin kuin mä sanoin ei haittaa vaikka koko maailma katsoisi mua. Valvoo mua tuhansilla silmillä, mitä mä teen tai mitä en. Paljon mua haittaa, kunhan mä vietän aikaa mun lapsen kanssa. Ei yhtään haittaa. Erittäin hyvin on kyllä mennyt. (lainaus 28)

Isät kokivat tapaamispaikan turvallisena ja neutraalina paikkana tavata lastaan. He kaikki kuitenkin halusivat tavata lastaan muualla. Tapaamispaikan työntekijöiden he kokivat olevan ammattitaitoisia ja luotettavia. Isät eivät olleet erityisen kiinnostuneita työntekijöiden kirjoittamista muistioista. Enemmänkin heillä vaikutti itsellä oleva käsitys siitä miten tapaamiset menivät, joten heidän ei tarvinnut miettiä työntekijöiden kirjauksia.

5 Lopuksi: valvotut tapaamiset miesten kokemana

Tässä tutkielmassa lasten tapaamisia tapaamispaikassa tarkastellaan miesten näkökulmasta. Tutkielman tavoitteena oli saada esille isän näkemys siitä, miten hän kokee, kun ei voi tavata lastaan halutessaan ja tapaaminen tapahtuu valvotusti. Tutkielman kohteeksi on valittu vain sellaisia miehiä, jotka tapaavat lapsiaan tapaamispaikassa. Tutkielmassa selvitetään miten tämä prosessi on alkanut ja miten miehet ovat siihen sopeutuneet. Aineisto on kerätty haastatteluin.

Miesten erosta lapsen äidin kanssa oli jo aikaa, toisilla enemmän ja toisilla vähemmän. Miehet olivat selvästi miettineet isyyttään ja sen vaikutusta heihin. Lapsella on oikeus tavata ja olla yhteydessä vanhempansa, jonka luona hän ei asu. Tämän katsotaan olevan lapsen etu. Lapsen ja etävänhemman tapaamisten rajoittamiselle edellytetään erittäin vahvoja perusteita. Vanhemmilla, joilla on yhteishuoltajuus, ajatellaan olevan yhtäläiset oikeudet lapsen asioista huolehtimiseen. Toisen vanhemman olleessa yksinhuoltaja (yleensä lähivanhempi), hän päättää yksin lapsen asioista. Silloinkin on mahdollista, että oikeus voi määrätä lapsen ja etävänhemman tapaamisista ja etävänhemman oikeudesta saada tietoja lapsestaan, esimerkiksi koulusta ja neuvolasta. Laissa lasten huollosta ja tapaamisoikeudessa pyritään korostamaan vanhempien tahdon ensisijaisuutta ja päätösten tekoa yhdessä liittyen eron jälkeen lapsen huolto-, asumis- ja tapaamisasioissa. (Taskinen 2001, 11, 61.) Haastatelluista miehistä neljällä oli yhteishuoltajuus äidin kanssa. Etävänhemmalla on kuitenkin varsin vahva oikeus tavata lastaan. Tapaamispaikan asiakkaille (miehille) tämä ei yleisesti ole mahdollista. Heillä on yleisesti ottaen huonot välit lapsen äidin kanssa ja keskusteluyhteys on katkennut. He tarvitsevat tapaamisten toteutumiseen päätöksen viranomaiselta tai käräjäoikeudelta.

Tutkielmassa tuli esille, että lasten tapaamisissa on kyse tunteista. Tarkastelussa keskityin isien kokemuksiin. Tulosten mukaan isät kokivat vanhemmuuden positiivisena asiana. Kolme isää oli tehnyt paljon töitä lapsensa syntymän aikana ja sen jälkeen. Haastatteluhetkellä he kertoivat muuttaneensa asioiden tärkeysjärjestystä ja pitävänsä lasta työtä tärkeämpänä. Usein erityisesti miehet haluavat sekä työn lisäksi perheen (ks. esim. Kinnunen & Mauno 2002, 99–101). Avioerot ovat Suomessa yleisiä. Niistä voi olla monenlaista haittaa molemmille osapuolille, lapsista puhumattakaan. Ero vaikuttaa kielteisesti osapuolten hyvinvointiin, niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Miehet saattavat eron yhteydessä kokea psyykkistä erostressiä lasten huoltajuuteen liittyvissä asioissa ja lasten kanssa yhdessä asumisen loppumisen suhteen (Hokkanen 2005, 127). Joskus erosta voi olla hyötyä, tilanne perheessä voi rauhoittua. Miehet havaitsivat tyypillisesti viimeistään eron jälkeen perheen

tärkeyden ja rupeavat viettämään enemmän aikaa lapsensa kanssa (Sinkkonen 2009, 214). Kaikki, paitsi yksi tutkielman tekoon osallistuneista miehistä, halusivat olla enemmän tekemisissä lapsensa kanssa. He kokivat, että heidän vanhemmuuttaan epäillään, vaikkei siihen heidän mielestään ollut aihetta. Vanhemmuus vaihtelee ajan kuluessa, isän on oltava vanhempi, sillä huolimatta erosta, väli-rikosta ja muista häiriöistä elämässään, ihmiset pysyvät vanhempina (Forsberg & Pösö 2008, 59).

Haastatelluista neljä kertoi kokevansa, etteivät he oikein tiedä miksi he tapaavat lastaan tapaamispaikassa. Tämä oli kiinnostava tulos. On hämmentävää ajatella, että miehet jotka kertovat lastensa olevan tärkeitä, ja näkivät vaivaa tavatakseen lastaan tapaamispaikassa, eivät tietäisi miksi siellä käyvät. Ennemmin olen sitä mieltä, että ero sekä sen jälkeinen prosessi elämän takaisin raiteille saamiseksi ja siitä toipuminen, loivat isyyteen sekä sen muutokseen liittyviä kipeitä tunteita. He eivät halunneet tuoda niitä minulle esille haastatteluissa, vaan sivusivat aihetta kertomalla, että eivät tiedä miksi. Aris ym. (2002, 62–63) tulivat brittiläisessä tutkimuksessa samanlaiseen tulokseen. Heidän mukaansa miehet eivät usein tienneet, miksi tapasivat lapsiaan tapaamispaikassa.

Tulosten mukaan yhteistä miehille oli se, että heillä oli riitaisa ero meneillään tai menneisyydessä. He joko riitelivät lapsen äidin tai sosiaaliviranomaisen kanssa, aiheena oma lapsi. Vanhempien välinen riitely on lapselle haitallista, jos hän on riitojen kohde (Sinkkonen 2005, 130). Näkemykseni mukaan oleellista on myös se, miten lapsille kerrotaan vanhempien välisistä ristiriidoista. Lapsen kasvaessa riitaisissa olosuhteissa on se haitallista lapsen henkiselle kasvulle ja kehitykselle. Näillä olosuhteilla voi olla myös pitkäkestoisia vaikutuksia jopa lapsen aikuisuuteen ja tuleviin parisuhteisiin. Antikaisen (2007, 81) tutkimuksessa miehet vahvistavat isyyttään hoitamalla lastaan ja olemalla emotionaalisessa yhteydessä tämän kanssa. Tämän tutkielman tulosten perusteella päädyn suunnilleen samanlaiseen johtopäätökseen kuin Antikainen. Neljä isää kuudesta kertoi viettäneensä lapsensa kanssa aikaa ennen eroa. He myös kertoivat haluavansa viettää enemmän aikaa lapsensa kanssa ja osallistua enemmän lastensa hoitoon ja huolenpitoon kuin nyt oli mahdollista. Tutkielman tuloksiin vaikuttavat myös tapaamispaikka ja tapaamisten erityislaatuisuus. Tapaamiset ovat määräjajan pituisia, tapahtuvat harvoin ja ovat valvottuja tai tuettuja sekä tapahtuvat tietyssä tilassa. Tämän asian oikeanlaisuus ei siis tule esille tässä tutkielmassa, sillä isät eivät voineet viettää vapaasti aikaa lastensa kanssa niin paljon kuin olisivat halunneet.

Haastateltavien mukaan tapaamisten taustalla oli vanhempien välinen epäluottamus ja riidat sekä miesten omaan elämänhallintaan liittyvät ongelmat. Kaksi haastatelluista toi esille epäluottamuksen viranomaisia kohtaan. Toinen heistä koki hyvin vahvasti, että viranomainen oli syyttä suotta vienyt

hänen lapsensa. Hän oli surullinen ja pahoillaan tästä sekä koki kokeneensa vääryyttä ja joutui tämän vuoksi tapaamaan lastaan tapaamispaikassa. Muina syinä isät toivat esille päihteet ja lapsesta vieraantumisen sekä asunnon soveltumattomuuden lapselle. (ks. myös Knox & Orr 2001, 58–89; Kalavainen 2004, 17.) Päihteet tulivat esille kahden haastateltavan puheissa. Molemmat puhuivat kuitenkin niistä siihen sävyyn, etteivät he olettaneet päihteiden käytön olevan tapaamisten taustalla. Väkivalta ei haastateltavien mukaan ollut taustalla yhdenkään miehen tapaamisissa. He kyllä puhuvat lähisuhdeväkivallasta kun kysyin siitä, mutta kielsivät sen ja siirsivät sen lapsensa äidin puheiksi. Äitien puheet olivat heidän mukaansa perättömiä, viranomaiset kuitenkin uskoivat enemmän äitejä kuin heitä. Yksi isä jätti vastaamatta koko kysymyksen, joten hänen tilannettaan tässä asiassa ei tiedetä.

Haastattelun perusteella lähes kaikilla miehillä vaikutti olevan puhevälit lastensa äidin kanssa. Puolet miehistä kertoi välttelevänsä kontaktia lapsensa äitiin. Alustavasti olin ajatellut, että suurin syy asiakkuuteen tapaamispaikassa olisi vuorovaikutusongelmat vanhempien välillä. Yleisen käsityksen mukaan toisiaan kohtaan vihamieliset vanhemmat vaikuttavat haitallisesti lapsen kasvuun ja kehitykseen (Kurki-Suonio 1999, 484). Tuloslukua tehdessä pohdin yhden isän tapaamisten syitä ja niitä tekemääni tulkintaa. Tämä isä toi muina syinä tapaamisille tapaamispaikassa asunnon soveltumattomuuden lapsen tapaamisille. En kuitenkaan näe sen olevan yksistään riittävä syy tehdä päätös valvotuista tapaamisista, vaan siinä on oltava muutakin. Tämä isä viitasi ohimennen haastattelussa päihteiden käyttöönsä ja siihen, että ei muista mitään silloin tapahtuneista asioista. Näkisin, että päihteidenkäytöllä oli tapaamisten suhteen suurempi merkitys kuin haastateltava antoi ymmärtää. Toisaalta tapaajavanhemman lapselle soveltumaton asunto yksistään saattaa olla syynä tapaamisten taustalla (ks. myös Aris 2002, 63; Kalavainen 2004, 14–15).

Valvottuihin tapaamisiin liittyy yleinen käsitys siitä, että niiden taustalla on yleensä lähisuhdeväkivaltaa. Haastateltujen miesten yhteinen näkökanta oli kuitenkin se, että he eivät ole olleet parisuhteessa väkivaltaisista tai väkivalta mitätöitiin, läpsäisy tai aihe sivuttiin. Onko näissä suhteissa ollut väkivaltaa vai ei, se ei tässä tutkielmassa selvinnyt. Tämä oli mielenkiintoista, sillä useissa tutkimuksissa (Keskinen 2005, 186; Nyqvist 2008, 146–147) puhutaan väkivallan kieltämisestä ja mitätöimisestä. Väkivallalla on myös useita eri muotoja (Ewalds, Piispa & Tuominen 2012; Harne ja Radford 2008; Piispa 2008) ja näitä muotoja voi olla hankala hahmottaa. Väkivallan kokemus on aina subjektiivinen ja riippuu uhrista, miten hän sen kokee. Väkivaltatapahtuma on kuitenkin aina uhrille traumaattinen, eikä sitä tule mitenkään väheksyä. Perheväkivaltatilanteita tutkittaessa on havaittu, että väkivallalla vaikuttaa olevan tapana kumuloitua perhesuhteissa. Se kerääntyy ja jää

hyvin usein muun elämän varjoon, piiloon eikä siitä myöskään haluta puhua. (Oranen 2001, 58–59.) Myös tutkimusten (esim. Nyqvist 2008, 135; Keskinen 2005) mukaan lähisuhdeväkivalta perheissä on vaiettu asia ja vaikka siitä puhutaankin, niin se myös helposti kielletään. Joillekin miehille on hyvin vaikea myöntää perheväkivaltaa, sillä he eivät halua asettaa itseään väkivallantekijän positiioon (Keskinen 2005, 188).

Tapaamisten syistä yleinen selitysmalli miehillä oli se, että heihin oli kohdistettu vääriä syytöksiä, ja viranomaiset sekä tuomarit olivat uskoneet ne. Nyqvist (2008, 129–131) tuo saman asian esille. Hän on tutkinut väkivallantekijöitä Suomessa ja tutustunut pohjoismaisiin tutkimuksiin. Yhteistä näissä tutkimuksissa Nyqvistin mukaan on se, että väkivallasta puhutaan, mutta tutkimuksen kohteena olleet miehet sivuuttavat, kieltävät tai mitätöivät tapahtuneen herkästi, vaikka siitä olisi konkreettista näyttöä. Keskinen (2005, 185–186) kirjoittaa tutkimuksensa tulosten perusteella huomaneensa, että vaikka perheväkivallasta olisi lääkärintodistus sekä muuta kiistatonta todistusaineistoa, saattaa tekijä kieltää sen ja olla haluton hakemaan apua väkivaltaisuuteensa. Tässä tutkielmassa tulokset koostuvat miesten kertomuksista ja heidän käsityksistään. Miehet eivät tuoneet puheissaan konkreettista väkivaltaa esille ja kielsivät systemaattisesti heihin kohdistuneet syytökset. Näkisin kuitenkin miesten kannalta positiivisena sen, että aiheesta puhuttiin haastattelussa. Näin he saivat mahdollisuuden keskustella vaikeasta asiasta ja ehkä jopa jäivät pohtimaan puheitaan.

Tapaamisista kirjattavista muistioista isät kertoivat (yhtä lukuun ottamatta), että he eivät ole niistä kiinnostuneita. Tämä on mielestäni mielenkiintoinen havainto ja pohdin miten se voi pitää paikkansa. Tapaamispaikan työntekijät kirjaavat tapaamiset ylös ja sosiaalityöntekijät ja tuomarit tekevät osittain niiden pohjalta päätöksen lapsen tapaamisista. Kyseessä ei ole mikään pieni asia eli siihen nähden tulos oli mielestäni yllättävä. Näkisin myös, että se ei voi pitää paikkansa. Vain yksi isistä kertoi haastattelussa, että hän on kiinnostunut muistioista. Mietin, voisiko tähän asiaan vaikuttaa se, että muut isät vielä luottavat yhteiskuntaan ja sen oikeudenmukaisuuteen. He myös tietävät ja tiedostavat sen, miten he viettävät aikaa tapaamisissaan omien lastensa kanssa, eivätkä tarvitse tähän olemiseensa ulkopuolista vahvistusta.

Alun pitäen olin ajatellut, että tapaamiset tapaamispaikassa olisivat vaiettu asia. Asia ei ole näin, ainakaan tämän tutkielman mukaan. Vain yksi haastateltu isä kertoi, että hän ei ole puhunut tilanteestaan kavereilleen tai sukulaisilleen. Hänen mukaansa nämä asiat ovat perheen sisäisiä eivätkä kuulu muille. Koskela (2015, 121) on havainnut, että miehet saavat eron jälkeen tukea muilta ihmisiltä. Koskela toteaa, että hänen tutkimuksensa aineiston perusteella on vaikea sanoa, missä määrin

miehet eron jälkeen keskustelevat erosta ja avioliitosta kaveriensä kanssa. Myös tässä tutkielmassa jäi avoimeksi tulosten perusteella, onko isien kertoman eron jälkeinen sosiaalinen tuki sittenkin vain yhdessä olemista ja muuta kanssakäymistä kuin erosta ja sen jälkeisestä ajasta puhumista. Vain yksi haastateltavista kieltäytyi haastattelussa puhumasta erosta ja sen syistä. Hän halusi puhua vain tapaamispaikkaan liittyvistä asioista. Tutkimuksissa aihe saattaa olla niin sensitiivinen, kirjoittaa Pösö (2008), että haastateltava ei halua puhua siitä, vaan kiertää sen vaivihkaa. Näissä tilanteissa tutkijoiden on ollut hyvin vaikea ja jopa mahdotonta löytää soveliaista keinoa päästä puhumaan haastateltavan kanssa aiheesta. (emt., 100–101.)

Haastatellut isät puhuivat huolesta lapsestaan vieraantumisen ja etäännyttämisestä vanhemmuudessaan. Usein isän ja lapsen välinen yhteinen aika muuttuu ja vähenee eron jälkeen. Hokkanen (2005, 113) on todennut saman ja toteaa, että lapsen ja isän yhdessä viettämä aika vaikuttaa paljon lapsen ja isän välisen suhteen läheisyyteen tai sen puuttumiseen. Erityisesti yksi isistä oli huolissaan tästä: hän oli tyytymätön lapsensa huostaanottoon ja tapaamisten määrään ja odotti valituksen käsittelyaikaa korkeimmasta hallinto-oikeudesta. Hänen mukaansa hänen ja lapsen suhde olisi parempi ja läheisempi ilman ulkopuolisten väliintuloa. Toinen isä kertoi kokevansa, että säännöllisten tapaamisten myötä hänen suhteensa lapseen on muuttunut kaverisuhteesta isä-lapsisuhteeksi. Kolmas isä kertoi, että hän ei kokenut suhteensa lapsiinsa muuttuneen eron ja valvottujen tapaamisten myötä. Hänen mukaan ne olivat samanlaiset kuin aiemmin, yhtä hyvät.

Yksi isä kuudesta oli sitä mieltä, että valvotut tapaamiset tapaamispaikassa eivät vaikuttaneet hänen ja lasten suhteisiin positiivisesti eikä negatiivisesti. Neljä isää oli sitä mieltä, että heidän ja lasten välinen suhde sekä vuorovaikutus olivat parantuneet tapaamisten myötä. Tapaamisten alkaessa kahdella isällä ei kuitenkaan ollut aiempaa säännöllistä kontaktia lapseensa. He olivat tavanneet vain muutaman kerran satunnaisesti esimerkiksi kauppakeskuksessa. Huolimatta siitä, että tapaamisia oli harvoin ja ne olivat valvottuja sekä tapahtuivat oudossa paikassa, vain yksi isä oli sitä mieltä, että tapaamisten vähyys vaikutti negatiivisesti hänen ja lapsen suhteeseen. Mietin, kuvasiko tämä sitä, että viidellä miehellä oli lapseensa etäisempi suhde eivätkä he olleet olleet niin mukana lapsensa hoidossa ja huolenpidossa ennen eroa.

Tutkielmassani tuli esille, että isät pitivät lastensa tapaamisia omien ja lasten edun mukaisina. Näin ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa ole. Tapaamisista sovittaessa taustalla tulee olla suunnitelma. Tulee myös muistaa, että osa lapsista on vaarassa etävanhempaa tavatessaan. Tästä syystä tapaamisten tulee olla valvottuja. Tapaamispaikassa on lapsen edun mukaista tavata etävanhempaa ja samal-

la pystytään huomioimaan erityisesti lapsen turvallisuus. (ks. myös Morrison & Wasoff 2012, 712–713; Knox & Orr 2001, 59.) Tapaamispaikkojen asiakkaiden taustojen ollessa monenlaisia, on tapaamispaikkatoiminta koettu haasteelliseksi. Suomessa ei enää käytetä valvojina vapaaehtoistyöntekijöitä, vaan koulutettuja sosiaalialan työntekijöitä. Tapaamiset ovat osoittautuneet haastaviksi myös heille. (STM 2006, 15.)

Tutkielman tekoon osallistuneet miehet olivat siinä suhteessa erikoisia tapaajaisien joukossa, että he halusivat saada oman äänensä kuuluville. Tutkielmaa varten sain yhteensä 11 miehen suostumuksen mutta viisi näistä perui haastattelun. He joko jättivät tulematta tapaamiseen tai ilmoittivat viestillä, että eivät pääse. Heihin ei myöskään tämän jälkeen saanut yhteyttä eikä heistä enää kuulunut mitään. Kysyessämme tapaamispaikan miehiltä halua osallistua tutkielman tekoon, monet heistä sanoivat suoraan, että he eivät halua osallistua. Muutama heistä perusteli asiaa esimerkiksi sillä, että heillä on niin riitaisa ero menossa ja/tai omat voimavarat ovat vähissä, etteivät he halua puhua siitä ja suhteesta lapseensa. Uskon, että kaikilla näillä miehillä olisi ollut omanlainen tarinansa kerrottavana. Olisi hyvä, jos he sen voisivat kertoa edes jollekin. Näkemykseni mukaan kaikesta huolimatta on lapsen edun mukaista tavata etävanhempaa, joten on hyvä, että on tapaamispaikkoja. Asiaan vaikuttava positiivinen muutos on keväällä 2015 sosiaalihuoltolakiin voimaan tullut pykälä, joka velvoittaa kunnat järjestää lasten tapaamisia valvotusti. Aiemmin (ja nytkin) on ollut paljon lapsia ja etävanhempia, jotka ovat halunneet tavata toisiaan, mutta se ei ole ollut olosuhteiden vuoksi mahdollista (ks. myös Väestöliitto 2015).

Isät halusivat tavata lapsiaan tulosten mukaan enemmän, mutta he myös tyytyivät saamaansa päätökseen tapaamisten suhteen. Yhdellä isällä oli valitus tapaamisista ja lapsen huollosta sekä huostaan otosta korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Kahdella isällä oli tulossa muutos tapaamisiin, toisella käräjäoikeuden ja toisella sosiaalityöntekijän kautta. Tutkielman mukaan isien perhesuhde lapseen oli moninainen. Toisilla isistä se oli ohuempi kuin toisilla ja he vaikuttivat siihen aktiivisesti tai passiivisesti. Eräs isistä kertoi, että hän ja sosiaalityöntekijä olivat puhuneet tapaamisten laajentamista, mutta äidin luona tapahtuneiden asioiden vuoksi se ei onnistunutkaan. Toinen isä taas kertoi, että hän ei halua riidellä lapsensa tapaamisista ja hyväksyy sen mitä saa kunnes heidän lapsensa huolto- ja tapaamisasiaa käsitellään seuraavan kerran käräjäoikeudessa. Kolmas isä taas koki tapaamisten määrän riittäväksi, mutta kertoi miettivänsä joskus, miten hän pärjäisi, jos tapaisi lapsia enemmän ja muualla kuin tapaamispaikassa. Iso-Britanniassa tehdyssä tutkimuksessa isistä 25 prosenttia oli tyytyväisiä tapaamisten järjestymiseen ja kaikki tutkimuksen isät kuitenkin halusivat lisää ja pidempiä tapaamisia (Aris ym. 2002, 81, 116).

Tähän tutkielmaan haastatellut isät kertoivat olevansa tyytyväisiä tapaamispaikkaan ja sen tarjomiin palveluihin. Erityisesti henkilökunta sai kiitosta ystävällisestä ja kohteliaasta suhtautumisesta. Kaksi isistä toi esille, että he kokivat eri työntekijöiden kohtelevan heitä eri tavalla. He kertoivat yhden työntekijän suhtautuvan heihin tiukemmin ja tämä harmitti heitä molempia selvästi. Toinen isistä kertoi näkevänsä tämän työntekijän osoittaman tiukkuuden tarpeettomana ja lasta kuormittavana asiana. Tapaamispaikan tulee olla miellyttävä ja turvallinen paikka sekä lapselle että tämän vanhemmille (Knox ja Orr 2001, 57). Brittiläisen tutkimuksen mukaan 70 prosenttia lastaan tapaavista vanhemmista koki tapaamispaikan olevan turvallinen ja henkilökunnan tukevan heitä lapsen tapaamisissa (Aris ym. 2002, 91). Tämä tutkielma on suunnilleen Ariksen ja kumppanien linjoilla, sillä neljä isää kuudesta koki tapaamispaikan henkilöstön täysin myönteisenä (eli 66 prosenttia).

Haastatteluissa oli näkemykseni mukaan toimiva dialoginen vuorovaikutus ja hyvä tunnelma. Miehet puhuivat varsin avoimesti asioistaan ja olivat motivoituneen oloisia haastattelussa. Kahdessa tapauksessa vaikeammista aiheista kysyessäni, he vastasivat ensin, että eivät vastaa mutta puhuivat hetken päästä asiasta. Yksi isistä toi esille heti haastattelun aluksi, että hän ei halua puhua tapaamispaikan seinien ulkopuolisista asioista. Sovimme kuitenkin, että kysyn kaikki kysymykset mitkä on tarkoitus kysyä ja hän vastaa niihin parhaaksi kokee. Mietin tämän isän haastattelun jälkeen voiko hänen haastatteluaan käyttää tässä tutkielmassa. Mielestäni voi, tämä isä kuitenkin puhui varsin paljon, hän vain jätti vastaamatta muutamaa kysymykseen.

6 Pohdinta

Tutkielmasta on näkemykseni mukaan hyötyä sosiaalityöntekijöille ja tapaamispaikan työntekijöille. Tutkielma tuo esille miesten näkemyksiä tapaamisista. Sosiaalityöntekijät voivat tutkielman tulosten perusteella tiedostaa sen, että tapaamispaikan miesten on hyvin vaikea puhua lähisuhdeväkivallasta ja asettua väkivallantekijän positioon. Tämän tiedon avulla he voivat pyrkiä rakentamaan sensitiivistä keskusteluyhteyttä lapsiaan tapaavan isän ja itsensä välille. Toisena merkittävänä hyötynä pidän sitä, että tätä aihetta ei ole tutkittu kuin muutamissa graduissa ja nekin käsittelevät äidin, lähivanhemman ja lapsen sekä työntekijöiden näkökulmaa. Aihe on myös hyvin ajankohtainen sillä uusi sosiaalihuoltolaki velvoittaa kuntia järjestämään valvottuja tapaamisia niitä tarvittaessa. Kunnat myös pohtivat yhdistymisiä ja puhuvat sekä suunnittelevat sote-yhteistyötä. On useita kuntia, joissa kunta ei järjestä tapaamisia, vaikka lapsen etu niitä vaatisi. Ei ole myöskään tietoa siitä, miten tapaajaisät kokevat tapaamiset ja miten niitä kannattaisi toteuttaa. Uusitussa sosiaalihuoltolaissa ja lastensuojelulaissa korostetaan myös lapsen ja vanhemman välisen yhteydenpidon tukemista ja sen merkitystä lapsen kasvulle ja kehityksellä.

Mietin myös miehiä yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Yhteiskunnassamme vallitsee vinouma sosiaalityöntekijöiden kohdalla (ks. myös Kuronen, Granfelt, Nyqvist & Petrelius 2004, 5-6). Suurin osa heistä on naisia ja tapaamispaikan asiakkaista suurin osa on miehiä. Tämä asia ei ole kuitenkaan näin yksinkertainen, sillä sen voidaan ajatella koskettavan miesten lisäksi myös naisia. Granfelt (2004) kirjoittaa, että erityisesti lastensuojelussa naistyöntekijän ja naisasiakkaan kohtaaminen voi myös olla ongelma, sillä siinä naissosiaalityöntekijä väistämättä arvioi ja ohjaa sekä kontrolloi naisen äitiyttä. Naistyöntekijöitä sosiaalityössä on kuitenkin 90 prosenttia ja huolena on se, tuoko tämä vinouma omat haasteensa miehille. Voivatko he tuoda oma kantansa esille, vai onko se niin, että nainen uskoo naista. Kohtaako naistyöntekijä mies tai naisasiakkaan eri tavalla? (emt., 5-6; ks. myös Antikainen 2007, 17.)

Mies kokee usein tulevansa kaltoin kohdelluksi eron jälkeisissä huoltajuuskiistoissa (Koskela 2012, 35). Isät eivät myöskään luottaneet sosiaalityöntekijöihin, koska kokivat ammattilaisten asenteen tilanteessa puolueelliseksi äitien ”mustamaalauksen” vuoksi. (Antikainen 2004, 14.) Tasa-arvoisen yhteiskunnan arkipäivän todellisuus ja ihanteet eivät täten kohtaa, ainakaan lapsen huoltajuudesta päätettäessä. Lapsen huoltajuus ei kuitenkaan näyttäydy tässä tutkielmassa yhteiskunnallisena ongelmana. Se on ennemmin miehen oman toiminnan seurausta. Kaikilla haastatelluilla on ollut ongelmia säilyttää suhde lapseensa eron jälkeen tapaamispaikasta huolimatta.

Muutama asia jäi mietityttämään tehdessäni tätä tutkielmaa. Voisiko ajatella, että tutkielman tekoon osallistuneet miehet olivat erityisiä. Alusta alkaen minulla oli kokonaisuudessa tarkoitus tehdä kuusi haastattelua ja päästäkseni siihen minun tuli sopia yhteensä 11 miehen kanssa haastatteluaika. Näistä miehistä alustavista lupauksista huolimatta viisi perui tai jätti tulematta haastatteluun. Tämä on mielestäni varsin paljon, varsinkin kun sen suhteuttaa tutkielman otantaan (n=6) nähden. Tutkielman teon yhteydessä minua jäi mietityttämään, oliko tämän taustalla jokin erityinen syy, miksi he eivät sittenkään halunneet osallistua tutkielman tekoon. Vai voisiko osallistumatta jääminen olla myös jonkinlainen kannanotto miesten kokemuksista tapaamispaikassa?

Tuloksista tuli esille, että vaikka osalla miehistä oli vielä riitaa lapsen äidin tai viranomaisten kanssa, he halusivat lapsensa parasta ja tulivat tapaamaan lastaan tapaamispaikkaan. Minulla on aiempaa kokemusta puhumisesta/haastattelemisesta eri sukupuolen edustajien kanssa vaikeista henkilökohtaisista asioista, kuten esimerkiksi perheväkivallasta ja alkoholismista. Väkivalta aiheena näissä haastattelutilanteissa tuntui jotenkin irralliselta, eikä siitä saanut ”otetta.” Aivan kuin se olisi ollut haastattelujen taustalla. Kysyessäni kaikki miehet toivat puheissaan esille väkivallan, mutta kaikki kielsivät olleensa väkivaltaisista ja kielsivät väkivallan olevan tapaamisten syynä. Aluksi kysyin ”oletko ollut väkivaltainen lapsesi äiti kohtaan?” Tähän he vastasivat, että en ole. Kysyin siis asiaa uudemman kerran myöhemmin, eli ”mainitsit puheessasi väkivalta syytökset tuossa aiemmin, niin voitko kertoa niistä tarkemmin? Oletko sinä ollut väkivaltainen lapsesi äiti kohtaan?”

Kysyminen oli minulle helppoa, mutta miehille vastaaminen ei selvästikään ollut. Haastatellut miehet eivät tuoneet väkivaltaa enempää esille haastatteluissa kuin sivuamalla aihetta. Tämän tutkielman perusteella ei voi kuitenkaan sanoa, oliko lähisuhdeväkivalta syynä yhdessäkään tapauksessa. Miehet myös puhuivat perättömistä syytöksistä ja lähestymiskiellon hakemisesta sekä lastensa ja äidin menemisestä turvakotiin. Tulkitsen asian niin, että näissä perheissä on ollut jonkinasteista väkivaltaa, vaikka miehet eivät sitä välttämättä väkivaltana ymmärrä, tai halua tuoda esille. Väkivallalla on kuitenkin useita eri muotoja ja ne muodot myös sekoittuvat käytännössä ja puheissa keskenään. (Harne ja Radford 2008, 3-7; Perttu 1999, 13-14; Hautanen 2010, 38). On tutkittu perheneuvolan työntekijöitä ja sosiaalityöntekijöitä ja tultu tulokseen, että useat ammattilaiset eivät välttämättä usko väkivallan olemassaoloon pelkästään uhrin kertoman mukaan (Antikainen 2007, 27). Työntekijät myös helposti sivuuttavat sen, eivätkä ota sitä vakavasti ja totena. He haluavat konkreettisia todisteita, eikä uhrin kertoma ole heille riittävä mahdollisen tekijän kieltäessä sen. (Keskinen 2005, 186-187.)

Haastatellut miehet kertoivat oman näkemyksensä väkivallan olemassaolosta tapaamisten taustalla. Jäin kuitenkin miettimään, mitkä ovat viralliset syyt tapaamisille oikeuden ja sosiaalityöntekijöiden päätöksissä. Isät toivat esille, että he eivät oikeastaan tiedä miksi tapaavat lastaan tapaamispaikassa. Mielestäni he kiersivät näin tapaamisten taustalla olevat oikeat syyt. Mietin myös sitä, että miten tapaamisten ”oikeiden” syiden esille tuominen vaikuttaisi miehiin. Auttaisiko se heitä ottamaan vastuuta elämästään ja teoistaan, motivoisiko se heitä miehenä ja isänä ottamaan vastuuta isyydestään. Näkemykseni mukaan, oikeus ja sosiaalityöntekijät ovat valmiita laajentamaan tapaamisoi-keutta, jos mies osoittaa kantavansa vastuun ja on rehellinen asioissaan. Minua jäi myös mietityttämään kenen vastuulla olisi puhua miesten kanssa näistä syistä? Näkisin sen olevan ennemmin sosi-aalityöntekijän kuin tapaamispaikan ohjaajan tehtävä. Näin voisi miehen ja työntekijän välille syn-tyä yhteinen dialogi.

Sensitiivisistä asioista puhumisen vaikeus tuli esille erityisesti yhdessä haastattelussa. Olisin halun-nut kysyä tarkentavasti asiasta. Haastateltava puhui lapsen äidin hakeneen lähestymiskieltoa ja syyt-täneensä häntä väkivaltaisuudesta. Haastavaksi kysyminen meni haastateltavan ystävän tulkkauksen ja paikalla olleiden lasten vuoksi, jotka estivät tarkemmat kysymykset aiheesta. Perheväkivalta pu-heenaiheena on sen verran sensitiivinen aihe, että katsoin siinä tilanteessa, etten siitä voinut puhua enempää. Jälkikäteen ajateltuna virallisen tulkin käyttäminen olisi muuttanut haastattelutilannetta. Alun pitäen tarkoitukseni oli tehdä haastattelu ilman hänen lapsensa läsnäoloa. Hän aikaisti ta-paamistamme ja tuli siihen lapsen kanssa. En ollut myöskään varautunut tulkin käyttöön. Huomasin haastattelun aikana, että tulkkaukset toi haastatteluun lisäinformaatiota. Ilman tulkkia tämä ei olisi to-dennäköisesti onnistunut.

Avioerojen mahdolliset kielteiset vaikutukset lapsiin olisi mahdollista minimoida, jos vanhemmat voisivat erota sovussa ja säilyttää vanhemmuuden hyvänä suhteessa lapsiinsa. Tapaamisten tarkoi-tuksena on kuitenkin lapsen ja hänen etävanhemman perhesuhteiden tukeminen. Tämä on mahdol-lista, vaikka tapaavien perheenjäsenten välillä ei yhteenkuuluvuutta tapaamishetkellä olisikaan. Ta-paamisten avulla on mahdollista synnyttää yhteisiä myönteisiä yhteenkuuluvuuden tunteita. Tapaa-misista puhuttaessa puhutaan myös vanhemmuussuhteen ylläpidosta ja tärkeydestä, jossa lapsi tu-tustuu vanhempaansa. Tapaamisissa ajatuksena on se, että lapselle on tärkeää tuntee etävanhemi-huolimatta siitä millainen tämä on tai miten etäällä lapsen arjesta vanhempi on. Sitä pidetään tär-keänä erityisesti lapsen kasvulle ja kehitykselle. (Forsberg & Pösö 2009, 157–159.)

Tutkielman perusteella tulini myös tulokseen, että isyys on vaikeaa ja siihen vaikuttavat monet asiat. Isyys on myös muuttuvaa, tämä asia tulee esille erityisesti erotilanteissa. Silloin isät tavallaan valitsevat jatkavatko he isänä vai eivät (ks. myös Hokkanen 2005, 16). Osa isistä jatkaa isyyttään automaattisesti. Osalle isistä se ei ole mahdollista, vaikka he haluaisivat olla lapseensa yhteydessä. On myös isiä, jotka eivät halua tavata lastaan eri syistä johtuen. Näkisin, että erityisesti tapaamispaikan isille isyys on haastavaa, eikä niin itsestään selvää. He haluavat kuitenkin olla isiä ja yhteydessä lapseensa. Heidän isyyteen vaikuttavat monet heistä itsestään riippumattomat asiat (kuten esimerkiksi suhde lapseen, ex-puolisoon, viranomaisiin). Isyys liikkuu kahteen suuntaan: ohenevaan ja vahvistuvaan isyyteen (Huttunen, 1999, 178–181).

Haastatelluille miehille yhteistä oli se, että he kaikki olivat käyneet lävitse riitaisen eron. Näkemykseni mukaan tällaisissa tilanteissa olisi ollut helppo luovuttaa, olla tapaamatta lastaan ja vain antaa asioiden olla. Yksi haastatelluista toikin tämän esille ja sanoi, että hän ei tavannut yhdessä välissä lapsiaan, sillä hän halusi suojella itseään. Tulkitsen tämän niin, että hän koki elämänsä ja lasten tapaamiset henkisesti niin raskaina ja uuvuttavina, ettei hänellä ollut voimavaroja niiden toteuttamiseen. Hokkanen (2005, 142–143) kirjoittaa katoavasta isyydestä. Joissakin tapauksissa isät saattavat kokea eron ja siitä seuraavat tapahtumat raskaiksi, etteivät jaksaa tai halua olla lapsen kanssa tekemisissä tämän herättämien voimakkaiden negatiivisten tunteiden ja muistojen vuoksi. Eron jälkeen mies saattaa kokea katkeruutta ex-puolisoaan kohtaan esimerkiksi taloudellisissa asioissa. Tällöin hän saattaa olla antamassa lastensa äidille kaiken, mukaan lukien lapset. Miehelle isyys on tärkeää, aivan kuten isä on tärkeä lapselle. Aalto (2012, 72–73) kirjoittaa tutkiessaan kertomuksia isyydestä, huomanneensa isyydessä sukupolvien välillä tapahtuneen muutoksen. Tässä hyvä isyys rakentuu itsereflektoivalle asenteelle ja tällöin isät kykenevät ilmaisemaan tunteita ja olemaan lapsen kanssa vuorovaikutuksessa. (emt., 235–236.)

Haastateltavien joukon jäädessä näin pieneksi, olisi mielenkiintoista jatkaa tutkielmaa haastatteleamalla lisää miehiä, isiä. Tällöin voisi tutkia lisää ja laajemmin sitä, kuinka he kokevat tapaamiset, millaisia mielipiteitä heillä on ja onko heillä eriäviä mielipiteitä tapaamisista sekä mitä syitä he näkevät tapaamisten taustalla olevan. Koen, että olisi myös kiinnostavaa tutkia tapaajalapsia ja heidän kokemuksiaan sekä heidän lähivanhempiaan, jolloin saisi vertailuaineistoa isien aineiston lisäksi. Mahdollisena näkisin tutkimuksen, jossa tutkisi lisää tapaajavanhempien (siis molempien sukupuolten, miesten ja naisten) kokemuksia valvotuista tapaamisista ja onko niissä eroja tai kuinka uusittu sosiaalihuoltolaki vaikuttaa (/vaikuttaa) kuntiin valvottujen tapaamisten järjestämiseen. Kiinnostavaa

olisi myös tutkia millaisesta taustasta miehet, jotka tapaavat lapsiaan tapaamispaikassa, tulevat eli olisiko heidän tarinassaan yhtäläisyyksiä heidän elämäänsä.

LÄHTEET

Aalto, Ilona (2012) *Isyyden aika. Historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyyskeskusteluissa*. Jyväskylä: Bookwell.

Aaltonen, Anna-Kaisa (2004) *Lapsen tapaamisoikeus tuomioistuinten todellisuudessa*. Teoksessa Susanna Kalavainen (toim.) *Valvotut tapaamiset lapsen turvana*. Helsinki: Ensi ja turvakotien liitto. 58–75.

Amato, Paul R. & Cheadle, Jacob (2005) *The Long Reach of Divorce: Divorce and Child Well-Being across Three Generations*. *Journal of Marriage and Family* 67, 1. 191–206. [online] <<http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1024&context=sociologyfacpub>>. Viitattu 15.10.2015.

Antikainen, Mari (2007) *Sosiaalityön asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa*. Kuopion yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Akateeminen väitöskirja.

Aris, Rosemary, Harrison, Christine & Humphreys, Cathy (2002) *Safety and child contact: an analysis of the role of child contact centres in the context of domestic violence and child welfare concerns*. London, UK: Lord's Chancellor's Department. [online] <http://www.naccc.org.uk/downloads/Safety_and_Child_Contact_.pdf>. Viitattu 15.10.2015.

Autonen-Vaaraniemi, Leena (2009) *Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt*. Tampereen yliopisto Yhteiskuntatieteiden laitos, sosiaalityö. Akateeminen väitöskirja.

Autonen-Vaaraniemi, Leena (2012) *Eroisyyden oikeuttamisen periaatteet*. Teoksessa Hannele Forsberg ja Leena Autonen-Vaaraniemi (toim.) *Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino. 101–122.

Berg, Kristiina (2012) *Insha Allah – sosiaalityötä pakolaisasiakkaiden kanssa*. Teoksessa Minna Strömberg-Jakka & Teija Karttunen (toim.) *Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen*. Juva: Bookwell. 14–34.

Browne, Kevin & Herbert, Martin (1996) *Preventing family violence*. Chichester. UK: Wiley.

Clarke-Stewart, Alison & Brentano, Cornelia (2006) *Divorce: causes and consequences*. New Haven: Yale University.

Doherty, William J., Erickson Martha, F. & LaRossa, Ralph (2006) *An intervention to increase father involvement and skills with infants during the transition to parenthood*. *Journal of family psychology*. 9. 438–447. [online] <<http://search.proquest.com.ezproxy.jyu.fi/docview/614450049?accountid=11774>>. Viitattu 20.2.2015.

Durell, Michael (2011) *Supported Child Contact Centres are increasingly seen as the solution to parental contact disputes. Is this appropriate and do they meet the needs of the children involved? Children's workforce development council*. [online] <http://dera.ioe.ac.uk/2704/1/Microsoft_Word_-_PLR0910089Durell_YT_edits_Final.pdf>. Viitattu 9.4.2016

- EIOP (2014) Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (EIOP SopS 63/1999). [online] <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_FIN.pdf>. Viitattu 15.10.2015.
- Eskola, Jari (2007) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 159–183.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jouni (2015). Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineiston keruu: Vinkkejä aloittelevalle tutkijalle. 4. painos. Juva: Bookwell. 27–44.
- Ewalds, Helena, Piispa, Minna & Tuominen, Miia (2012). MARAK kokemuksia parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin menetelmän kokeilusta Suomessa. Raportteja 10. [online] <https://www.intermin.fi/download/50542_marak_esite_thl.pdf?b1c211701c05d188>. Viitattu 15.10.2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Finlex (2015) Sosiaalihuoltolaki. [online] <[https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search\[type\]=pika&search\[pika\]=sosiaalihuoltolaki#L3P27](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search[type]=pika&search[pika]=sosiaalihuoltolaki#L3P27)>. Viitattu 15.10.2015.
- Flink, Aino (2006) Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana. Rikottu lemменmarja. Tampereen yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta, hoitotieteen laitos. Akateeminen väitöskirja.
- Forsberg, Hannele & Pösö, Tarja (2008). Ambiguous position of the child in supervised meetings. *Child and family social work*. 13. 52–60. [online] <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1365-2206.2007.00515.x/abstract>>. Viitattu 15.10.2015.
- Forsberg, Hannele & Pösö, Tarja (2009) Valvottujen tapaamisten näyttämö. Vieraan ja perhesidoksen rajankäyntiä. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) Vieras perheessä. Tampere: Juvenes Print. 146–162.
- Granfelt, Riitta (2004) Hetkeksi jaetut maailmat? Kokemuksia vankilasta ja tuetun asumisen yhteisöstä. *Janus* 12(2), 134–154.
- Hannuniemi, Anja (2007) Vanhemmasta vieraannuttaminen – uhka lasten hyvinvoinnille. <www.pasvanhemmat.info/wp-content/.../11/AnjaHannuniemi_2007.pdf>. Viitattu 5.3.2016.
- Harne, Lynne (2011) *Violent fathering and the risk to children*. Bristol: The Policy Press.
- Harne, Lynne & Radford, Jill (2008) *Tackling Domestic Violence: Theories, Policies and Practice*. Maidenhead, England: Open University Press.
- Hautamäki, Jari (1997) *Perheväkivalta: Käännekohta miehen elämässä*. Jyväskylä: Gummerus.
- Hautanen, Teija (2010) *Väkivalta ja huoltoriidat*. Tampere: Yliopistopaino.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna (1998) *Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta*. Helsinki: Tilastokeskus.

- Helavirta, Susanna (2012) Koti lastensuojelun asiakkaana olevien lasten kuvaamana ja moraalisten kannanottojen kohteena. Teoksessa Hannele Forsberg ja Leena Autonen-Vaaraniemi (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino. 147–168.
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsijärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2003) Tutki ja kirjoita. 11. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Hokkanen, Tiina (2002) ”Sitä eletään sitä eronneen perheen elämää”. Teoksessa Anna Rönkä ja Ulla Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Otava. 119–141.
- Hokkanen, Tiina (2005) Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemukse-
na. Jyväskylän yliopisto Yhteiskuntatieteiden laitos, sosiaalityö. Akateeminen väitöskirja.
- Holosko, Michael, J. (2010) An overview of qualitative research methods. Teoksessa Bruce Thyer (toim.) The handbook of social work research methods. 2 painos. Usa: Sage. 264–273.
- HTTpL (2015) Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta.. [online] <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960619>>. Viitattu 15.10.2015.
- Husso, Marita (2003) Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Tampere: Vastapaino.
- Huttunen, Jouko (1999) Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Vammala: Vammalan kirjapaino. 169–193.
- Huttunen, Jouko (2001) Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Juva: WS Bookwell.
- Hämäläinen, Kati, Pirskanen, Henna & Rautio, Susanna (2011) Studying sensitive and contradictory family situations: considerations from three family studies. Journal of comparative social work 2011, 1-17. [online] <<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/37336>>. Viitattu 15.10.2015.
- Jokinen, Arto (1999) Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Jousmäki, Ari & Kosonen, Liisa (2009) Syytettynä isä. Jyväskylä: Gummerus.
- Kartovaara, Leena & Sauli, Hannele (2000) Suomalainen lapsi. Tilastokeskuksen julkaisu. Väestö 2000: 7. Helsinki: Hakapaino.
- Kalavainen, Susanna (2004) Turvallisuutta tukien – tapaamispaikkaprojekti. Teoksessa Susanna Kalavainen (toim.) Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Helsinki: Ensi ja turvakotien liitto. 14–30.
- Kananen, Jouni (2015) Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Juvenes print.

Katz-Wise, Sabra L., Priest, Heather, A & Hyde, Janet S. (2010) Gender-role attitudes and behavior across the transition to parenthood. *Developmental psychology*. Jan. 2010. 18–28. [online] <<http://search.proquest.com.ezproxy.jyu.fi/docview/614508317/fulltext?accountid=11774#>>. Viitattu 10.11.2015.

Keskinen, Suvi (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Akateeminen väitöskirja.

Kinnunen, Ulla & Mauno, Saija (2002) Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa Anna Rönkä ja Ulla Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Otava. 99–118.

Kiviniemi, Kari (2001) Laadullinen tutkimusprosessina. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: Gummerrus. 68-84.

Knox, Stephen & Orr, Muriel (2001) Knock child contact centre: evolution and evaluation. *Child care in practice*. 7, 1. 57–66. [online] <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13575270108413234#.VGCGm3vp7IU>>. Viitattu 15.10.2015.

Koiso-Kanttila, Heikki (2012) Lapselle on annettava mahdollisuus kokea molemmat vanhempansa arvokkaina. Teoksessa Minna Strömberg-Jakka & Teija Karttunen (toim.) Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Juva: Bookwell. 169–182.

Kokkonen, Susanne (2004) Työtön isä mallitarinoiden vankilassa? Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) Isäkirja: mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino. 271–292.

Korhonen, Merja (2004) Työssäkäyvä isä. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) Isäkirja: mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino. 245–269.

Koskela, Jari (2012) Avioero suomalaisen miehen kokemana. Ero ja erosta toipuminen prosessina. Itä-Suomen Yliopisto, Kuopio. Yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta. Akateeminen väitöskirja.

Kurki-Suonio, Kirsti (1999) Äidin hoivasta yhteishuoltoon – lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Akateeminen väitöskirja.

Kuronen, Marjo, Granfelt, Riitta, Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (2004) Sukupuolettunut ja sukupuoleton sosiaalityö. Teoksessa Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) Sukupuolityö ja sosiaalityö. Juva: Bookwell. 5–18.

Kuula, Arja. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerrus.

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula (2007) Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. *Janus* 15(4), 316–332.

Lattu, Emma (2008) Naisten tekemä väkivalta. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.) Paljastettu intiimi. Sukupuolittuneen väkivallan dynamiikka. Tampere: Juvenes. 168-194.

- Lehtomaa, Merja (2009) Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa Juha Perttula & Timo Lomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulokset – ymmärtäminen. Tampere: Juvenus. 163–194.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. [online]
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P5>>. Viitattu 15.10.2015.
- Liimatta, Teemu (2015) Isien kokemuksia lasten tapaamisista tapaamispaikassa. Kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Matela, Kari (2012) Sukupuoli ja ikäsensitiivisyys ensi- ja turvakodin sosiaalityössä. Teoksessa Minna Strömberg-Jakka & Teija Karttunen (toim.) Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Juva: Bookwell. 74–102.
- Metsämuuronen, Jari (2008) Laadullisen tutkimuksen perusteet. 3. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Morrison, Fiona & Wasoff, Fran (2012) Child Contact Centers and Domestic Abuse: Victim Safety and the Challenge to Neutrality. *Violence Against Women* 18: 711-720. [online]
<<http://vaw.sagepub.com/content/18/6/711>>. Viitattu 28.10.2015.
- Mykkänen, Johanna & Huttunen, Jouko (2008). Isäksi tulon tunteet. Teoksessa Marianne Notko & Eija Sevon (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Gaudeamus. 169–187.
- Mykkänen, Johanna (2010) Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Akateeminen väitöskirja. [online]
<<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/22712/9789513938024.pdf?sequence=1>>. Viitattu 15.10.2015.
- Möller, Sointu (2004) Sattumista suunnitelmallisuuteen. Lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa. Opas ja käsikirjat 1/2004. Jyväskylä: Pesäpuu.
- Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja (2013) Vaino naisiin kohdistuvana eron jälkeisenä väkivaltana. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 26(2), 29–43.
- Notko, Marianne (2011) Väki-valta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Akateeminen väitöskirja. [online]
<<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/25769/9789513941789.pdf?sequ>>. Viitattu 15.10.2015.
- Nyqvist, Leo (2008) Seksuaalinen väki-valta parisuhteessa. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.) Paljastettu intiimi. Sukupuolittuneen väkivallan dynamiikka. Tampere: Juvenus. 128–167.
- Oranen, Mikko (2001) Elämää varjossa – väkivallalle altistumisen vaikutuksista. Teoksessa Mikko Oranen (toim.) Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä. Helsinki: Nykypaino. 41–65.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (2003) Lasten kokema perheväkivalta käsitteinä ja ilmiönä. (Toim.) Eija Paavilainen ja Tarja Pösö. *Lapset, perhe ja väki-valtatyö*. Porvoo: Bookwell. 13–44.

- Paulson, James F., Dauber, Sarah E. & Leiferman, Jenn A. (2011) Parental Depression, Relationship Quality, and Nonresident Father, Involvement With Their Infants. *Journal of Family Issues* 2011, 32. 528–549. [online] <<http://jfi.sagepub.com/content/32/4/528>>. Viitattu 15.10.2015.
- Perel, Guy & Peled, Einat (2008) The fathering of violent men: Constriction and yearning. *Violence against women*. 14. 457–463. [online] <<http://vaw.sagepub.com/content/14/4/457>>. Viitattu 15.10.2015.
- Perttu, Sirkka (1999) *Perheväkivalta auttamistyössä. Ensi- ja turvakotiliiton julkaisu 21*. Helsinki: Nykypaino.
- Peuralahti, Elina (2012) *Lapsen tapaamisoikeus*. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino.
- Piispa, Minna (2004) *Väkivalta ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely surveytutkimuksessa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Piispa, Minna (2008) *Väkivallan muodot heteroseksuaalisissa parisuhteissa*. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.) *Paljastettu intiimi. Sukupuolittuneen väkivallan dynamiikka*. Tampere: Juvenes. 106–128.
- Pösö, Tarja (2006) *Monenlaista vanhemmuutta*. Teoksessa Elina Hermanson & Riitta Martsola (toim.) *Aikuinen vanhemmuus. Katoavan kasvatuksen jäljillä*. Helsinki: Kirjapaja. 87–99.
- Pösö, Tarja (2008) *Kiistanalaiset perhesuhteet ja tutkimisen moraalit*. Teoksessa Marianne Notko & Eija Sevón (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Gaudeamus. 93–110.
- Pösö, Tarja (2012) *Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisisu kannanottoina*. Teoksessa Hannele Forsberg & Leena Autonen-Vaaraniemi. (toim.) *Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino. 75–100.
- Reamer, Frederic, G. (2010) *Ethical issues in social work research*. Teoksessa Bruce Thyer (toim.) *The handbook of social work research methods*. 2 painos. Usa: Sage. 564–578.
- Ruckenstein, Minna (2004) *Isät ja väkivalta: kilpailevia tulkintoja, toistuvia käytäntöjä*. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) *Isäkirja: mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino. 109–130.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiitula, Liisa (2005) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna (2010) *Litteroijan muistilista*. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino. 424–431.
- Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) *Haastattelun analyysin vaiheet*. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino. 9–38.
- Sevón, Eija ja Huttunen, Jouko (2004) *Isäksi naisten kertomuksissa ja vähän miestenkin*. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) *Isäkirja: mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino. 133–166.

- Sinkkonen, Jari (2005) Lasten reaktiot vanhempien eroon. Teoksessa Päivi Lipponen & Pirjo We-saniemi (toim.) Lapsi ja ero. Kertomuksia lapsesta ja avioerosta. Jyväskylä: Gummerus. 125–137.
- Sinkkonen, Jari (2009) Isyys tai sen puute vaikuttaa vahvasti lapsen kehittymiseen. Teoksessa Ari Jousmäki & Liisa Kosonen (toim.) Syytettynä isä. Helsinki: Teos. 193–214.
- Sosiaalihuoltolaki 30.4.2014/1301. [online]
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp3838208>>. Viitattu 1.12.2015,
- STM (2006) Lasten tuetut ja valvotut tapaamiset. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006: 7. [online] <<http://www.julkari.fi/handle/10024/111018>>. Viitattu 27.10.2015.
- STM (2008) Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset. Tunnista, turvaa ja toimi. Sosiaali- ja terveystoimelle paikallisen ja alueellisen toiminnan ohjaamiseen ja johtaminen. Helsinki: Ylio-pistopaino.
- Swanson, Cheryl, Lee Chang-Bae, Sansone Frank A. & Tatum Kimberly, M. (2013) Incarcerated fathers and their children: perceptions of barriers to their relationship. *Prison journal*. 93, 4. 453–474. [online] <<http://tpj.sagepub.com/content/93/4/453.full.pdf+html>>. Viitattu 15.10.2015.
- Taskinen, Susanna (2001) Lapsen etu erotilanteessa. Stakes Opas sosiaalitoimelle. Saarijärvi: Gummerus.
- Tilastokeskus (2012) Sivilisäädyn muutokset. [online]
<http://www.stat.fi/til/ssaaty/2012/ssaaty_2012_2013-04-19_tau_001_fi.html>. Viitattu 16.11.2015.
- THL (2016) Erotilanteet ja huoltajuus. [online] <<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/hyvinvointi/erotilanteet-ja-huoltajuus>> Viitattu 2.4.2016.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2003) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen kä-sittelyminen Suomessa. [online]
<http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_verkkoversio040413.pdf.pdf#overlay-context=fi/ohjeet-ja-julkaisut>. Viitattu 15.10.2015.
- Valkama, Elisa & Litmala Marjukka (2006) Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 224. Helsinki: Hakapaino..
- Valkonen, Leena (2006) Millainen on hyvä äiti ja isä. Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten van-hemmuuskäsitykset. Jyväskylän yliopisto Yhteiskuntatieteiden laitos, kasvatustieteiden. Akateemi-nen väitöskirja.
- Vuori, Jaana (2004) Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) Isäkirja: mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere Vastapaino. 29–64.
- Väestöliitto (2015) Yksinhuoltajaperheet Suomessa. [online]
<http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkejä/tilastotietoa/perheet/yksinhuoltajaperheet_suomessa/> Viitattu 2.1.2016.

LIITTEET

LIITE 1: TAPAAJAISÄN SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Opiskelen Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa sosiaalityön maisteriksi. Teen pro gradu - tutkimusta aiheesta *isien kokemukset lasten valvotuista tapaamisista tapaamispaikassa. Olen myös kiinnostunut siitä kuinka isät kokevat tapaamispaikan tapaamisten vaikuttavan heidän vanhemmuuteen*. Osallistumisesi olisi tärkeää, sillä isien kokemuksia tästä aiheesta ei ole tutkittu.

Haluaisin haastatella sinua tähän aiheeseen liittyen. Tutkimuksen aikana keräämiäni haastattelut käsittelen luottamuksellisesti ja olen vaitiolovelvollinen. Tutkimuksesta ei ole mahdollista tunnistaa yksittäisiä ihmisiä.

Jos olet halukas osallistumaan haastatteluun, niin jätä yhteystietosi henkilökunnalle liitteenä olevalla lomakkeella. Olen sinuun yhteydessä sopiaksemme haastatteluajankohdan. Haastattelu kestää noin tunnin ja se nauhoitetaan. Haastattelut on tarkoitus pitää joulukuussa 2015. Tutkimukseen liittyvissä kysymyksissä voit olla yhteydessä minuun.

Teemu Liimatta

GSM. 041 xxx xxx tai teemu.liimatta@xxxxxx.fi

Olen kiinnostunut osallistumaan tutkimuksen tekemiseen.

Yhteystietoni ovat

Nimi:

Puhelinnumero:

Paras aika tavoittaa:

LIITE 2: TEEMAHAASTATTELURUNKO

Taustatiedot

Lasten määrä ja ikä

Missä lapsesi asuu? (äidin kanssa, sijaisperheessä, sukulaisten luona)

Sinun siviilisäätö

Kuinka kauan aikaa on eroosta tämän lapsen äidin kanssa

Oletko huoltaja?

Tapaamispaikka

Kuinka kauan olet käynyt tapaamispaikassa tapaamassa lastasi? Oletko tavannut lastasi muualla (esim. toisessa tapaamispaikassa? kaverin luona, vanhempien luona?)

Tapaamisten laatu: tuettu vai valvottu? Kenen aloitteesta niistä on tullut t/v:ja? Miksi tapaavat lastasi tapaamispaikassa? väkivalta?

Kuinka usein tapaavat lastasi? Kuinka kauan tapaaminen kestää?

Millaiseksi koit suhteesi lapseesi kun tapaamiset alkoivat?

Kuinka tapaaminen mielestäsi menee sinun kannalta? lapsen kannalta?

Mitä teette yhdessä tapaamisissa?

Miten koet tapaamiset tapaamispaikassa?

Kuinka koet, että sinua kohdellaan tapaamispaikassa? Kuinka koet ohjaajien suhteutuvan sinuun?

Miten mielestäsi tapaamispaikan käytännöt (esim. säännöt, toiminta) ovat sujuneet?

Haluaisitko lapsesi tapaamiseen jotain muutosta? Millaista?

Koetko tapaamiset tapaamispaikassa oikeudenmukaisina? Vai miten niiden pitäisi mielestäsi mennä?

Onko tapaamisten sisältö muuttunut tapaamisten myötä? Eli kun olette tavanneet pidempään.

Tarvitsetko tukea tai neuvoja työntekijöiltä tapaamisissa? Millaista tukea tai neuvoja saat?

Saatko palautetta työntekijöiltä tapaamisen kulusta tapaamisen jälkeen? Koetko saavasi sitä riittävästi? Mitä haluaisit enemmän?

Miten koet muistioiden kirjaamisen tapaamisista? Mietitkö sitä tapaamisen aikana?

Toteutuuko näissä tapaamisissa mielestäsi lapsen etu? Entä sinun etu? Miten / miksi ei?

Onko näissä tapaamisissa tapaamispaikassa jotain hyvää? Haluaisitko muuttaa jotain?

Nykyisyys

Millaisena koet isyyden nyt? / Mitä vanhemmuus mielestäsi on? Mitä sinun vanhemmuus on?

Millaisena koet suhteesi lapseen nyt?

Millä tavalla olet mukana lapsesi elämässä? Haluaisitko olla mukana enemmän lapsen elämässä?

Millä tavoin?

Onko sinulla huolta lapsestasi? Millaisista asioista?

Taustaa

Millaista perhe-elämää vietitte ennen eroa? (Yhdessäolo, kotona (mikä sinun rooli oli) kasvatus, tunnesuhde (etäinen/läheinen)

Millaiset välit sinulla ja lapsellasi oli ennen eroa?

Onko sinua tuettu lapseesi liittyvissä asioissa eron jälkeen? Kuka? Millä tavoin? Vertaistukea-tunnetko muita tapaaja vanhempia? Jos tunnet niin puhutteko tapaamisista?

Jos ei niin millaista tukea olisit kaivannut?

Haluaisitko kysyä tai lisätä jotain haastatteluun liittyen? olivatko kysymykset vaikeita? Jäikö jokin asia mietityttämään?